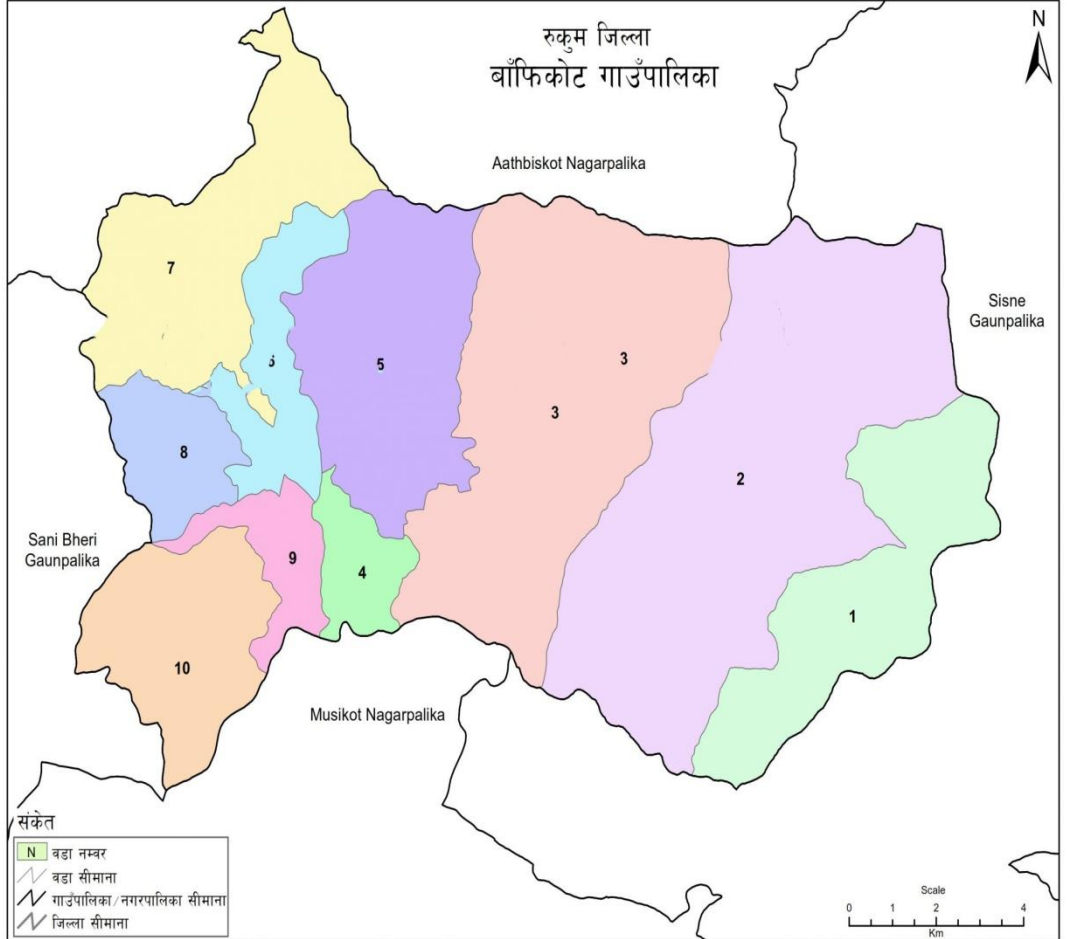

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

आ.व. २०८०/०८१-२०८४/०८५

स्रोत: स्थलरूप नक्सा (स्केल १:२५०००/१:२००००), नानी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

तयार गर्ने
बाँफिकोट गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
रुकुम पश्चिम

दस्तावेज: बाँफिकोट गाउँपाकिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सर्वाधिकार: बाँफिकोट गाउँपाकिकाको कार्यालय, रुकुम पश्चिम

योजनाको अवधि: ५ वर्ष (२०८०/०८१ देखि २०८४/८५), जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरलाई लाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपि यो पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको छ ।

तयार गर्ने: बाँफिकोट गाउँपाकिका, रुकुम पश्चिम

सेवाप्रदायक संस्था:

विशेष आभार: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा सहभागी भएका सबै सहभागीहरू

आवरण चित्र: बाँफिकोट गाउँपाकिकाको नक्सा

आर्थिक सहयोग: बाँफिकोट गाउँपाकिका / नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) - बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम

Disclaimer: यो प्रकाशन NCCSP-2 कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा बाँफिकोट गाउँपाकिकाले सेवाप्रदायक संस्था छनौट गरी सो मार्फत तयार पारेको हो । यस प्रकाशनमा संलग्न बिषयवस्तु र सामग्रीहरूमा NCCSP-2 कार्यक्रम वा यसलाई आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने बेलायत सरकार तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने मोट म्याकडोनाल्डका विचारहरू प्रतिबिम्बित गर्दैन । यसमा बाँफिकोट गाउँपाकिका र सेवाप्रदायक संस्थाको पूर्ण जिम्मेवारी रहेको छ ।

बाँफिकोट गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
कर्णाली प्रदेश, नेपाल
२०७३

पत्र संख्या : ०७९/०८०

च.नं :

मिति : २०८०/./...

शुभकामना मन्तव्य

जलवायु परिवर्तनको असर सबै क्षेत्र तह र तप्कामा परिरहेको छ । रुकुम पश्चिम जिल्लाको यस बाँफिकोट गाउँपालिकाका वासिन्दाहरूले पनि यसका विभिन्न असरहरू भेल्दै आएका छन् । अन्य रोजगारीका विकल्पहरू बढ्दै गए पनि यहाँका वासिन्दाहरू मुख्यतः कृषि प्रणाली तथा पशुपालनमा निर्भर रहँदै आएका छन् । सबै वडाका वासिन्दाहरूमा जलवायु परिवर्तनका कारण जिविकोपार्जनको लागि अपनाइएको खेती प्रणाली तथा पशुपालनमा विविध प्रकारका असरहरू देखिरहेका छन् । पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाकार, आगलागी, मानव रोग आदि जस्ता प्रकोपहरूका कारण उत्पादनमा कमी हुनुका साथै मानिस तथा पशु लगायत यहाँ हरेक जैविक विविधतामा असर परिरहेको छ ।

यस्ता पक्षहरूलाई मध्यनजर गर्दै यस गाउँपालिकामा देखिएका प्रमुख प्रकोपहरूको क्रमिक रूपमा पहिचान गरी त्यस्ता प्रकोपहरूसँग अनुकूलित हुनका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग समेत रहने गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार तथा कार्यान्वयन गर्ने क्रममा सञ्चालन गर्न पाउँदा खुशी प्रकट गर्दछु ।

यस अनुकूलन कार्ययोजनाले यस गाउँपालिकामा देखिएका जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित प्रकोपहरूको धेरै हद सम्म सम्बोधन गर्ने विश्वास लिएको छु । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य साधनहरूको व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ । योजना तयारीको लागि प्राविधिक तथा आर्थिक व्यवस्थापन गर्ने मोट म्याकडोनाल्ड कम्पनी लिमिटेड, परामर्शदाता दिव्या नेपाल प्रा.ली., वडा स्तरमा खटिने जनप्रतिनिधिहरू, राजनैतिक दलहरू, महिला, समाजसेवी, बुद्धिजीवी, विभिन्न जातजाति समुदायप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा यो कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयनको प्राक्रियामा रहेकोमा बाँफिकोट गाउँपालिकाका सम्पुर्ण वासिन्दाहरूका सफल उपलब्धिको लागि अग्रिम रूपमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

जनक कुमार बाँठा मगर
अध्यक्ष

Email: ito.banphikot@gmail.com

Web: www.banphikotmunrkm.org.gov.np

शारांस

नेपाल जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले अति सङ्घटासन्न मुलुकहरु मध्येमा एक पर्ने भएकोले यसबाट बच्नका लागि अनुकूलनका विभिन्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन माफत विपन्न, महिला, जातजाति लगायत किसानहरुको अनुकूलन क्षमता बढाउन अति आवश्यक रहेको छ । यसका लागि राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका अनुकूलनका उपायहरुलाई लक्षित क्षेत्र र समुदायहरुसम्म पुऱ्याई कार्यान्वयन गर्न वि.स. २०७६ मा तयार पारिएको परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाका अनुसार यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

विगतमा भएका प्रकोपहरुको अवस्था विश्लेषण गरी आगामी वर्षहरुमा हुन सक्ने प्रभावहरुको समेत संकलन गरी दीर्घकालीन योना तर्जुम ागर्नको लागि नेपाल सरकारले २०७७ मा तयार गरेका जोखिम तथा सङ्घटासन्नता सूचकहरुको समेत प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यसले गर्दा जलवायुजन्य असरहरुको लागि अनुकूलित उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्न जलवायुजन्य असरहरुको अवस्था भौगोलिक सुचना प्रणालीको सहायाले विश्लेषण गर्नुपर्ने आवश्यकता औँल्याएको छ । बाँफिकोट गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रष्ट असरहरु देखिएका छन् । जसले गर्दा कृषि, खानेपानी, वन तथा पशु स्वास्थ्य आदि क्षेत्रमा प्रत्यक्ष असर परेको कुरा भौगोलिक सुचना प्रणालीबाट तयार गरिएका नक्शाहरु तथा स्थानीय स्तरमा भएका परामर्शहरुबाट समेत पुष्टि भएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारणले यस गाउँपालिकाका विपन्न, स्रोत साधनमा कम मात्रामा पहुँच भएका घरधुरीहरुका साथै महिला, बालबालिका र बृद्धहरु बढी प्रभावित भएका छन् ।

यस विषयले बाँफिकोट गाउँपालिका पनि प्रभावित पारेको वर्तमान अवस्थामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गरी जलवायुजन्य प्रकोपबाट अनुकूलन हुन र न्युनीकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नको गागि स्थानीय स्तरको अनुकूलन योजना तयारी गरिएको छ । कार्ययोजनाको कार्यान्वयनबाट बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिमका १० वटै वडाहरुका जलवायु लक्षित बासिन्दा खासगरी लक्षित विपन्न, महिला, जलवायु परिवर्तनको कारण संकटासन्नतामा परेका तथा पछाडी पारिएका वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जलवायु परिवर्तनको समस्याले न्यून प्रभाव परेको भविष्यको परिकल्पना गरिएको छ । उक्त परिकल्पना पूरा गर्नको लागि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विषयगत योजनाको गरी जम्मा रु. ४,९७,२००,०००/- बराबरको विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन एवं क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु समेत यस योजनामा समावेश गरिएका छन् । यस योजनाले लैगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको पक्षलाई अभिन्न अंगको रूपमा अंगिकार गरेको छ । त्यसैगरी यस योजनालाई वडा, गाउँपालिका तथा अन्य सम्बद्ध निकायहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरुमा एकिकृत गरी कार्यान्वयन गर्न विशेष जोड दिईएको छ ।

परिच्छेद १: पृष्ठभूमि

१.१. स्थानीय अनुकूलन योजनाको परिचय तथा औचित्य

जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक प्रक्रिया हो तर बढ्दो औद्योगिककरण, वन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग, हरितगृह ग्याँसहरूको अत्यधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरूका कारणले गर्दा यसको नियमित प्रक्रियामा तिब्रता आएको तथ्य वैज्ञानिक रूपमा पुष्टि भईसकेको छ । यसले गर्दा क्रमशः तापक्रम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढ्ने, पानीको मुलहरूमा पानीको मात्रा कम हुँदै जाने वा सुक्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरू हरेक वर्ष बढ्दै जाने र पछिल्लो समयमा जलवायु परिवर्तन बाहेकका विश्व महामारीहरूको पनि संकट उत्तिकै मात्रामा रहेको छ । यसर्थ अहिले जलवायु परिवर्तन संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको छ । अझ प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने हाम्रो जस्तो कम विकसित गरीव राष्ट्रहरूमा त यो भन ठूलो समस्याको रूपमा देखा पर्न थालेको छ ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट श्रृजित समस्याहरूको सामना गर्न नेपाल सरकारले वि.सं. २०६८ मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) तयार गरी अनुमोदन गर्नुका साथै नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ तयार गरी कार्यान्वयनमा समेत ल्याई सकेको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले जलवायु परिवर्तन संवेदनशिल ६ वटा मुख्य क्षेत्रहरू (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा उर्जा, शहरी क्षेत्र तथा पूर्वाधार, वन तथा जैविक विविधता र जलवायुजन्य प्रकोप) पहिचान गरी ती क्षेत्रहरूमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका के-कस्ता उपाय तथा रणनीतिहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ, भन्ने स्पष्ट किटान गरेको थियो । त्यसै गरी हाल नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाकामा विपद प्रतिकारात्मक, शमावेसीकरका कार्यक्रमहरू समेटेी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गरी कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण, जलस्रोत तथा उर्जा, ग्रामीण र सहरी विकास, उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार, पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा, स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई, विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा अन्तरविषयगत क्षेत्रहरूमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीता, जिविकोपार्जन र स'शासन, जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास, अनुसन्धान प्रविधि विकास तथा प्रचार र जलवायु वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी जलवायु अनुकूलनका विषयगत क्षेत्रहरू तयार गरेको छ

विभिन्न व्यक्ति तथा समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता, जलवायु परिवर्तनसंगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताका आधारमा फरक-फरक हुने हुँदा जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरू पनि व्यक्ति र समुदाय अनुसार फरक-फरक हुने गर्दछन् । सोही सन्दर्भमा बाँफिकोट गाउँपालिकामा केन्द्रित नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम दोस्रो चरणको मापदण्ड अनुसार दिव्या नेपाल प्रा.लि.को सहजीकरणमा बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिममा नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट तयारी स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी खाका २०७६ अनुसार नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालयद्वारा कार्यान्वयनमा रहेको नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०७८ स्थानीय तह र प्रदेश तहको मार्गदर्शनका प्रावधानहरूलाई अवलम्बन गरी निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू, वडा सचिव, साविक वडाका अगुवाहरू, बुद्धिजीवीहरू, प्रतिनिधीहरू, शिक्षक, समाजसेवी, स्थानिय राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, स्थानिय विषयगत कार्यालयहरूका प्रतिनिधीहरू, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्ग लगायत अन्य बुद्धिजीवीहरूको सहभागितामा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

यस योजना तयारीको लागि पहिलो चरणमा गाउँकार्यपालिकासँग समुदाय तथा वडा स्तरमा गरिने काम तथा प्रक्रियाको लागि पुर्व योजना गरी १० वटै वडाहरूमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना गोष्ठी संचालन गरी जलवायु परिवर्तन संवेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरिकरण विधिको प्रयोग गरी संकटासन्नताको विश्लेषण तथा अनुकूलनका कार्यहरू वस्तुगत रूपमा पहिचान गरिएको थियो । यसरी नै वस्ती स्तरमा संकटासन्न घरधुरीहरूको स्तरिकरण समेत सम्पन्न गरी सबै वस्तीका प्रतिनिधीहरूको समेत सहभागितामा विभिन्न विधिहरूको प्रयोग गरी बाँफिकोट गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गरिएको थियो । वडा प्रतिनिधिहरू, वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधी, विभिन्न संघ/संस्थाका प्रतिनिधि, विषयगत कार्यालयका प्रतिनिधि र राजनैतिक दलहरूका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा २०८० साल ज्येष्ठ १ देखि सुरु गरी संचालित विभिन्न चरणको अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीहरूबाट जलवायु अनुकूलन विपद तथा जोखिम न्यूनीकरण योजना आगामी ५ वर्ष सम्म कार्यान्वयन हुने गरी तयार गरिएको छ ।

१.२. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य लक्ष्य, मान्यता एवं सिद्धान्तहरू

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य बाँफिकोट गाउँपालिका का स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरूको जिविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनु रहेको छ भने यस योजनाको उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- स्थानीय समुदायलाई जलवायु परिवर्तन, यसको कारण, यसले समुदायमा पार्ने असर र यससँग जुध्नलाई अपनाउनु पर्ने अनुकूलनका उपायहरू बारे सुसूचित गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन सङ्घट्टासन्न वडा, टोल, बस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसरहरू पहिचान गर्नु,
- स्थानीय समुदायलाई आफैले सहज तरिकाहरूको प्रयोग गरी आफ्ना आवश्यकताहरू पहिचान गरी सोही अनुरूपका अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न सक्षम बनाउनु,
- यस कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका नियमित योजना निर्माणका प्रक्रियामा समायोजन गर्नु,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाई कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु ।

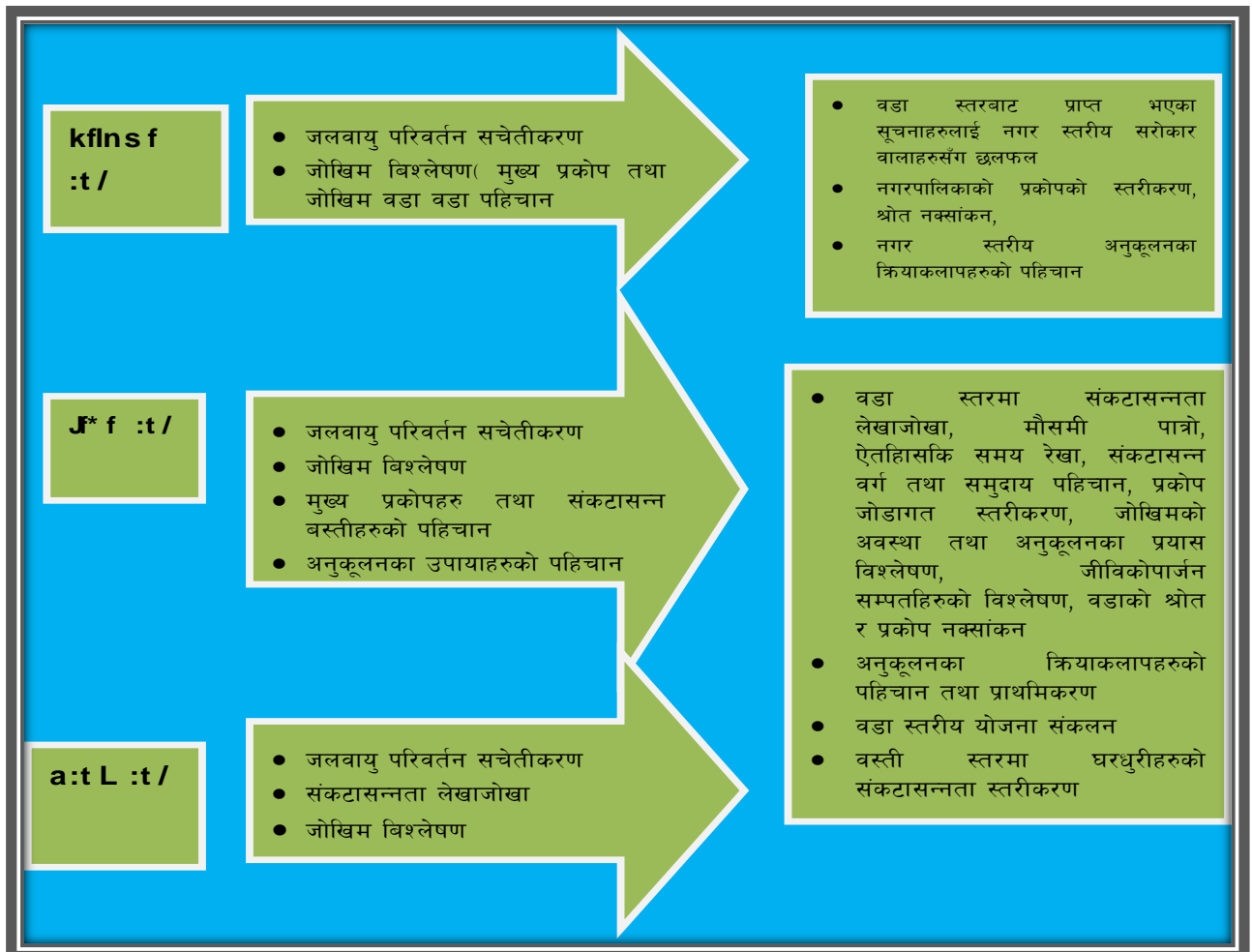
यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना मुख्य रूपमा सहभागितात्मक ग्रामीण लेखाजोखाबाट गरिएको बस्ती तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नता विश्लेषण र विद्यमान परिवेशमा आधारित रहेको छ । बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम जलवायु परिवर्तनसँग संवेदनशील रहेको र ग्रामीण जीविकोपार्जन कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप र ग्रामीण पूर्वाधार, जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रहरूमा आधारित रहेको कारण यस कार्ययोजनाले समग्र वडा तथा वडामा रहेका वस्ति तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नताको विश्लेषण गरी संकटासन्न क्षेत्रहरू एवं वर्गहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष जोड दिएको छ । यस कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रकोप तथा जोखिमहरूबाट प्रमुख रूपमा प्रभावित हुने सामाजिक समूहहरू विशेष गरी महिला, बालबालिका तथा वृद्ध-वृद्धाहरूमा पर्ने असर तथा प्रभावहरू विश्लेषण गर्दै जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी कार्यक्रमहरू राखिएका छन् ।

यसरी नै संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरूलाई अति आवश्यक र तत्कालै कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उनीहरूलाई लक्षित हुने र थप रोजगारीको सृजना गर्ने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छन् । यसका साथै लैगिंक तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरूलाई विशेष ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्न र महिलाहरूको कार्यबोझलाई न्यून गर्न र महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधारमा सहयोग पुग्ने विभिन्न प्रविधिहरू उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छन् । यसका अतिरिक्त उद्योग, ग्रामीण र शहरी विकास, साँस्कृतिक सम्पदा, यातायात, स्थानीय विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई पनि परिपूरक हुने अनुकूलनका कार्यहरू पनि योजनामा रहेका छन् ।

यो योजना १० वटा वडाहरूमा रहेका बस्ती वा टोलका अगुवाहरू, महिला तथा संकटासन्न घरधुरीहरू, राजनैतिक दलहरू तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसमा स्थानीय प्राथमिकताहरूले स्थान पाएका छन् । साथै जलाधार क्षेत्रहरूमा परेको र पर्न सक्ने असरहरूलाई कमी गर्न तथा थप क्षति हुन नदिनका लागि जलाधारीय माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रको सम्भावित असरहरूसँग अनुकूलन रहने गरी अनुकूलन कार्ययोजनाले ती संकटासन्न वर्ग र क्षेत्रहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने समेत मान्यता राख्दछ ।

१.३. स्थानीय अनुकूलन योजनाका तयारी प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०, वातावरण नीति २०७६ लाई आधार मानिएको छ । स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरू (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) र छ, चरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधिहरूको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ, जसको समग्र प्रक्रिया चित्र १ मा देखाइएको छ ।

चित्र नं २: अनुकूलन योजना तयारी प्रक्रियामा प्रयोग भएका विधिहरू

१.३.१. जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि

स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणका क्रममा सवैभन्दा पहिला गाउँपालिका स्तरीय शुरुवाती गोष्ठी सम्पन्न गरी सो गोष्ठीको निर्णय अनुसार यस बाँफिकोट गाउँपालिकाका १० वटै वडामा स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणका साथै जलवायु परिवर्तन सचेतना सम्बन्धि १ दिने कार्यशाला गोष्ठी कहिले र कुन मितिमा गर्ने भन्ने छलफल भएको थियो । त्यसपछि सवै वडामा १ दिने वडा स्तरीय गोष्ठीहरू सम्पन्न गरिएको थियो भने वडा स्तरीय गोष्ठी वाट आएका तथ्यांकहरूमाथि छलफल गर्ने गरी गाउँपालिका स्तरीय सुभाब संकलन गरिएको थियो । सवै गोष्ठीहरू वडाका जिम्मेवार प्रतिनिधिहरूको अध्यक्षतामा सम्पन्न गरिएको थियो । सवै गोष्ठीमा कार्यपालिकाका सदस्यहरू, पालिकाका सम्बन्धित निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधीहरू, वन समूहका प्रमुख तथा प्रतिनिधीहरू, स्थानियवासी, राजनैतिक दलका प्रतिनिधीहरू, दलित, जनजाती, महिला तथा वृद्ध-वृद्धाहरूको सहभागिता रहेको थियो । यसै गोष्ठीको छलफलवाट मौषमी पात्रो, वाली पात्रो लगायतका विषयहरू तयार गरिएको थियो । गाउँपालिका तथा वडा स्तरीय कार्यक्रममा रहेका सहभागिहरूको विवरण तल तालिकामा उल्लेखित गरिएको छ ।

तालिका १. अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठीका सहभागीहरूको शारांस

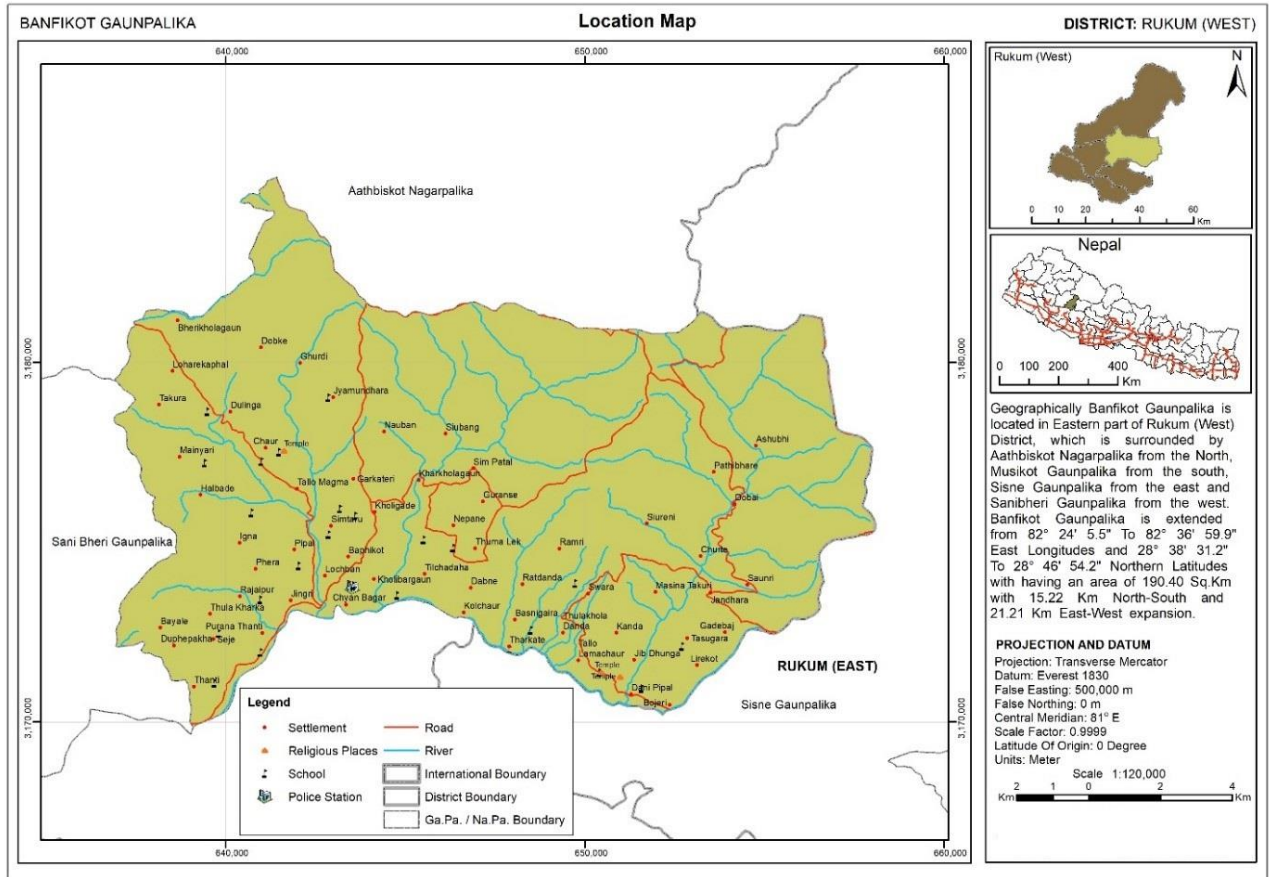
सहभागी	दलित	जनजाति	अन्य उच्च जाति	जम्मा	कैफियत
जम्मा	57	30	223	310	
प्रतिशत	18.3871	9.677	71.9	100	

परिच्छेद २: गाउँपालिकाको पृष्ठभूमि

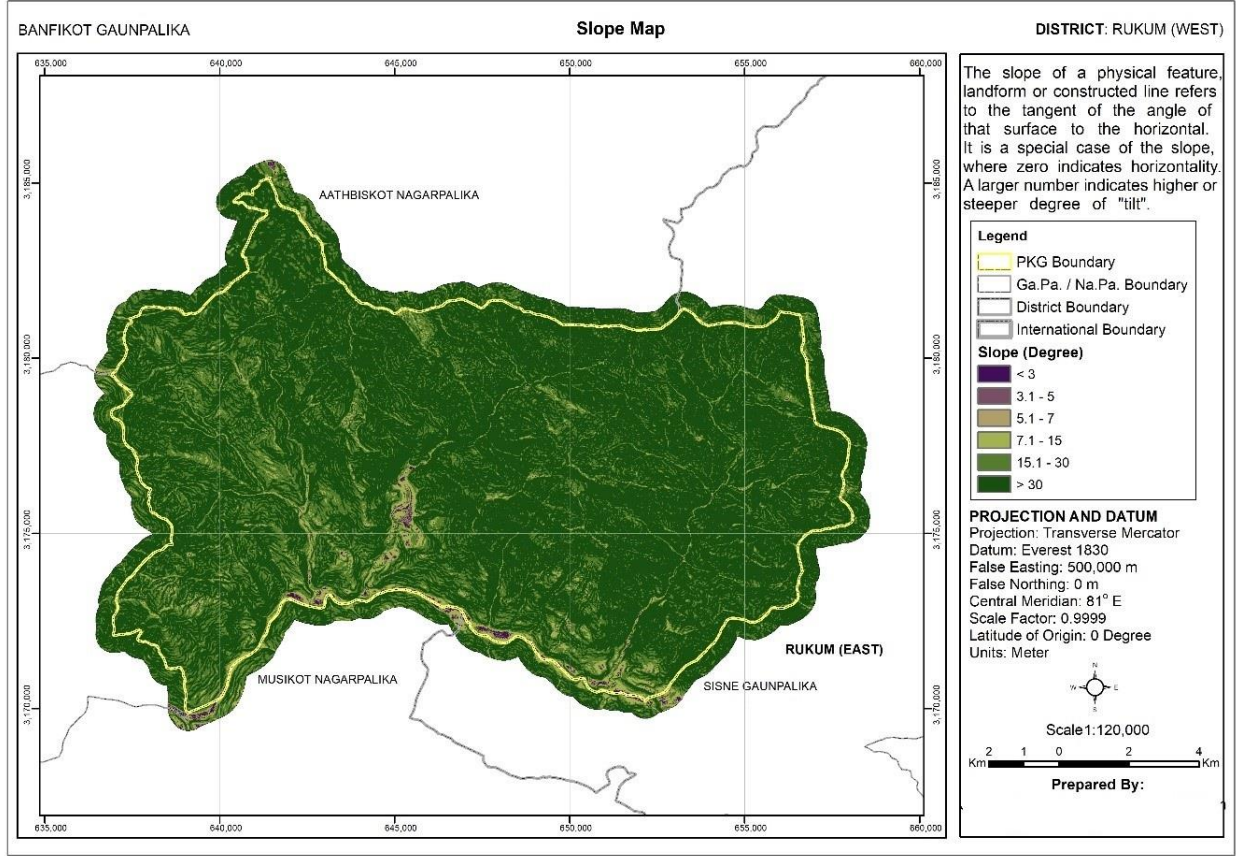
२.१. गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र भू-बनोट

नेपालको संविधान २०७२ को धारा १९५(३) बमोजिम गठित कर्णाली प्रदेश रुकुम पश्चिम जिल्लामा पर्ने बाँफिकोट गाउँपालिका भुला, बाँफिकोट, पिपल, दुली(वडा नं ४, ५ र ६), मग्मा (१-६ र ९) गरी १० वटा वडाहरूमा विभाजन गरिएको छ। पूर्व : सिस्ने गाउँपालिका (रुकुम पूर्व), उत्तर: आठविसकोट नगरपालिका, दक्षिण : मुसीकोट नगरपालिका र पश्चिम: सानीभेरी गाउँपालिकाको चारकिल्लाको बिचमा पर्ने बाँफिकोट गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १९०.४३ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं ४ मा अवस्थित रहेको छ र पालिकाको अधिकांश भु-भागहरू सानीभेरी नदीको किनारमा रहेका छ। बाँफिकोट गाउँपालिकाको मुख्य पर्यटकीय क्षेत्र स्यापु ताल रहेको छ^१। (स्रोत: banphikotmun.gov.np)

चित्र नं ३: गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति नक्शा

¹ banphikotmun.gov.np

तालिका २. वडाको केन्द्र देखि गा.पा. केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समय तथा दुरी

वडा नं.	वडावाट गा.पा.को केन्द्र सम्म पुग्न लाग्ने समय(घण्टा)	मार्ग	कैफियत
१	२	लागिम -छिन्खेत - टाकुरा	गाडी
२	१.४०	जिपु-छिन्खेत -टाकुरा	गाडी
३	१.१५	कोलचौर -दह -टाकुरा	गाडी
४	१ मिनेट पैदल	टाकुरा	गाडी
५	१	काँडा -टाकुरा	गाडी
६	१.३०	मम्मा- टाकुरा	गाडी
७	२	मग्मा- टाकुरा	गाडी
८	२.३०	दुली- मग्मा -टाकुरा	गाडी
९	१.५०	भुला- छिन्खेत -टाकुरा	गाडी
१०	२.३०	ठाँटी -गाराघाट- छिन्खेत -टाकुरा	गाडी

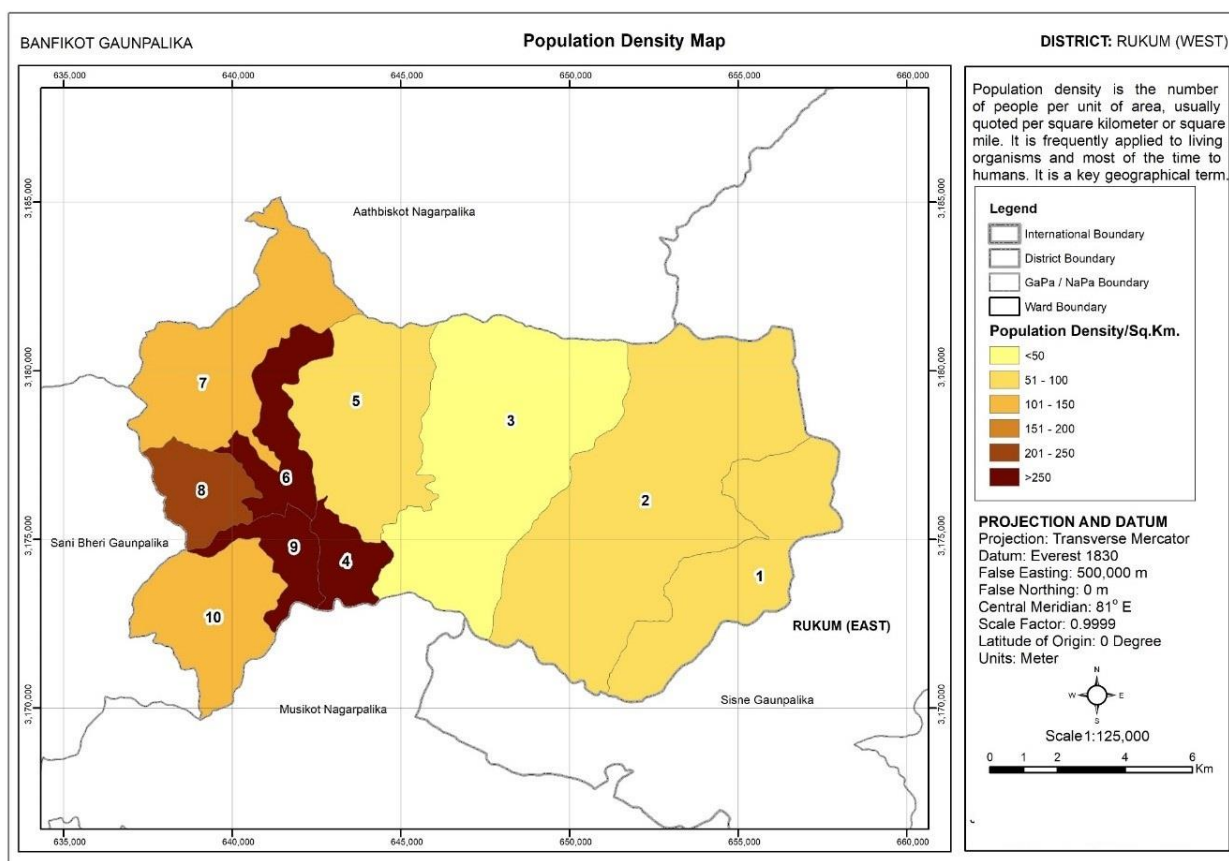
२.२.गाउँपालिकाको सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय अवस्था

यस गाउँपालिमा रहेका ४,६०७ घरधुरीहरूमा १०,१७४ महिला र १०,८५९ पुरुष गरी जम्मा २१,०३३ जनसंख्या रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा मुख्य १० वटा जातजातीहरूलाई हेर्दा सबै भन्दा बढी क्षेत्री,

ब्राहमण, मगर, ब्राहमण, विश्वकर्मा, ठकुरी र अन्य जातिहरु कम संख्यामा रहेका छन् । गाउँपालिकामा भएका जातजातिहरुलाई तलको तालिकामा देखाईएको छ^२ ।

तालिका ३. बाँफिकोट गाउँपालिकाको जातिगत जनसंख्याको विवरण

जातजाति	जनसंख्या	पुरुष	महिला	जातजाति	जनसंख्या	पुरुष	महिला
जम्मा	21033	10174	10859	ठकुरी	1787	849	938
क्षेत्री	11612	5659	5953	मिजार	270	138	132
ब्राहमण	1634	795	839	सन्यासी	218	103	115
मगर	1996	952	1044	घर्ति भुजेल	10	4	6
विश्वकर्मा	2344	1143	1201	सुनुवार	139	60	79
गुरुगं	47	23	24	बादी	24	11	13
परियार	926	423	503	अन्य	26	14	12

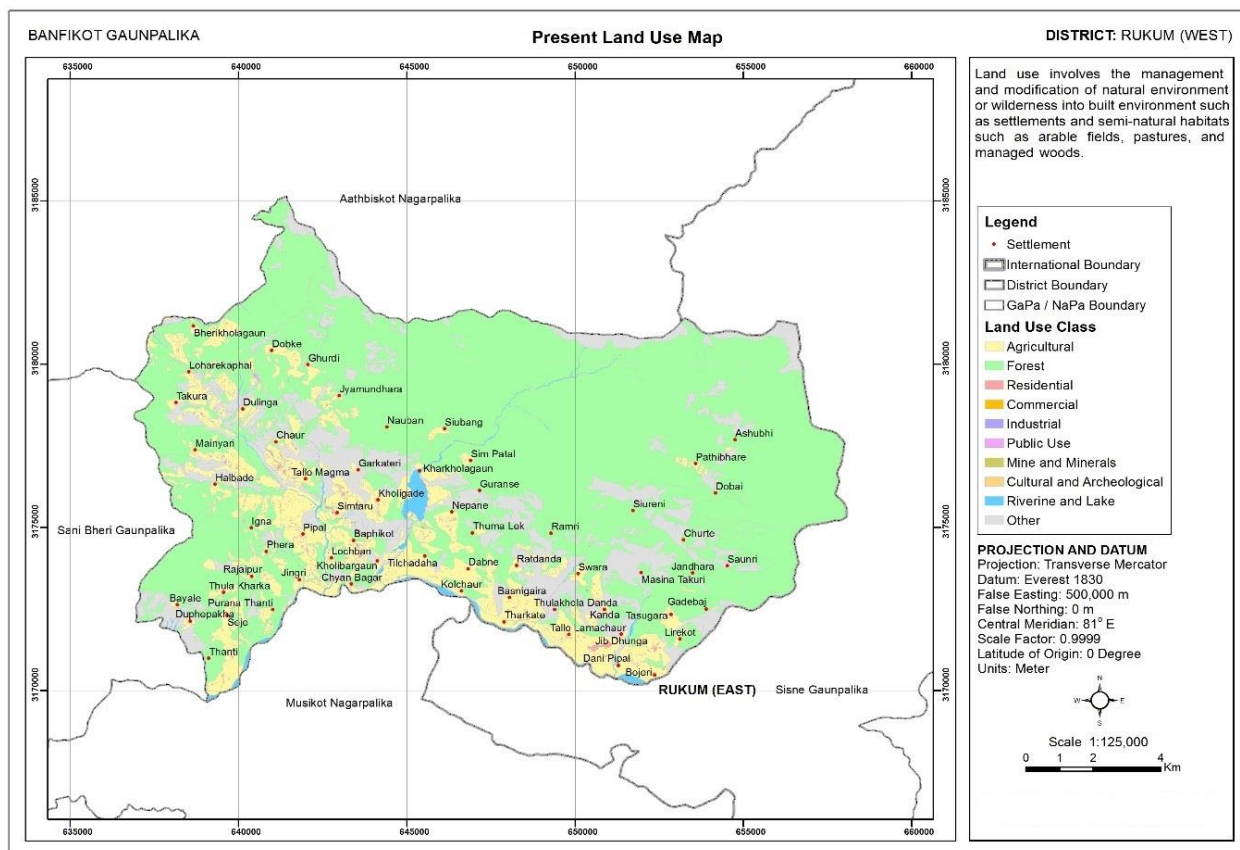

गाउँपालिकाको जनघनत्व नक्सा

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार बाँफिकोट गाउँपालिकाको शाक्षरता ७४.९ प्रतिशत रहेको छ, जसमा पुरुष शाक्षरता ८२.३ प्रतिशत महिला शाक्षरता ६८.२ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था हेर्दा बालविकास तहमा ६५३, आधारभुत तह देखि एस.ई.ई सम्म १०५६४, प्रवीणता प्रमाणपत्र तहमा २०७४, स्नातक तहमा ३९९ र स्नातकोत्तर वा सो भन्दा माथि १८९ जनाले अध्ययन गरेका छन् ।

^२ राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.३. वर्तमानमा भूउपयोगको नक्सा

भूउपयोगको वर्तमान नक्सा

तालिका ४. बांफिकोट गाउँपालिकाका भूउपयोगको अवस्था

हालको भूउपयोगको अवस्था	क्षेत्रफल (हेक्टर)	%
कृषि	२८२२.४८	१४.७७
व्यावसायिक	१.२८	०.००१
सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक	०.०५	०.०००२
वन	१२९०१.८१	६७.५१
अन्य	२९४३.३७	१५.४
सार्वजनिक	४२.०१	०.२२
आवासीय	११५.२७	०.६
नदीनाला तथा ताल तलैया	२८४.८९	१.४९
जम्मा	१९१११.१६	१००

२.४. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

बाँफिकोट गाउँपालिकामा रहेको २१,०३३ जनसंख्या मध्ये प्रति १०० महिलामा ९३.६९ पुरुष रहेका छन् । यस तथ्याङ्क अनुसार पुरुष भन्दा महिलाको जनसंख्या बढी देखिन्छ । पछिल्लो समयमा महिला तथा पुरुषका बीचमा हुने विभेद कम भएको भएता पनि विभिन्न किसिमका तालिम, गोष्ठि, छलपल तथा अन्तरक्रियाहरूमा महिलाको उपस्थिति पुरुषको तुलनामा कम रहेको पाईन्छ । यस गाउँपालिकामा पनि अन्य ठाउँमा जस्तै खेतीपाती, जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरूमा पुरुषको सहभागीता धेरै पाइएको छ भने घास दाउरा, पानी पधेरो, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता पुनरुत्पादनशील कार्यहरूमा महिलाहरूको सहभागिता धेरै पाइएको छ । त्यसैगरी सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरूमा पनि महिलाहरूको संलग्नता पुरुषहरूको तुलनामा कम रहेको छ । (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

२.५. आर्थिक अवस्था

२.५.१. आर्थिक रूपले सक्रिय र आश्रित जनसंख्या

यस गाउँपालिकामा ० देखि १४ वर्ष सम्मको जनसंख्या ७,२३० रहेको छ भने १५ देखि ३९ वर्ष सम्मको जनसंख्या ९,७९९ रहेको छ, ४० देखि ५९ वर्ष सम्मको जनसंख्या ३,४०५ रहेको छ भने ६० वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या १,६४९ रहेको छ जुन आश्रित जनसंख्या हो भने आर्थिक रूपमा सक्रिय तथा आत्मनिर्भर हुने १५ देखि माथि ५९ वर्षसम्मको जनसंख्या ६० प्रतिशत रहेको छ जसको विवरण तलको तालिकामा देखाईएको छ ।। (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

तालिका ५. आर्थिक रूपले सक्रिय र आश्रित जनसंख्याको विवरण

उमेर समुह	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या	प्रतिशत
० देखि १४	३६८५	३५४५	७२३०	३३
१५ देखि ३९	४५१८	५२०१	९७१९	४४
४० देखि ५९	१५८५	१८२०	३४०५	१५
६० भन्दा माथि	८०६	८४३	१६४९	७
जम्मा	१०५९४	११४०९	२२००३	१००

२.५.२. गाउँपालिकाको जनसांख्यिकीय जानकारी

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्या २१,०३३ रहेको छ जसमा पुरुषको जनसंख्या १०,९७४ रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या १०,०५९ रहेको छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ४६०७ घरधुरीहरू रहेका छन् ।। (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

तालिका ६. वडागत रूपमा जनसंख्या तथा घरधुरीको विवरण

वडा नं	वडागत घरधुरी	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला	औषत घरधुरी आकार	लैंगिक अनुपात
1	321	1537	739	798	4.79	92.61
2	796	3306	1574	1732	4.15	90.88
3	444	1782	832	950	4.01	87.58
4	577	2274	1086	1188	3.94	91.41
5	354	1803	889	914	5.09	97.26
6	462	2298	1115	1183	4.97	94.25
7	541	2946	1478	1468	5.45	100.68
8	310	1580	764	816	5.10	93.63
9	444	1895	903	992	4.27	91.03
10	358	1612	794	818	4.50	97.07
जम्मा	4607	21033	10174	10859	4.57	93.69

२.५.३. गाउँपालिकामा रहेको शैक्षिक स्वास्थ्य तथा मानवीय अवस्था

बाँफिकोट गाउँपालिकामा रहेका ४,६०७ घरधुरीहरूमा १०,८५९ महिला र १०,१७४ पुरुष गरी जम्मा २१,०३३ जनसंख्या रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा मुख्य १३ वटा जातजातीहरूलाई हेर्दा सबै भन्दा बढी क्षेत्री, ब्राहमण, ठकुरी मगर, परियार, ठकुरी, राजी, गुरुङ, मिजार, जस्ता जात जातीहरू यस पालिकामा रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार बाँफिकोट गाउँपालिकाको साक्षरता प्रतिशत ७४.९ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्याको १९ प्रतिशत श्रम गर्न नसक्ने रहेको छ, ३ महिना सम्म काम पाउने जनसंख्या १८ प्रतिशत, कम्तीमा ३ र बढीमा ६ महिना सम्म काम पाउने जनसंख्या २५.७ प्रतिशत, काम गर्न सक्ने सक्रिय जनसंख्याको ५९ प्रतिशत, निष्क्रिय जनसंख्या ४०.२ र बेरोजगार ४.१ प्रतिशत रहेको छ । (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिमको वडा नं १ मा आधारभूत तहको २ वटा, वडा नं २ मा आधारभूत तहको १ वटा, निजि १ वटा, उच्च मा.वि. १ वटा, वडा नं ३ मा आधारभूत तह २ वटा, वडा नं ४ मा बालविकास १, आधारभूत तह १, स्नातक तह १, वडा नं ५ मा आधारभूत तह २ वटा, वडा नं ६ मा आधारभूत तह २ वटा, निजि १ वटा, उच्च मा.वि. १ वटा, वडा नं ७ मा आधारभूत तह २ वटा, वडा नं ८ मा आधारभूत तह २ वटा, वडा नं ९ मा आधारभूत तह २ वटा र वडा नं १० मा आधारभूत तह २ वटा गरी जम्मा ३३ वटा शैक्षिक संस्थाहरूले अध्यापन गराई रहेका छन् । (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

२.५.४. गाउँपालिकाको उर्जा सम्बन्धी जानकारी

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा खाना पकाउनको लागि दाउरा प्रयोग गर्ने ४,३८९, एल.पी.जी. ग्याँसवाट खाना पकाउने २००, विद्युत, बायोग्याँस र अन्य स्रोतहरूको प्रयोग गर्ने घरधुरीहरू २७ रहेका छन् । उज्यालोको लागि विद्युत प्रयोग गर्ने ४,३४०, सौर्य बत्ती प्रयोग गर्ने १९५ र अन्य स्रोतहरूको प्रयोग गर्नेमा ७२ घरधुरी रहेका छन् । (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

२.५.५. गाउँपालिकाको समग्र कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी जानकारी

यस गाउँपालिकामा मुख्य गरी अन्न वालीको रुपमा धान, मकै, गहु तथा कोदो उत्पादन गरिन्छ भने दलहन वाली तर्फ मास, बोडी, सिमी, मसुरो खेती गरिन्छ साथै तेलहन वाली तर्फ तोरीको खेति गरिन्छ । तरकारी वाली तर्फ आलु, प्याज, काउली, भान्टा, बन्दा, गोलभेडा, रामतोरिया, साग उत्पादन गरिन्छ फलफुल तर्फ केरा, आँप, सुन्तला, नास्पाती, कटहर, किबि, उत्पादन गरिन्छ भने अदुवा, वेसार, लसुन र खुर्सानी खेति पनि यस पालिकामा खेती गरिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको धेरैजसो जनसंख्या जीविकोपार्जनको लागि कृषि तथा पशुपालन, व्यापार व्यवसाय, नोकरी र मौषमी ज्याला मजदुरीमा आश्रित रहेका छन् । यहाँको आयआर्जनको प्रमुख श्रोत भनेको ज्याला मजदुरी तथा विभिन्न सार्वजनिक निर्माणका आयोजनाहरूमा काम गर्ने तथा व्यापार व्यवसाय गर्ने हो ।

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार हरेक घरधुरीमा व्यवसायिक रुपमा नभई आफ्नो उपभोगको लागि पशुपालन गर्ने प्रचलन रहेको छ तथापी केही व्यक्तिहरूले फर्मको रुपमा पशुपालनतर्फ व्यवसायिक रुपमा गाई, गोरु, भैसी, वाखा, वंगुर, लगायत स्थानिय र ब्रोईलर जातका कुखुरा तथा परेवाहरू पाल्ने गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका पशुधनको विवरण तलको तालिकामा देखाईएको छ । (स्रोत: जिविकोपार्जन विश्लेषण २०८०)

२.५.६. गाउँपालिकाको भौतिक पूर्वाधारहरूको अवस्था

यस पालिकामा शिक्षामा सहज पहुँच पुर्याउनको लागि ३३ वटा शैक्षिक सस्थाका भवनहरू, प्रत्येक वडामा वडा कार्यालयका भवनहरू १० वटा, गाउँपालिकामा ४ वटा स्वास्थ्य चौकी र ४ वटा ग्रामीण सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ गरी ८ वटा, गाउँपालिकाको भवन १ वटा, इलाका प्रहरी कार्यालय १ वटा, गाउँपालिका अस्पतालको भवन १ वटा र ५ वटा सहकारी भवनहरू रहेका छन् । (स्रोत: जिविकोपार्जन विश्लेषण २०८०)

२.५.७. गाउँपालिकाको सडक सञ्जालको अवस्था

बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिमको गाउँपालिका केन्द्र रहेको वडा नं ३ दह सम्म नेपालगञ्ज, काठमाण्डौ वाट मुसीकोट हुँदै यात्रु सेवा उपलब्धता रहेको छ यसैगरी मुसीकोट राडी मार्गमा वडा नं ४ छिन्खेत, वडा नं ६ र ७ मगरा, मुसीकोट देखि छिन्खेत हुँदै वडा नं १ लागिम पूर्वी रुकुमको पोखरा सम्म, मुसीकोट सोलाबाङ्ग हुँदै गाराघाट सम्म सडक मार्गको सुविधा उपलब्ध छ । कच्ची सडक भएकोले स्तरोन्नतिको कामको थालनी भएको र वडा नं ९, १०, ४, ३ को केही स्थानहरूमा अन्य स्थानहरू जस्तो सडक सुविधाको पहुँच कम्ती मात्रामा रहेको छ । वडा नं १ को गाराघाटमा पक्की पुलको निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा रहेको मुसीकोट नगरपालिका र बाँफिकोट गाउँपालिकाको संगम स्थल सानीभेरी

नदी प्रवाह हुने विरालेमा बेली प्रविधिको पुल रहेको छ भने अन्य साना तिना खोला खोल्सीहरुमा भोलुङ्गे पुलहरु रहेका छन् । (स्रोत: सहभागितामुलक स्रोत विश्लेषण २०८०)

२.५.८. गाउँपालिकाको सिँचाई सम्बन्धी वर्तमान अवस्था

वाँफिकोट गाउँपालिकाको वडा नं १ र २ को विचमा पर्ने पुमाखोला, छिप्राखोला, स्यापु दहवाट बहने तिलिचोखोला, बडगाइखोला, मग्माखोला मुख्य सिँचाई स्रोतको आपूर्ति गर्ने खोलाहरु रहेका छन् । स्यापु तालवाट निर्मित भाग्लेमा रहेको विद्युतको लागि बनाइएको नहरवाट वडा नं ३ को केही भागहरु, वडा नं १ को लागिममा रहेको नहरवाट विद्युत उत्पादनका साथै तल्लो लागिममा सिँचाई सुविधा उपलब्ध भएको छ । मग्मा खोला, बडगाइ खोलाहरुवाट वडा नं ६ को मग्मा, लोछाबाङ्ग, छिन्खेत, भेराखेतमा सिँचाई गरिन्छ । स्यापु तालमा पानीको आपूर्ति गर्ने जलाशयवाट पाईपलाइन विस्तार गरी वडा नं ४ को अधिकांश भागहरु र केही वडा नं ३ मा सिँचाई उपलब्ध भएको छ । अन्य पानीको स्रोत कम हुने माथिल्लो क्षेत्रहरुमा साना तथा मझौला आकारका पाईपहरुवाट केही धारा र फोहोरा सिँचाईवाट करेसावारीहरुमा आपूर्ति गरिन्छ । (स्रोत: सहभागितामुलक स्रोतहरुको विश्लेषण २०८०)

२.५.९. गाउँपालिकामा रहेका खानेपानीका स्रोतहरु तथा खानेपानी सुविधाहरुको जानकारी

वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिममा माथिल्लो क्षेत्रमा वडा नं १ र २ को विचमा पर्ने कालाखारखोला, भेरीखोला, डोप्टे, वडा नं २ र ३ को विचमा पर्ने छिप्राखोला, स्यापु जलाशयमा पानी आपूर्ति गर्ने भ्रारमारेवाट बहने मुहान, बडगाई खोला, मग्मा, भुलाको रातापहर मुहान जस्ता स्रोतहरुवाट खानेपानीको प्रसारण भएको छ । खानेपानीको स्रोतहरु उपलब्ध ब्यवस्थित रूपले निर्माण गरी एक घर एक धाराको ब्यवस्था गर्न गाउँपालिकामा आवश्यक छ । (स्रोत : सहभागितामुलक स्रोत विश्लेषण २०८०)

२.५.१०. गाउँपालिकामा रहेका वन तथा जलाधार क्षेत्रहरुको जानकारी

वाँफिकोट गाउँपालिकामा रहेका ५८ वटा सामुदायिक वनहरुले ९२१६.३९ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ । वडा नं १ मा ५ वटा सामुदायिक वनको २३०६.८, वडा नं २ मा ५ वटा सामुदायिक वनको २३.१६.८, वडा नं ३ मा ८ वटा सामुदायिक वनको ४६४.६८, वडा नं ४ को ५ वटा सामुदायिक वनको २७१.७४, वडा नं ५ को ३ वटा सामुदायिक वनको २७१.७३, वडा नं ६ मा ६ वटा सामुदायिक वनको ३२८.३१, वडा नं ७ मा ४ वटा सामुदायिक वनको १५८.६, वडा नं ६ र ७ मा २ वटा सामुदायिक वनको १०६.६, वडा नं ८ मा २ वटा सामुदायिक वनको १३१.३२, वडा नं ९ मा ६ वटा सामुदायिक वनको ३५५.५८, वडा नं १० मा ११ वटा सामुदायिक वनको ६७३.७८, वडा नं ९ र १० मा १ वटा सामुदायिक वनको १६९.७१ हेक्टर वन क्षेत्रको उपयोग भइरहेको छ । गाउँपालिकामा २५ वटा कबुलियती वन हस्तान्तरण भएको छ यसमा ७७.४२ हेक्टर वन क्षेत्रको वडावासीहरुवाट उपयोग भइरहेको छ । २ वटा फलफुल, डालेघाँसको नर्सरी र १ वटा उच्च प्रविधिको नर्सरी स्थायी रूपमा, ११ वटा फर्निचर उद्योगहरु रहेका छन् ।

यस पालिकामा रहेका वनहरुमा वदेल, भालु, वादर, मृग, स्याल, खरायो, घोरल, रतुवा, गुना, दुमिस, स्याल लगायतका वन्यजन्तुहरु पाईन्छन भने पक्षिहरुमा कालिज, तित्रा, चाखुरा, सुगा, परेवा, जुरेली, काग, मैना, ढुकुर, हुम्वारा, वकुल्ला, कोईली पाईन्छन भने सरीसृपमा सर्प तथा छेपारो र गोहोरो पाईन्छन ।

वाँफिकोट गाउँपालिकाको माथिल्लो हिउँ पर्ने क्षेत्रहरु तुसरो जम्ने स्थानहरु तासुकाँडा, कालाखार, भ्रारमारे, भुम्पु, नदुवा, खामालेक जस्ता क्षेत्ररु अवस्थित छन् । यी क्षेत्रहरुमा हुने वर्षाको पानीको उपलब्धताले गर्दा र वन क्षेत्र भएको कारण सानातिना मुहान देखि लिएर खाल्डाखुल्डीमा पानीको स्रोतहरु पाइनुका साथै पर्यटकीय प्राकृतिक स्थान स्यापु ताल, तिलिचो खोला, पुमाखोला, मग्मा खोला, छिप्राखोला जस्ता पानीको स्रोतहरुले खानेपानी लगायत सिँचाई तथा विद्युत उर्जाको क्षेत्रको आवश्यकता परिपूर्ति गरेका छन् । ठाडो, भिरालो स्थानवाट एक्कासी आउने खहरे खोलाहरुले विभिन्न मानवीय, प्राकृतिक, भौतिक क्षतिहरु वर्षेनी भइराख्ने भएकोले माथिल्लो क्षेत्रका यी स्रोतहरुको संरक्षण तथा भु-उपयोग सम्बन्धी रणनीति तयार गरिएको छ । (स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय रुकुम पश्चिम)

२.५.११. गाउँपालिकामा रहेका मुख्य पर्यटकीय तथा सास्कृतिक स्रोतहरु र संस्थाहरु

यस गाउँपालिकाको वडा नं ३ मा रहेको स्यापु दह, सानीभेरी नदी, गुप्तीदह, स्यापु जलाशयको मुहानको छहरा, सिमैछरी, भ्रारमारे लेक, भम्पुडाँडा, खामालेक, कालाखार, तासुकाँडा प्राकृतिक पर्यटकीय स्रोत हुन । साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक पर्यटकीय सम्पदामा कोट, मेलगैरी, जिपु शहिद पार्क, कुनाखेत ब्रह्म मन्दिर(मैला), लागिम मेला पर्दछन् । गाउँपालिकाको स्यापु दहमा हरेक वर्ष महोत्सव आयोजना हुने गर्दछ । (स्रोत: सहभागितामुलक स्रोत विश्लेषण २०८०)

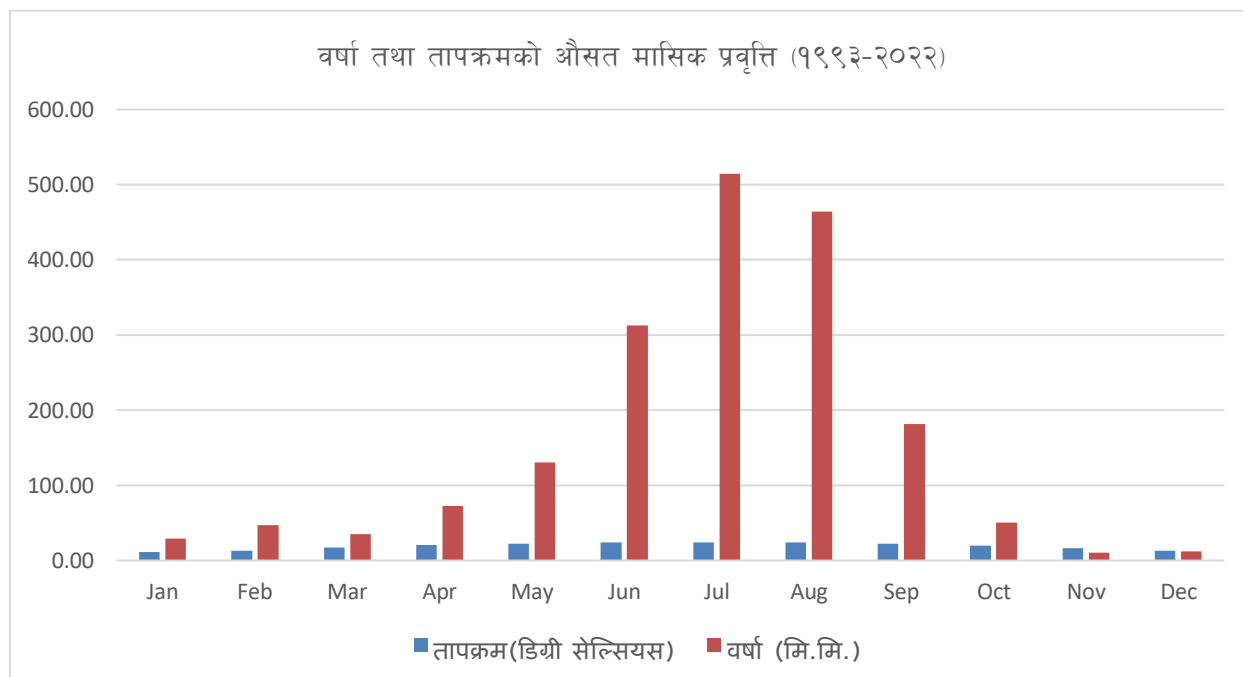
२.५.१३. गाउँपालिकामा रहेका सेवाप्रदायक संघ संस्थाहरु

यस गाउँपालिकामा रहेका विषयगत कार्यालयहरुको सेवा प्रवाह हेर्दा परियोजनाहरु गाउँपालिकाकै नितीनियम र कार्यविधिहरुको मापदण्डमा चल्नरहेका हुनाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विषयगत कार्यालयहरु सेवा दिने मातहतका निकायहरूसँग समन्वय गरी अगाडि बढेका छौं । आवश्यक निती नियम र कार्यविधि तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने छौं । योजना तयार गरिसकेपछि अनुकूलन योजनाका प्राथमिकतालाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक तथा प्राविधिक रुपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने निकायहरुको पहिचान एवं ती निकायहरुबाट उपलब्ध हुने सेवाहरुको समेत विश्लेषण गरिएको छ । यसरी जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिकको साथै सहजीकरण सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सरकारी निकायहरुमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि शाखा, सिँचाई कार्यालय, भौतिक पुर्वाधार विकास शाखा, वातावरण शाखा, डिभिजन तथा सव-डिभिजन वन कार्यालय भू-संरक्षण कार्यालय, स्वास्थ्य कार्यालय, सिँचाई कार्यालय, इलाका प्रहरी कार्यालय, टेलिकम, सा.व.उ.स.हरु, , पशुसेवा शाखा, गैर सरकारी संस्था तथा आयोजनाहरुमा नेपाल जलवायु सहयोग कार्यक्रम, रेडक्रस तथा समुदायमा आधारित संघ संस्थाहरुमा कृषि सहकारी संस्था, सा.व.उ.स., आमा समूह, युवा क्लब आदि रहेका छन् । संस्थागत नक्शा अनुसार जिल्लामा हुने जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि हरेक क्रियाकलापहरु गाउँपालिकाको विशेष भुमिका हुने हुँदा जिल्ला समन्वय समिति र गाउँपालिकासंग नजिक रहन्छ । (स्रोत: सहभागितामुलक स्रोत विश्लेषण २०८०)

परिच्छेद ३. जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था

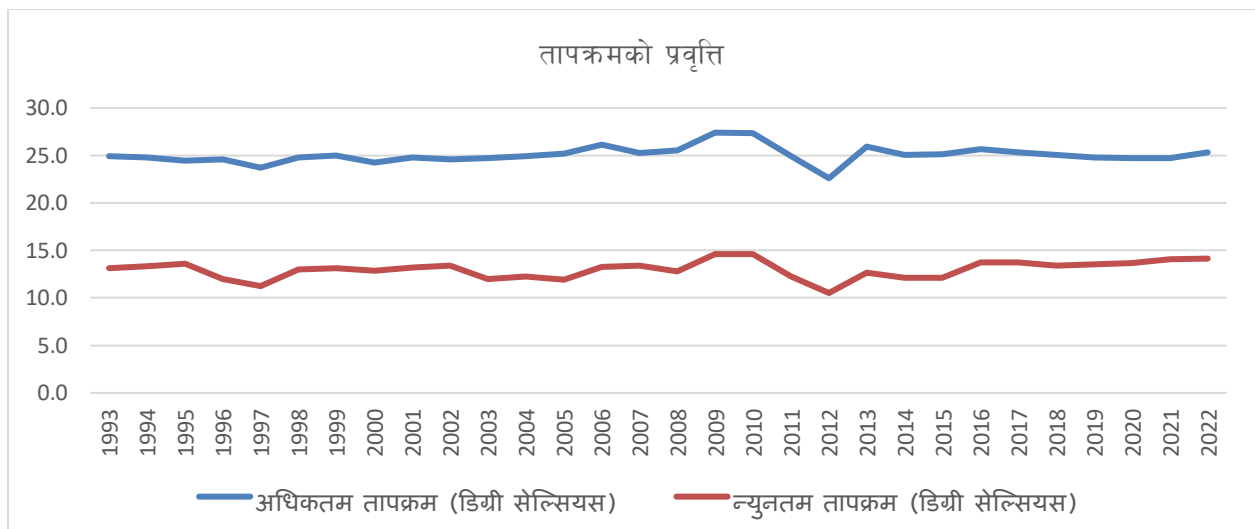
३.१ तापक्रम तथा वर्षाको अवस्था

यस गाउँपालिका पहाडी रुकुम पश्चिम जिल्लामा पर्ने भएकोले यहाँ शीतोष्ण प्रकारको मौसमी अवस्था देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा वर्षा तथा तापक्रमको अवस्था मापन गर्ने केन्द्र नभएकोले मुसिकोटमा राखिएको केन्द्रबाट तापक्रम तथा वर्षाको तथ्यांक संकलन गरी विश्लेषण गरिएको छ। यस गाउँपालिकाको पछिल्लो २९ वर्षको तापक्रम तथा वर्षाको मासिक प्रवृत्ति गाउँ तलको तालिकामा देखाईएको छ।

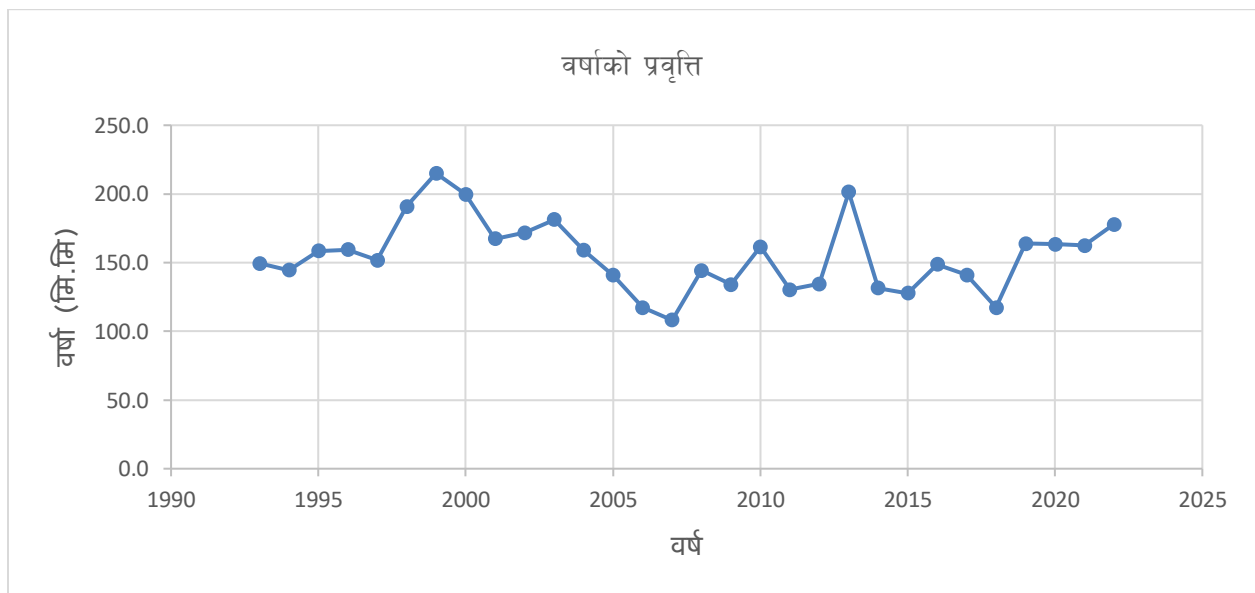
३.२. तापक्रम परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण

यस गाउँपालिकामा विगत २९ वर्षको औसत अधिकतम तापक्रम २७.४ डिग्री सेल्सियस र औसत न्यूनतम तापक्रम १४.६ डिग्री सेल्सियस रहेको छ। यहाँको हालसम्मको उच्चतम तापक्रम ३१.९ डिग्री सेन्टिग्रेड अभिलेखमा रहेको छ भने न्यूनतम तापक्रम २.५ डिग्री सेन्टिग्रेड मापन गरिएको छ। यसको अर्थ यहाँ वैशाख, जेष्ठ, आषाढ, श्रावण तथा भाद्र जस्ता गर्मी महिनामा बढी गर्मी तथा पुष, माघ र फागुन जस्ता जाडो महिनामा चिसो हुने गरेको छ। समग्रमा हेर्दा यस गाउँपालिकामा औसत वार्षिक अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम नगण्य मात्रामा बढिरहेको देखिन्छ।

३.३. वर्षा परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण

मनसुनी वर्षा हुने भएकाले अधिकांश पानी मनसुनी मौसम सुरु भएपछि असारदेखि भाद्रसम्म पर्दछ। यहाँ करिब पाँच भाग वर्षाको चार भाग यही मनसुनी मौसममा पर्दछ भने हिउदमा एकदम न्यून पानी पर्दछ। यसैगरी गाउँमा देखाईए भैं यहाँ विगत २९ वर्षको वर्षाको तथ्यांकलाई हेर्दा वर्षभरिमा औसत १५५.२ मिलिमिटर पानी पर्ने गरेको पाईन्छ - अधिकतम १९९९ सालमा २१५ मिलिमिटर र न्यूनतम २००७ सालमा १०८.१ मिलिमिटर रहेको छ।

३.४. वडाहरूको संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण

यस विधि अर्न्तगत गाउँपालिकामा रहेका १० वटै वडाहरूबीच प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा तुलना गर्दै सबैभन्दा जोखिममा रहेको वडा निर्धारण गरिएको थियो । यस विधि अपनाउँदा जलवायु परिवर्तनका असरसँगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा विभिन्न जोखिम र अनुकुलित हुने क्षमताको विश्लेषण गर्दै सहभागीहरू बीच छलफलको माध्यमबाट वडा स्तरीकरण गरिएको थियो ।

तालिका ७ : प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण

वडागत प्रकोपको मान												
प्रकोपहरू	वडा नं १	वडा नं २	वडा नं ३	वडा नं ४	वडा नं ५	वडा नं ६	वडा नं ७	वडा नं ८	वडा नं ९	वडा नं १०	जम्मा	स्तर
पहिरो	८	६	९	९	९	८	१०	९	९	७	८४	पहिलो
वाढी र नदी कटान	५	५	८	९	८	९	७	८	९	१०	७८	दोस्रो
खडेरी	५	३	६	५	७	६	५	६	४	६	५३	तेस्रो
चटयाड	४	४	५	४	५	६	४	५	४	६	४७	पाँचौं
आगलागी	६	५	५	५	६	४	५	४	५	६	५१	चौथो
कृषिवालीमा रोग	४	७	४	३	५	५	६	४	३	४	४५	छैटौं
महामारी	३	३	५	४	५	५	४	५	५	४	४३	सातौं
वनमा रोग रकिरा	२	४	३	२	३	२	३	३	४	३	२९	नवौं
जमिन भासिने	१	२	२	३	६	५	४	४	६	३	३६	आठौं
जम्मा	३८	३९	४७	४४	५४	५०	४८	४८	४९	४९		
स्तर	आठौं	सातौं	पाँचौं	छैटौं	पहिलो	दोस्रो	चौथो	चौथो	तेस्रो	तेस्रो		

तालिका ८ : संकटासन्नताका कारण तथा सूचकहरू

वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरू
१	न्यून	अन्य वडाहरू जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेता पनि अन्य वडाहरूको तुलनामा कम असर भएको, गाउँपालिकाको केन्द्र भएको ।
२	मध्यम	तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाहरू भन्दा आगलागी र पहिरो बाहेक अन्य जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर कम भएको ।
३ र ४	उच्च	अन्य वडाहरू जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको । पहिरो, आगलागी, कृषि तथा पशुपक्षिमा रोगको प्रभाव अन्य वडाहरूको तुलनामा बढी आगलागी हुने, साथै खहरेखोलाहरूले क्षति पुर्याउने ।
५, ६, ७, ८, ९, १०	अति उच्च	अन्य वडाहरू जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको, पहिरो, वाढी तथा वन डढेलोको प्रकोप अन्य वडाहरूको तुलनामा बढि भएको साथै भौगोलिक रूपमा ठूलो तथा टाढा रहेको र सेवा प्रदायक संस्थाहरूबाट टाढा रहेको, खानेपानी तथा सिंचाईको अभाव रहेको, सहयोगी निकायबाट प्राप्त हुने लाभ सबैले प्राप्त गर्न कठिन ।

३.४. प्रकोपहरूको ऐतिहासिक समयरेखा

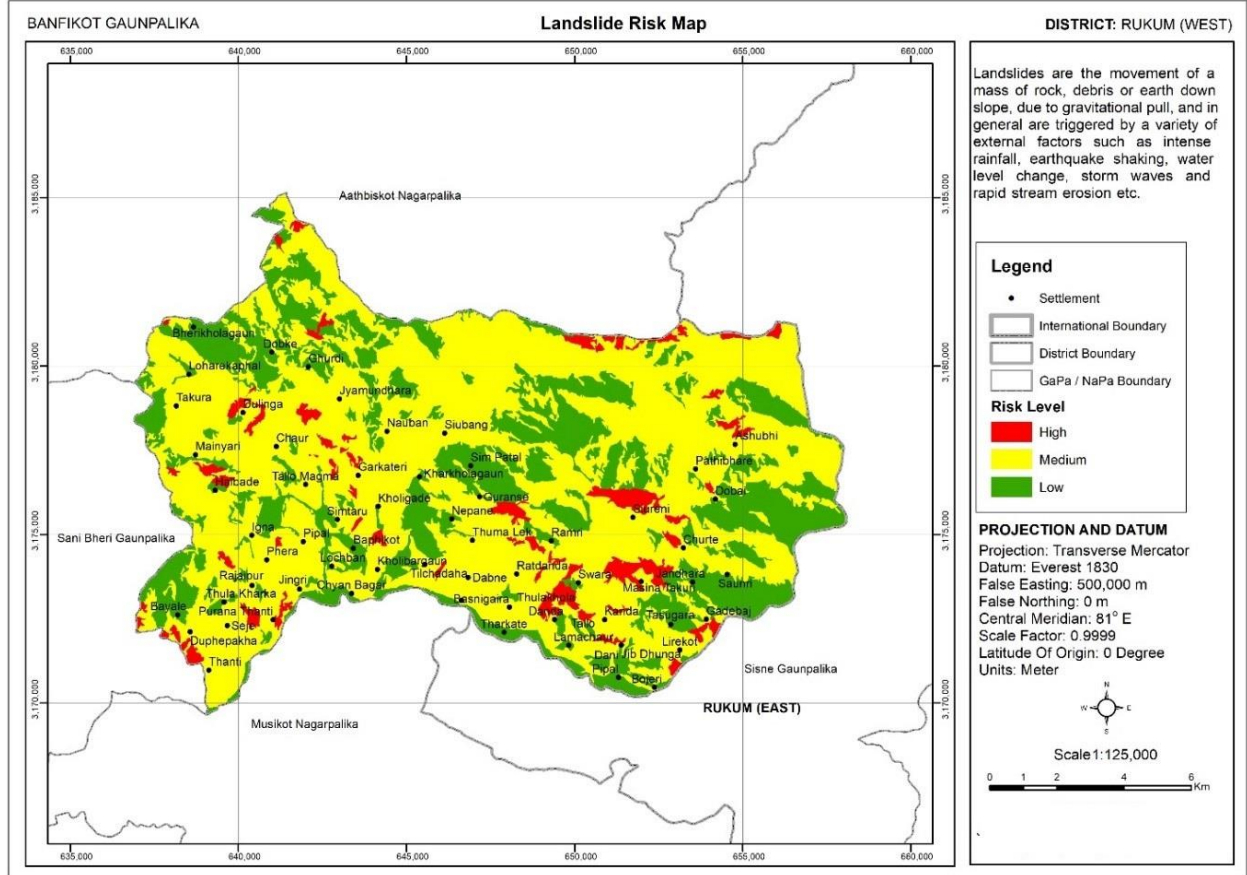
यो एक सहभागितामूलक विधी हो जस मार्फत कम्तिमा विगत ३० वर्षमा घटेका विभिन्न प्रकोपहरूको विश्लेषण गरिन्छ । यस विधिको माध्यमबाट वडा नं. १ देखि १० सम्मका निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू, जेष्ठ नागरिक, बुद्धिजिवी तथा जानीफकारहरूसँग छलफल गरी बाँफिकोट गाउँपालिकाको प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा तयार गरिएको थियो

। यस विधिबाट प्राप्त भएको सूचनाको आधारमा गाउँपालिकामा रहेका जलवायुजन्य प्रकोप तथा जोखिमहरू र ती प्रकोपहरूबाट भएको असर तथा प्रभावहरू विश्लेषण गरिएको थियो ।

क. वडागतरूपमा पहिरोका घटनाहरू र पहिरोका असर तथा प्रभावहरू

यस गाउँपालिकाको मुख्यप्रकोपहरू मध्ये पहिरो तथा भू-क्षय एक रहेको छ । पहिरोबाट खेतीयोग्यजमीन, बस्ती तथा घरहरू, सामुदायिक पूर्वाधारहरू तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतहरू संकटासन्न रहेको देखिन्छ । विगतका वर्षमा पहिरो तथा भू-क्षयले गर्दा गरेको क्षति समग्ररूपमा तलको तालिकामा समेटिएको छ ।

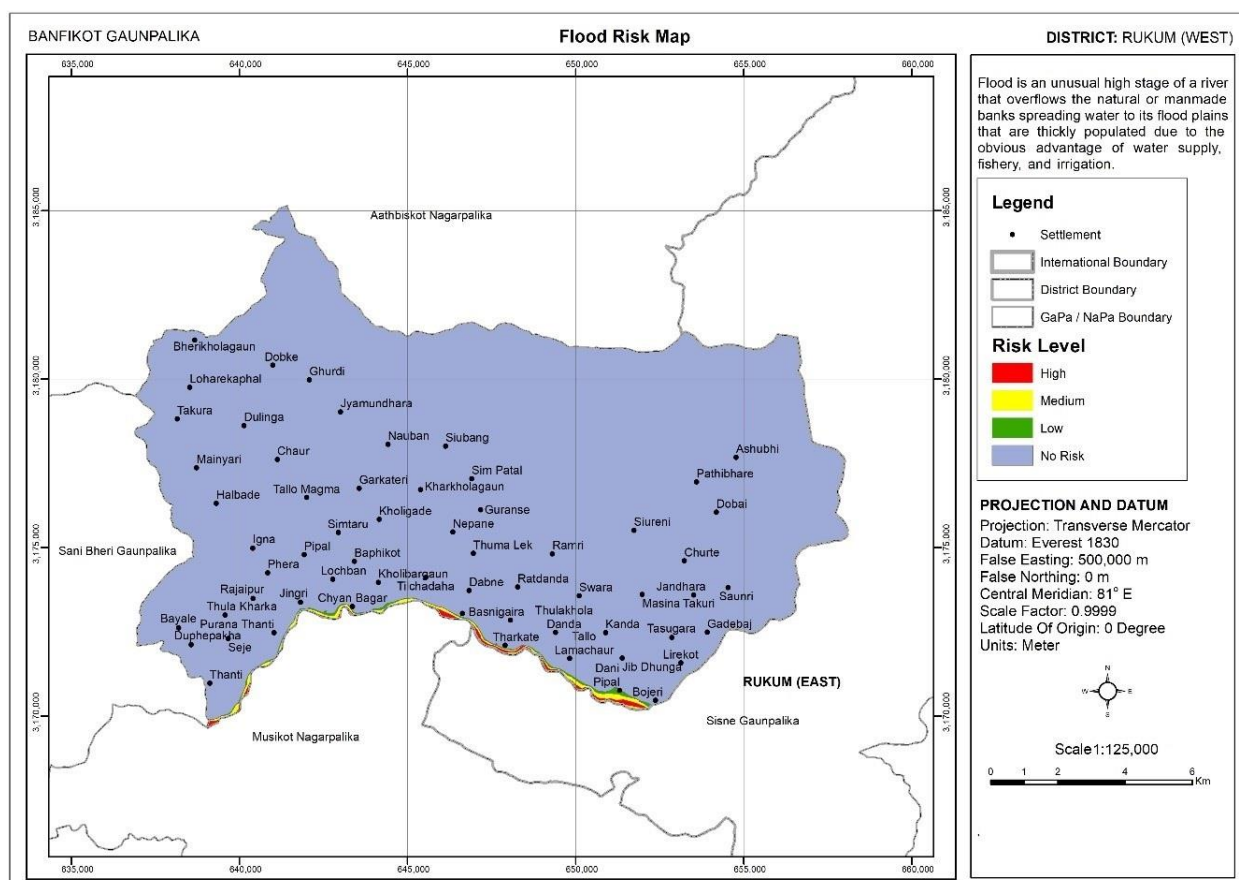
वडा नं	वर्ष	बारम्बारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
१	२०६५	५ पटक	ढिकाकाला सामुदायिक वन क्षेत्रमा भूक्षय र करीब १ हेक्टर क्षेत्रमा वन विनाश, निगालेनीमा पानीघट्ट र वनको क्षति, तितेपाखामा पहिरोले गोरेटो वाटो, खानेपानी र सिँचाई पाइपको क्षति भएको, कालागौरा पहिरोका कारण सिँचाई, खानेपानी, वाटो, बस्ती र वन क्षेत्रमा क्षति, कालागौरा पहिरोका कारण सिँचाई, खानेपानी, वाटो, बस्ती र वन क्षेत्रमा क्षति
२	२०७५	५ पटक	बस्ती, खेतीयोग्य जमीन, वन क्षेत्र, वाटोहरूमा पहिरो गई आवागमन, सामान ढुवानी नहुँदा जिविकोपार्जनको क्षेत्र कष्टकर भएको र मानवीय क्षति, पशुपंक्षी र कृषिवालीमा क्षति भएको
३	२०६०	८ पटक	५ वटा घरको क्षति हुनुका साथै खेतीयोग्य जमीन कटान भएको, धने खत्रीको खेतीयोग्य जमीनको क्षति भएको
४	२०७५	५ पटक	मानविय क्षति ४ जना, १ घरको क्षति, थापावगरमा खेत, सडक, वनक्षेत्र र बस्ती जोखिममा, पानीखोला, डाँडा सडक, रोटेपानी पहिरोल बस्ती खेतीयोग्य जमीन, खानेपानी मुहानको क्षति भएको
५	२०६०	५ पटक	बस्ती बगाउनुका साथै मानिस सहित पशु चौपायाको मृत्यु भएको
६	२०५९	७ पटक	४ वटा पशु चौपायाहरूको क्षति
७	२०७०	८ पटक	दोवाचौर पहिरोका कारण पानीको मुहान भल्किँदा पानीको समस्या, वाटो अवरुद्ध, डाडुगाउँ पहिरोल खेतीयोग्य जमीनको क्षति र बस्ती जोखिममा, दुलगां र नयाँखर्क, नदुवा पहिरोले सिँचाई अवरुद्ध, बस्तीमा क्षति, सडकको क्षति, खानटाकुरा पहिरोका कारण खानेपानीको स्रोतमा क्षति, खेतीयोग्य जमीनको क्षति, डाडुसगाउँमा सिँचाई अवरुद्ध
८	२०५९	९ पटक	छरीखोला, हलवाँदे, खुर्वागं, सिर्पा, मैनेरी, कुरीवन, तलीगाउँ दलित बस्ती, भेराखोर पहिरोल बस्तीमा असर गरी वनजंगल, खानेपानी, घर, सडक यातायात, सिँचाई अवरुद्ध भई केही बस्ती समेत विस्थापित भएको
९	२०७६	४ पटक	काप्रा माउखोला पहिरोले सडक अवरुद्ध, कृषियोग्य जमीनको क्षति, स्याल पहिरोले हस्त बहादुर कामीको घर बगाएको, ३ जना मानिसको ज्यान गएको, बस्ती जोखिम भइ त्रासपूर्ण अवस्था रहेको, भुला दुली सडक खण्ड पहिरोले पानी घट्टको क्षति, सडक अवरुद्ध र वन क्षेत्रमा भएका रुख विरुवाहरूको क्षति र भूक्षय भएको
१०	२०७६	७ पटक	गारावागं, सिरुगौरा, पुरानोठाँटी, सिमलगौरामा नगन्य मात्रामा वनजंगल र मानवीय क्षति

ख. वडागतरुपमा वाढी तथा नदीकटानका घटनाहरू र सोका असर तथा प्रभावहरू

बाँफिकोट गाउँपालिकाको वडा नं १, २, ३, ४, ९ र १० मा सानीभेरी नदी, १, २ मा पुमाखोला, २, ३ मा छिप्राखोला, ३, ४ मा तिलिचोखोला, ४, ६, ७, ९ मा मग्माखोला, वडगाइखोलाको वाढीको समस्या रहेको छ ।

वडा नं	वर्ष	बारम्बारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
1	2065	७ पटक	ढिककाल्ना सामुदायिक वन क्षेत्रमा सानीभेरी नदी र खहरेखोलाले वनको क्षति भएको पुमाखोलाको वाढीले गर्दा पुमा खेत जोखिममा र कटानमा परेको
2	2065	४ पटक	सानीभेरी नदी, पुमाखोला नदीले गदौ पुमाखेत, कुनाखेतमा खेती योग्य जमीनको क्षति भएको
3	2060	७ पटक	४ वटा घर, पानीघट्टको क्षति र १ मनिसको मृत्यु, २० मुरी धान फल्ने खेतीयोग्य जमीनको क्षति, धान खेतीमा क्षति भएको
4	2055	६ पटक	उमखोला वाढीको कारण बजार, बस्ती, उत्पादन क्षेत्र, खानेपानीको स्रोतहरूमा क्षति भएको
6	2066	३ पटक	मग्मा खोला वाढीले वन क्षेत्रको कटान गरेको
9	2068	३ पटक	सानीभेरी नदी र मग्माखोलको वाढीबाट भेराखेतमा धान खेतीमा असर परेको
10	2066	४ पटक	गारावागं, सिरुगौरा, पुरानोठाँटी, सिमलगौरामा वनजंगल, पशुचौपायाहरूको क्षति भएको

ग. खडेरी : वडागत रुपमा खडेरीका घटनाहरु र सोका असर तथा प्रभावहरु

ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषण अनुसार विगतका वर्षहरुमा लामो खडेरीका घटनाहरु बढ्दै गएको देखिन्छ । खडेरीको कारणले कृषिवालीको उत्पादनमा कमि आएको देखिन्छ भने पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घट्दै गएको पाइन्छ ।

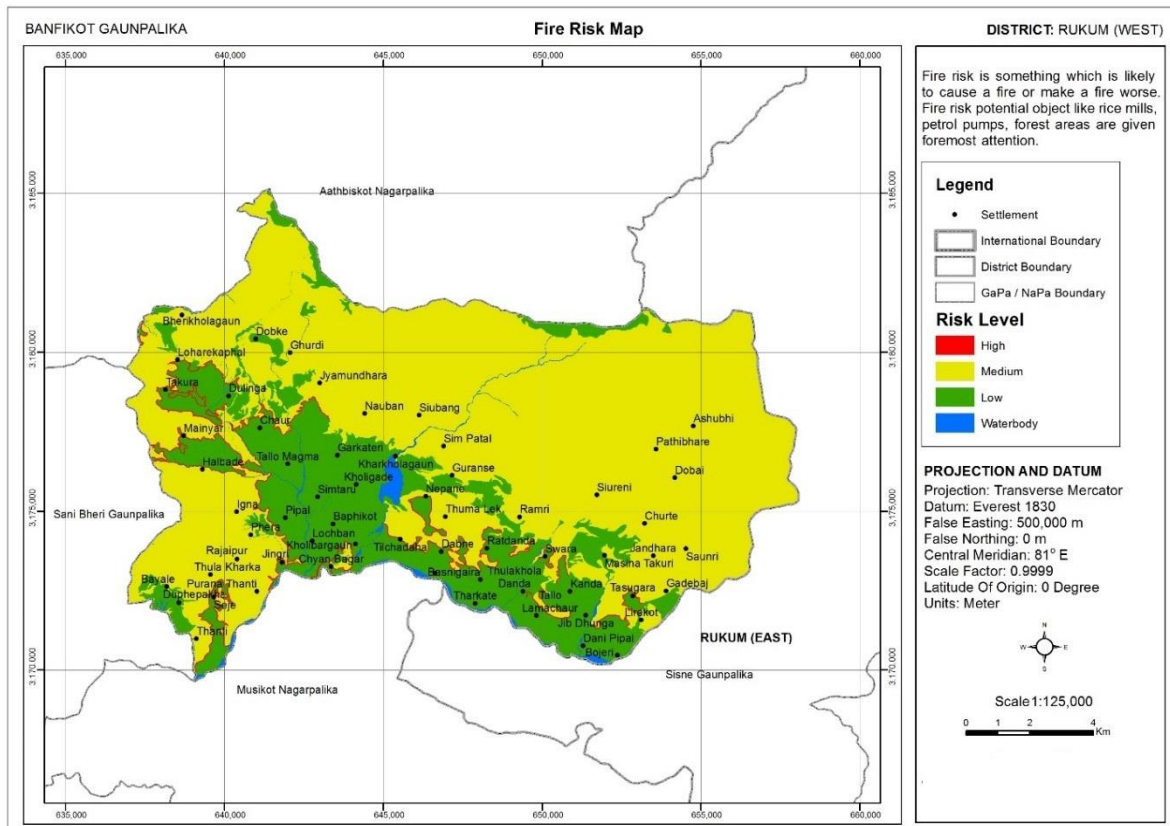
वडा नं	वर्ष	बाम्बारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरु
१	२०७२	५ पटक	खडेरीका कारण पानीका मुहानहरुमा पानीका कमी हुनुका साथै केही मुहानहरु लेप भएको, फलफुल तथा वन क्षेत्रका वोटविरुवाहरु सुकेको, अत्यधिक गर्मीका कारण पशुपक्षी र मानवमा रोगहरु लाग्ने गरेको र कृषिवालीहरुमा विभिन्न नयाँ प्रकारका किराहरुको प्रकोप रहुको
२	२०७२	४ पटक	खडेरीका कारण गहुँवाली उत्पादन घटेका र रोग किराहरुको प्रकोप हुनुका साथै खानेपानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रामा कमी भइ खानेपानीको अभाव भएको
३	२०७२	३ पटक	सिमैछरी खोलामा पानी घटन गई स्यापु दहको पानी निकै घटेको
४	२०७२	६ पटक	खोलाहरुमा पानीको कमी हुँदा छिन्चेतमा सिँचाइ समस्या, बाँफकोटमा खानेपानीको अभाव
५	२०६२	५ पटक	नौपानी, पानीखोला, तुसार पानी, बिउरा पानी, सिमल पानीमा पानीको मुहानमा खडेरीका कारण पानीको स्रोत कमी हुँदा खानेपानी, सिँचाइ, सरसफाइमा पानीको समस्या रहेको
६	२०६६	३ पटक	वडामा रहेका १० वटा खानेपानीका मुहानहरुमा पानीको स्रोत घटन गई खानेपानी, सरसफाई, पशु चौपायाका लागि पानीको समस्या रहेको

७	२०६६	३ पटक	खडेरीका कारण नदुवा, डारुगाउँ, मग्गामा खानेपानीको स्रोत कमी भइ खानेपानीको अभाव भएको
८	२०६६	३ पटक	हिउँदे बाली उत्पादन र फलफुलको उत्पादनमा कमी भएको
९	२०६८	३ पटक	सिँचाई र खानेपानीको समस्या भएको
१०	२०६६	४ पटक	सिँचाई र खानेपानीको समस्या भएको

घ.आगलागी: वडागत रूपमा आगलागीका घटनाहरु र सोका असर तथा प्रभावहरु

ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषण अनुसार विगतमा खडेरीका घटनाहरु बढेसँगै वनजंगल तथा बस्तीहरुमा आगलागीका घटनाहरु बृद्धि भएको देखिन्छ । वनजंगलमा लागेको आगलागीले बोट विरुवा तथा वन्यजन्तुहरुलाई क्षति पुर्याएको देखिन्छ भने केही घटनाहरुमा वनको डढेलो फैलिएर वडा नं १०, ५, २, ३ मा वनजंगलको बढी मात्रामा क्षति भएको छ ।

वडा नं	वर्ष	बाम्बारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरु
१	२०७४	३ पटक	घर गोठ जलेर क्षति, वायुप्रदुषण, वन तथा वन्यजन्तुको क्षति
३	२०७८	३ पटक	सामुदायिक वन क्षेत्रमा लालीगुराँश, बाँफ, रयाँज, फलौट, सल्ला जस्ता प्राजातिहरु ज्वेर नष्ट हुनुका साथै वन क्षेत्रमा भएका जडीवुटीहरु जीवजन्तुहरुको क्षति भएको, ११ मानिस बस्ने घरको ३ वटा पशुहरुको क्षति, भएको, १ जना मानिस जलेर घाइते भएको, १ वटा घर जलेर क्षति भएको, खानेपानी पाइपलाइन जलेर क्षति भएको
५	२०७५	५ पटक	मानिसको मृत्यु, घरहरु जलेको, वनक्षेत्रमा रहेका वनस्पतिहरुको क्षति र जीवजन्तुहरु नष्ट भएको
६	२०५९	३ पटक सम्म	पटक पटक गरी ५ पटक सम्म आगलागी हुँदा ८ वर्षको एक बच्चाको जलेर मृत्यु भएको, एक घरको पूर्ण रूपमा क्षति भएको, ३ वटा घरहरु पूर्ण रूपमा जलेर क्षति भएको
१०	२०७८	३ पटक सम्म	दुधेपाखा, तल्लोखर्क, वयालेमा धनजनको क्षति

□.बाली रोग : वडागतरुपमा बाली रोगका घटनाहरू र सोका असर तथा प्रभावहरू

विगतका वर्षको ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषण गर्दा फलफूलहरूमा पात झर्ने, फुल झर्ने, फल नलाग्ने, सिन्दुरे लाग्ने, पुतली, लार्भा, लाही, कमिला, फौजी किरा, सलह जस्ता किराहरूको प्रकोप बढ्ने, पशुहरूमा विभिन्न प्रकारका पन्जी जस्ता महामारीको प्रकोप वर्तमानमा फैलिरहेको लगायत विगतमा कुँजिने तथा प्यारालाइसिस हुने, सिगान छोड्ने, खोरेत लाग्ने किर्ना, जुका जस्ता परजीवीहरूको प्रकोप हुनुका साथै भुस्याहा कृकहरूको बृद्धि हुने जस्ता समस्याहरू रहेका छन भने कृषि बढी तर्फ सिन्दुरे, लाहा, मकै, गहुँ, जौ बालीहरूमा कालो पोके हुने, धावबालीहरूमा सिन्दुरे लाग्ने जस्ता प्रकोपहरूका कारणले गर्दा कृषि तथा खाद्यसुरक्षामा निकै असर परेको छ । कृषि क्षेत्रमा आएका समस्याहरूको तल विगत ३० वर्षको घटनाक्रमहरूको विश्लेषण री बढी प्रभावित वडाहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

वडा नं	वर्ष	बाम्बवारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
१	२०६८	३ पटक	मकैवालीमा फौजी किरा र सलहले सम्पूर्ण मकैहरू क्षति भइ उत्पादन नभएको
२	२०६८	३ पटक	मकैवालीमा फौजी किरा र सलहले सम्पूर्ण मकैहरू क्षति भइ उत्पादन नभएको
६	२०७६		सलह किराको कारण वर्षे बाली मकै लगायतका बालीनालीमा क्षति भएको

च. चट्याक : वडागतरुपमा चट्याक घटनाहरू र चट्याकका असर तथा प्रभावहरू

वडा नं	वर्ष	बाम्बवारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
१	२०७४	३ पटक	विद्युतको उपकरणमा क्षति र ३ वटा चौपायाको मृत्यु
५	२०७५	३ पटक	पशु चौपायाको क्षति, मानवीय क्षति, घरहरूमा क्षति भएको
६	२०७६	३ पटक	सिर्द्धाथ उ.मा.वि.को छात्रा पुर्ण रुपमा क्षति

छ. महामारी : वडागतरुपमा महामारीका घटनाहरू र सोका असर तथा प्रभावहरू

वडा नं	वर्ष	बाम्बवारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
२	२०७५	३ पटक	मानिस, पशुपक्षीहरूमा विभिन्न प्रकारका रोगहरूमा बृद्धि, भइ मानवीय र आर्थिक रुपमा क्षति भएको

ज. वनमा रोग र किरा : वडागतरुपमा वनमा रोग तथा किराका घटनाहरू र सोका असर तथा प्रभावहरू

वडा नं	वर्ष	बाम्बवारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
१	२०६६	३	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
२	२०६६	६ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
३	२०६६	४ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
४	२०६६	३ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
५	२०६६	४ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
६	२०६६	३	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
७	२०६६	५ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पँहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको

८	२०६६	५ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
९	२०६६	६ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको
१०	२०६६	५ पटक	वनको वोटविरुवाहरूको पात खाने किरा, टुप्पो सुक्ने रोग, पहेलो हुने, सिन्दुरे ऐजेरुका कारण वनको स्रोतको कमी भएको

भ. जमीन भासिने : वडागतरुपमा जमीन भासिने घटनाहरू र सोका असर तथा प्रभावहरू

वडा नं	वर्ष	बुम्बारता	प्रकोपले ल्याएका असर तथा प्रभावहरू
५	२०७०	३ पटक	वडा नं ५ र ६ को सिमानामा कुरलभिर जुम भासिँदा पशु चौपाया, मानवीय क्षति र घरहरू भत्किएको
६	२०७०	३ पटक	वडा नं ६ र ५ को सिमानामा कुरलभिर जुम भासिँदा पशु चौपाया, मानवीय क्षति र घरहरू भत्किएको

३.५. जोखिमको अवस्था र प्रभाव मुल्यांकन

क्र.स.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
१	पहिरो	ग्रामण र शहरी विकास	घर गोठको क्षति	३	मर्मत सम्भार	२.५
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	खेतीयोग्य जमीनको क्षति	२.५	तारजाली, तटबन्ध, वायोइन्जिनियरिंग	२
		विपद जोखिम	मानवीय क्षति	३	विपद पूर्व तयारी	२
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशु चौपायाको क्षति	२.५	सुरक्षित बसाइ व्यवस्था	२
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	कृषि वाली र फलफूलको क्षति	२.५	वाली परिवर्तन, अन्न भण्डारण पूर्व तयारी	२
		वन, जैविक विविधता	वन क्षेत्रका रुखविरुवाको क्षति	२.५	बृक्षरोपण, पूनः रोपण	२.५
		जलस्रोत तथा उर्जा	पानीको मूहानहरूमा क्षति	२.५	मूहान संरक्षण, बृक्षरोपण	२.५
२	बाढी	भौतिक पूर्वाधार	खेतीयोग्य जमीन कटान	२.५	तारजाली, तटबन्ध, वायोइन्जिनियरिंग	२.५
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नवालीको नष्ट	२.५	अन्न भण्डारण	२.५
		वन, जैविक विविधता	जैविक विविधतामा असर	२.५	जनचेतनामूलक कार्यक्रम, बृक्षरोपण	२
		वन, जैविक विविधता	वनक्षेत्र कटान	२.५	बृक्षरोपण, पूनः रोपण	२
		जलस्रोत तथा उर्जा	पानी घट्टको क्षति	२	संरक्षण	३
		पर्यटन एवम प्राकृति सम्पदा	भूक्षय	२	बृक्षरोपण, पूनः रोपण	३
		जलाधार संरक्षण	खानेपानी मूहानमा क्षति	२.५	मर्मत सम्भार र निर्माण	३
		यातायात तथा प्राकृतिक सम्पदा	आवतजावतमा कठिनाई	२.५	सडक वाटो मर्मत र पूल पूलेसा निर्माण	२

क्र.स.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकुलनका उपायहरू	स्तर
३	खडेरी	स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइ	खानेपानी समस्या	२.५	पानी संकलन ट्यांकी निर्माण, धारा मर्मत	२.५
		जलस्रोत तथा उर्जा	सािचाइ समस्या	३	कूलो, पाइपलाईन, फिरफिरे, थोपा सािचाइ, लिफ्ट सािचाइ	२
		स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइ	सरसफाइमा समस्या	२.५	पानी संकलन ट्यांकी निर्माण, धारा मर्मत	२
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	अन्नवाली उत्पादनमा कमी	२.५	थोपा सािचाइ, फिरफिरे सािचाइ, लिफ्ट सािचाइ प्रविधि निर्माण	२
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	भोकमरी	२.५	अन्न भण्डारण	२
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	फलफूल उत्पादनमा कमी	२.५	रोग किरा नियन्त्रण र सािचाइ व्यवस्थापन	२.५
		विपद जोखिम	आगलागीको समस्या बढ्ने	२.५	विपद पूर्व तयारी र जनचेतनामूलक कार्यक्रम	२.५
४	चट्यागं	भौतिक पूर्वाधार तथा उर्जा	विद्युतमा आगलागी	२.५	अर्थिगं	२.५
		भौतिक पूर्वाधार, ग्रामीण तथा शहरी विकास	घरको क्षति	२.५	सुरक्षित बसाइ व्यवस्थापन	२.५
		भौतिक पूर्वाधार र उर्जा	सौर्य बत्तीमा असर	२.५	अर्थिगं	२
		विपद जोखिम	मानवीय क्षति	२	विपद पूर्व तयारी	२
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	पशु चौपायाको क्षति	२	विपद पूर्व तयारी	३
		ग्रामीण र शहरी क्षेत्र	सामुदायिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधारमा क्षति	२.५	सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण	३
		जैविक विविधता र पर्यटन एवम प्राकृतिक सम्पदा	वन क्षेत्रमा आगलागी	२	आगलागी नियन्त्रण तालिम र सामग्री व्यवस्थापन	३
५	आगलागी	भौतिक पूर्वाधार	घर गोठमा क्षति	२.५	घर गोठको मर्मत, आगलागी नियन्त्रण पूर्व तयारी	२
		वन तथा जैविक विविधता	वनजंगलको क्षति	३	वृक्षरोपण, तारजाली	२.५
		वन तथा जैविक विविधता	वन्यजन्तुहरूमा असर	२.५	वन संरक्षण र बासस्थानहरूको संरक्षण, चोरी शिकार नियन्त्रण	२
		विपद जोखिम	धनको क्षति	२.५	आपतकालीन कोष स्थापना	२
		विपद जोखिम	मानवीय क्षति	२.५	विपद जोखिम पूर्व तयारी	२
		वन तथा जैविक विविधता	जैविक विविधता र वातावरणीय असर	२.५	वृक्षरोपण, तारजाली	२
६	कृषिवालीमा रोग	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	भोकमरी	२.५	अन्न भण्डारण केन्द्रको स्थापना	२.५

क्र.स.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकुलनका उपायहरू	स्तर
	र किरा	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	अन्नवाली उत्पादनमा ह्रास	२.५	वाली परिवर्तन तथा आधुनिकिकरण	२.५
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	फलफूल उत्पादनमा ह्रास	२.५	किरा र रोगको नियन्त्रण	२.५
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	तरकारीवाली उत्पादनमा कमी	२.५	रोग किराको नियन्त्रण	२.५
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	पशुचौपायाको आहारमा अभाव	२	डालेघांस तथा उन्नत जातको शास रोपन, पोसिलो दाना बनाउने तालिम सञ्चालन	२
		स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई	कूपोषण	२	स्वास्थ्य सरसफाई, तरकारी खेती व्यवसाय, पशुपालन, दूध, मासु उत्पादन	२
		ग्रामीण र शहरी विकास	विपन्नता र बेरोजगारी बढ्ने	२.५	आयमूलक तथा जिविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	३
७	मूहानमा घट्ने पानी	जलस्रोत तथा उर्जा	खानेपानी अभाव	३	लिफ्ट खानेपानी, मूहान संरक्षण, वृक्षरोपण	३
		स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	सरसफाइमा समस्या	२.५	लिफ्ट खानेपानी, मूहान संरक्षण, वृक्षरोपण	३
		जलस्रोत तथा उर्जा	सिाचाइ समस्या	३	थोपा सिाचाइ, पिरफिरे सिाचाइ, पलाष्टिक पोखरी निर्माण	२
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	अन्नवाली उत्पादनमा कमी	२.५	वाली परिवर्तन, बिउ संरक्षण, सिाचाई व्यवस्थापन	२.५
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	फलफूल उत्पादनमा कमी	२.५	सिाचाइ व्यवस्थापन	२
		वन, जैविक विविधता तथा जलाधार	वनजंगलका रुख विरुवा सुक्ने	२.५	वन व्यवस्थापन, वृक्षरोपण	२
		वन, जैविक विविधता तथा जलाधार	वन्यजन्तु र पंक्षीहरूमा पानीको अभाव	२.५	रिचाज पोखरी, मूहान संरक्षण	२
८	भौतिक पूर्वाधारको क्षति	भौतिक पूर्वाधार	आर्थिक क्षति	२.५	दिगो गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण	२
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	सार्वजनिक सम्पदाको क्षति	२.५	गुणस्तरीय योजना निर्माण	२.५
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	सडक यातायातको क्षति	२.५	पर्खाल, तारजाली लगाउने	२.५
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	वाटोघाटो बन्द	२.५	मर्मत सम्भार र निर्माण	२.५
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	पूलपुलेसाहरूको क्षति	२	पूल निर्माण र मर्मत	२.५
		जलस्रोत तथा उर्जा	नहर तथा सिाचाई कूलोको क्षति	२	पाइपलाइन सिाचाइ योजना निर्माण र मर्मत	२

क्र.स.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकुलनका उपायहरू	स्तर
		पर्यटन एवम प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	पर्यापर्यटनमा असर	२.५	संरक्षण योजना तयारी र कार्यान्वयन	२
		जलाधार संरक्षण	जलाधारहरूमा असर	२.५	बृक्षरोपण, मूहान संरक्षण, तटबन्ध निर्माण	३
९	महामारी	विपद जोखिम	मानवीय क्षति	२.५	विपद योजना तयारी	३
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	पशुपंक्षीमा असर	३	रोग नियन्त्रण, उपचार, नश्ल सूधार	३
		कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	कृषि क्षेत्रमा असर	२.५	वाली परवर्तन	२
		ग्रामीण र शहरी विकास	आर्थिक क्षति	२.५	दिगो संरक्षण सहितको योजना तयारी र कार्यान्वयन	२.५
		स्वास्थ्य	मानसिक रोगहरूमा वृद्धि	२.५	सचेतना र स्वास्थ्य उपचार	२
१०	जमीन भासिने	ग्रामीण र शहरी विकास	भौतिक क्षति	२.५	पूर्वाधार निर्माण र मर्मत	२
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	आर्थिक असर	२.५	दिगो विकास योजना निर्माण र कार्यान्वयन	२
		वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	वातावरणीय असर	२.५	बृक्षरोपण, वन व्यवस्थापन, सचेतीकरण	२
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	वन क्षेत्रको क्षति	२.५	वन संरक्षण, वन व्यवस्थापन, बृक्षरोपण	२.५
		विपद जोखिम	मानवीय क्षति	२.५	विपद योजना तयारी	२.५
११	सिचाइ तथा नहर भत्किने	जलस्रोत तथा उर्जा	सिचाइ समस्या	२	सिचाइ पाइपलाइन विस्तार, थोपा सिचाई, फिरफिरे सिचाई, थोपा सिचाई	२.५
		जलस्रोत तथा उर्जा	विद्युत उर्जामा समस्या	२	सौर्य बत्ती जडान	२.५
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नवाली उत्पादनमा अभाव	२.५	सिचाइ व्यवस्थापन र प्रागंगारिक मल उत्पादन	२
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	फलफूलवाली उत्पादनमा कमी	२.५	थोपा सिचाई, पलाष्टिक पोखरी	२
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	भोकमरी	२.५	अन्न भण्डारण केन्द्र स्थापना	३
		स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई	कूपोषण	३	पशुपंक्षी पालन, तरकारी खेती र अन्नवाली उत्पादनमा अनुदान सहयोग	३
१२	वन प्रजातिहरूमा रोग र किरा	वन, जैविक विविधता र पर्यटन	घांस, दाउरा, स्याउला काठको अभाव	२.५	बृक्षरोपण, वन व्यवस्थापन, वन्यजन्तु र पंक्षीहरूको वासस्थान संरक्षण	३
		वन, जैविक विविधता र पर्यटन	वातावरणीय र पर्यापर्यटनमा असर	२.५	वनस्पति बगैचा निर्माण	२

क्र.स.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
		उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	उद्योगहरूमा कच्चा पर्दाथको अभाव	२.५	वन व्यवस्थापन, रैथाने प्रजातिहरूको संरक्षण	२.५
		पर्यटन एवम प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	भूक्षय बढ्ने	२.५	तारजाली, वृक्षरोपण	२
		वन, जैविक विविधता, पर्यटन र जलाधार	खडेरी बढ्ने	२.५	रिर्चाज पोखरी, मूहान संरक्षण, सूक्खा सहने प्रजातिहरूको उत्पादन	२
		वन, जैविक विविधता, पर्यटन र जलाधार	वर्षामा अनियमितता हुने	२.५	मौसम अनुसार उत्पादन हुने वालीनाली उत्पादन	२
		वन, जैविक विविधता, पर्यटन र जलाधार	वन्य जन्तू र पंक्षीहरूमा आहाराको अभाव	२.५	चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन र वनको दिगो व्यवस्थापन	२
१३	नदी कटान	उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	खेती योग्य जमीनको क्षति	२.५	गढा सुधार	२.५
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	कृषिवालीमा क्षति	२	तटबन्ध निर्माण	२.५
		कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशुचौपायको क्षति	२	आयमूलक तथा जिविकोपार्जनमूखी कार्यक्रममा अनुदान तथा प्रोत्साहन	२.५
		उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	भौतिक पूर्वाधारमा क्षति	२.५	भौतिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार र दिगो योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	२.५
		बिपद जोखिम	जलवायुजन्य विपद बढ्ने	३	बिपद जोखिम पूर्व तयारी र आपतकालिन कोष स्थापना	२

३.६ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको पहिचान

जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने प्रकोपले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ फरक फरक प्रकोपहरूले उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्था अनुसार फरक फरक प्रभाव पारेको हुन्छ। यस विधिको प्रयोग गरी यस गाउँपालिकाका वडाहरूमा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट गाउँपालिकामा कुन उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्थाका समुदायमा कस्तो प्रभाव परेको छ भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको थियो। यस विधिको प्रयोगले गाउँपालिकामा रहेको लैङ्गिक तथा जातीय समावेशीकरणको स्थितिको समेत उजागर गर्न मद्दत गरेको छ।

तालिका ९. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरू	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग(अंक १ देखि ४)			
		उमेर समूह	आर्थिक स्तर	सामाजिक स्तर	जातजाति

		बालबालिका	युवा	बयस्क	बुद्धबुढा	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	अपंगता र अशक्त	एकल महिला	दलित	जनजाति	ब्राहमण क्षेत्री
पहिरो	घर गोठको क्षति	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	खेतीयोग्य जमीनको क्षति	३	३	२	२	३	३	३	३	३	३	४	३	२
	मानवीय क्षति	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
	पशु चौपायाको क्षति	२	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	कृषि वाली र फलफूलको क्षति	२	२	३	४	३	२	१	२	४	३	४	३	२
	वन क्षेत्रका रुखविरुवाको क्षति	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	पानीको मुहानहरुमा क्षति	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	३	२
वाढी	खेतीयोग्य जमीन कटान	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	अन्नवालीको नष्ट	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	जैविक विविधतामा असर	२	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	वनक्षेत्र कटान	२	३	३	२	३	३	२	३	३	३	२	२	२
	पानी घट्टको क्षति	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	भुक्षय	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	खानेपानी मुहानमा क्षति	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	आवतजावतमा कठिनाई	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	३
चट्यागं	विद्युतमा आगलागी	२	१	२	४	४	३	२	१	४	३	४	३	२
	घरको क्षति	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	३	२
	सौर्य बत्तीमा असर	४	१	२	४	४	३	२	१	४	३	४	३	२
	मानवीय क्षति	४	१	२	४	४	३	२	१	४	३	४	३	२
	पशु चौपायाको क्षति	१	१	२	४	४	३	२	१	४	३	४	३	२
	सामुदायिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधारमा क्षति	४	३	३	२	३	३	२	३	३	३	२	२	२
	वन क्षेत्रमा आगलागी	२	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
आगलागी	घर गोठमा क्षति	४	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	वनजंगलको क्षति	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	बन्यजन्तुहरुमा असर	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	धनको क्षति	४	४	२	४	४	३	२	४	४	३	४	३	२
	मानवीय क्षति	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
	जैविक विविधता र वातावरणीय असर	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
कृषिवालीमा रोग र किरा	भोकमरी	४	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	अन्नवाली उत्पादनमा ह्रास	४	३	२	२	३	३	३	३	३	३	४	३	२

प्रकोप	प्रकोपका असरहरू	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग(अंक १ देखि ४)												
		उमेर समूह				आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
		बालबालिका	युवा	बयस्क	बृद्धबृद्धा	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	र	अपांगता अशक्त	एकल महिला	दलित	जनजाति
	फलफूल उत्पादनमा ह्रास	४	२	४	४	४	४	४	२	४	४	४	४	२
	तरकारीवाली उत्पादनमा कमी	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	पशुचौपायाको आहारमा अभाव	३	२	३	४	३	२	२	२	४	३	४	३	२
	कृषोपेण	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	विपन्नता र बेरोजगारी बढ्ने	२	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	३	२
मुहानमा घट्ने पानी	खानेपानी अभाव	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	सरसफाइमा समस्या	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	सिंचाइ समस्या	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	अन्नवाली उत्पादनमा कमी	२	३	३	२	३	३	२	३	३	३	२	२	२
	फलफूल उत्पादनमा कमी	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	वनजंगलका रुख विरुवा सुक्ने	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	वन्यजन्तु र पक्षीहरूमा पानीको अभाव	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
भौतिक क्षति पुर्वाधारको	आर्थिक क्षति	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	सार्वजनिक सम्पदाको क्षति	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	सडक यातायातको क्षति	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	वाटोघाटो बन्द	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	पुलपुलेसाहरूको क्षति	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	नहर तथा सिंचाई कुलोको क्षति	३	३	२	२	३	३	३	३	३	३	४	३	२
	पर्यापर्यटनमा असर	३	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	२
	जलाधारहरूमा असर	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
महामारी	मानवीय क्षति	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
	पशुपक्षीमा असर	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२
	कृषि क्षेत्रमा असर	३	३	३	३	३	३	३	३	४	४	४	३	२
	मानसिक रोगहरूमा बढि	४	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
जमीन भासिने	भौतिक क्षति	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२
	आर्थिक असर	४	३	३	२	३	३	२	३	३	३	२	२	२
	वातावरणीय असर	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२

प्रकोप	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग(अंक १ देखि ४)													
	उमेर समुह				आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति			
	बालबालिका	युवा	बयस्क	बुढबुढा	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	र	अपांगता अशक्त	एकल महिला	दलित	जनजाति	ब्राहमण क्षेत्री
प्रकोपका असरहरु														
वन क्षेत्रको क्षति	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
मानवीय क्षति	४	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२	
सिचाइ तथा नहर भत्किने														
सिंचाइ समस्या	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२	
विद्युत उर्जामा समस्या	३	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२	
अन्नवाली उत्पादनमा अभाव	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
फलफुलवाली उत्पादनमा कमी	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
भोकमरी	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
कृपोषण	४	१	२	२	३	३	३	१	३	३	४	३	२	
वन प्रजातिहरुमा रोग र किरा														
घाँस, दाउरा, स्याउला काठको अभाव	२	२	४	४	४	४	४	२	४	३	४	३	२	
वातावरणीय र पर्यावर्यटनमा असर	४	१	२	४	४	३	२	१	४	३	४	३	२	
उद्योगहरुमा कच्चा पर्दाथको अभाव	२	४	३	४	३	२	१	४	४	३	४	३	२	
भक्ष्य बढ्ने	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
खडेरी बढ्ने	३	२	३	३	३	३	३	२	४	४	४	३	२	
वर्षामा अनियमितता हुने	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२	
वन्य जन्तु र पंक्षीहरुमा आराको अभाव	२	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
नदी कटान														
खेती योग्य जमीनको क्षति	२	३	२	४	४	३	२	३	४	३	४	३	२	
कृषिवालीमा क्षति	४	३	३	२	३	३	२	३	३	३	२	२	२	
पशुचौपायको क्षति	४	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
भौतिक पूर्वाधारमा क्षति	३	२	२	४	४	३	२	२	४	३	४	३	२	
जलवायुजन्य विपद बढ्ने	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	

नोट : न्युन १, मध्ययम २, उच्च ३ र अति उच्च ४

यसरी जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोपहरु (बाढी, पहिरो, खडेरी, कृषिमा रोग, हावाहुरी, पशुमा रोग, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप, आदि) बाट सबैभन्दा बढी बाल बालिका, महिला, अति विपन्न वर्ग तथा जातजातिको आधारमा दलितहरु र सामाजिक स्तरको हिसाबले एकल महिला र फरक क्षमता भएका ब्यक्तिहरु उच्च संकटासन्न रहेको देखिएको छ भने कतिपय प्रकोपहरुको

सन्दर्भमा जिम्मेवारी अनुसार समेत प्रभावको मुल्याङ्कन भएको छ । यी प्रकोप तथा जोखिमहरुबाट अन्य वर्ग समुदाय प्रभावित भएता पनि उनीहरूसँग ती प्रकोपहरुको सामना गर्न सक्ने क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको देखिन्छ । जोखिमको पकृति हेरी कुनै समुदाय, वर्ग, लिंग, उमेर समुहहरुमा स्कै प्रकारको असरहरु देखिएता पनि तुलनात्मक रूपमा सक्षमहरुको क्षमतामा फरक आएको छ ।

३.८.स्रोतहरुको वितरण तथा जोखिमको अवस्था

बाँफिकोट गाउँपालिका र यस भित्र रहेका वडाहरुमा भौगोलिक सूचना प्रणाली तथा सहभागितामूलक परिदृश्य विकासको प्रयोग गरी सहभागितामूलक विधिहरुमार्फत प्रकोपहरुको पहिचान र जलवायुजन्य संकटासन्नता तथा जोखिमको विश्लेषण गरिएको छ । यस्ता प्रकोप तथा जलवायुजन्य संकटसंग जुध्नका लागि आवश्यक अनुकूलन क्षमताको प्रयाप्तता मापनका लागि जलवायुका प्रकोपहरुबाट संकटासन्न वडाहरु र ती वडाभित्रका संकटासन्न समुदाय, घरधुरी र व्यक्ति पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनका प्रमुख असर तथा क्षेत्रहरुको विश्लेषण समेत सोही विधिबाट गरिएको छ । यो विधिको प्रयोगले हाल देखा परेका तथा भविष्यमा देखा पर्न सक्ने जलवायुजन्य संकट तथा प्रकोपहरुको न्यूनीकरण गर्न आवश्यक पर्ने अनुकूलन क्रियाकलापहरुको पहिचान तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि सहज बनाउन निम्न उल्लेखित प्रक्रियाहरु पूरा गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

३.८.१.प्रकोप सूचकांक

बाँफिकोट गाउँपालिकाको गाउँपालिका स्तरीय अन्तरक्रियाका सहभागिहरुले पहिचान गरेका ९ वटा प्रकोपहरु । तलको तालिका संग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सम्मुखता, संवेदनशीलता र प्रकोपहरुसंग जुध्ने अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण नेपाल सरकारले तय गरेका विभिन्न सूचकहरु मध्येबाट यस गाउँपालिकाका लागि उपयुक्त सूचकहरुको पहिचान र छनौट गरी गरिएको छ ।

तालिकामा देखाईएको प्रकोपहरुको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरुको समस्या तथा जोखिम वडा नं. ५ मा सवैभन्दा बढी र वडा नं. १ मा सवैभन्दा कम रहेको छ ।

प्रकोपहरु	प्रकोपको वडागत सूचकाङ्क									
	वडा नं. १	वडा नं. २	वडा नं. ३	वडा नं. ४	वडा नं. ५	वडा नं. ६	वडा नं. ७	वडा नं. ८	वडा नं. ९	वडा नं. १०
पहिरो	०.१०	०.०७	०.११	०.११	०.११	०.१०	०.१२	०.११	०.११	०.०८
वाढी	०.०६	०.०६	०.१०	०.१२	०.१०	०.१२	०.०९	०.१०	०.१२	०.१३
खडेरी	०.०९	०.०६	०.११	०.०९	०.१३	०.११	०.०९	०.११	०.०८	०.११
चटयाङ्ग	०.०९	०.०९	०.११	०.०९	०.११	०.१३	०.०९	०.११	०.०९	०.१३
आगलागी	०.१२	०.१०	०.१०	०.१०	०.१२	०.०८	०.१०	०.०८	०.१०	०.१२
वाली रोग	०.०९	०.१६	०.०९	०.०७	०.११	०.११	०.१३	०.०९	०.०७	०.०९
महामारी	०.०७	०.०७	०.१२	०.०९	०.१२	०.१२	०.०९	०.१२	०.१२	०.०९
वनमा रोग किरा	०.०७	०.१४	०.१०	०.०७	०.१०	०.०७	०.१०	०.१०	०.१४	०.१०
जमिन भासिने	०.०३	०.०६	०.०६	०.०८	०.१७	०.१४	०.११	०.११	०.१७	०.०८
जम्मा	०.७१	०.७९	०.८९	०.८१	१.०६	०.९७	०.९३	०.९३	०.९७	०.९४

३.८.२.सम्मूखता

यस गाउँपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरुसंग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सम्मुखताको विश्लेषणका लागि जम्मा जनसंख्या, खेतीयोग्य जमिन, वन क्षेत्र, बस्ति तथा भौतिक पूर्वाधारलाई सूचकको रूपमा लिईएको छ । यी सूचकहरुको वडागत मान गाउँपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरुले सहभागितामूलक ढंगले निर्धारण गरेका छन् । पहिचान भएका प्रकोपसंग प्रत्येक वडाको जम्मा सम्मुखतालाई एक मानी बढी सम्मुख भएको

सूचकलाई बढी र कम सम्मुख भएको सूचकलाई कम मान दिईएको छ । यस गाउँपालिकामा प्रकोपहरुले सबैभन्दा बढी बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधारमा असर गरेको देखिन्छ ।

तालिका मा देखाईएको सम्मुखताको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसंग वडा नं. ४ सबैभन्दा बढी र वडा नं. ७ सबैभन्दा कम सम्मुख रहेका छन् ।

सूचकहरु	सम्मुखताको वडागत मान										औसत
	वडा नं. १	वडा नं. २	वडा नं. ३	वडा नं. ४	वडा नं. ५	वडा नं. ६	वडा नं. ७	वडा नं. ८	वडा नं. ९	वडा नं. १०	
जम्मा जनसङ्ख्या	०.००	०.२०	०.०३	०.०८	०.०३	०.०८	०.१६	०.००	०.०४	०.०१	०.००
खेतीयोग्य जमिन	०.१३	०.०२	०.०१	०.२६	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.००	०.०१	०.१३
वन क्षेत्र	०.२१	०.०४	०.०४	०.१६	०.०२	०.००	०.०२	०.००	०.००	०.०१	०.२१
बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधार	०.२७	०.०४	०.०१	०.३९	०.०१	०.०३	०.०३	०.००	०.०१	०.००	०.२७
जम्मा	०.६१	०.३०	०.०९	०.८९	०.०६	०.१२	०.२१	०.०१	०.०५	०.०२	०.६१

३.८.३. संवेदनशीलता

यस गाउँपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसंग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संवेदनशीलताको विश्लेषणका लागि १८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसंख्या, महिलाको जनसंख्या, अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसंख्या, खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरी, श्रमिक तथा मजदुरहरुको जनसंख्या, खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या, खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरी, गरिब घरधुरीको संख्या र बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको संख्यालाई सूचकको रूपमा लिईएको छ । यी सूचकहरुको वडागत मान गाउँपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरुले सहभागितालक तरिकाले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिचान भएका प्रकोपसंग प्रत्येक वडाको जम्मा संवेदनशीलतालाई एक मानी बढी संवेदनशील सूचकलाई बढी र कम संवेदनशील सूचकलाई कम मान दिईएको छ ।

तल तालिकामा देखाइएको संवेदनशीलताको सूचकका अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसंग वडा नं. ९ सबैभन्दा बढी र वडा नं. ६ सबैभन्दा कम संवेदनशील रहेका छन् ।

सूचकहरु	संवेदनशीलताको वडागत मान									
	वडा नं. १	वडा नं. २	वडा नं. ३	वडा नं. ४	वडा नं. ५	वडा नं. ६	वडा नं. ७	वडा नं. ८	वडा नं. ९	वडा नं. १०
१८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसंख्या	०.१२७	०.०९४	०.०४१	०.०००	०.०५४	०.०३५	०.१२०	०.०८६	०.०६५	०.०८५
महिलाको जनसङ्ख्या	०.०५७	०.०६७	०.०८२	०.१११	०.०७७	०.०२८	०.०५३	०.०००	०.०५८	०.०८०
अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसङ्ख्या	०.००६	०.०२४	०.००३	०.०००	०.०५२	०.००३	०.००४	०.००४	०.०००	०.००६
खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरीको संख्या	०.०६६	०.१२०	०.०४५	०.०५८	०.०१३	०.०००	०.१३२	०.०७४	०.०१७	०.१३२
श्रमिक तथा मजदुरहरुको जनसंख्या	०.०४४	०.०८७	०.०००	०.०४१	०.०३३	०.००४	०.०३३	०.०४८	०.१०६	०.१२८

खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या	०.०००	०.०७०	०.००७	०.०२८	०.०२८	०.०२२	०.०११	०.०१७	०.१११	०.०११
खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या	०.००६	०.०४१	०.०००	०.०२६	०.०००	०.०१३	०.०१४	०.००३	०.०५१	०.०१९
गरिव घरधुरीको संख्या	०.१२३	०.१२०	०.०२४	०.०७७	०.००७	०.०४१	०.०००	०.०५८	०.१८५	०.०७७
बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको संख्या	०.१०३	०.०००	०.०१२	०.०१२	०.०००	०.०२१	०.०९७	०.०३६	०.०५२	०.००३
जम्मा	०.५३२	०.६२३	०.२१३	०.३५२	०.२६५	०.१६७	०.४६४	०.३२६	०.६४४	०.५४१

३.८.४. अनुकूलन क्षमता

यस गाउँपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणका लागि जोगिरेको संख्या, विद्यालयको संख्या, स्वास्थ्य पूर्वाधारको संख्या, सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको संख्या, बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी, खानेपानीका स्रोत तथा वितरण र पर्यटकीय क्षेत्रको संख्यालाई सूचकको रूपमा लिईएको छ । यी सूचकहरूको वडागत मान गाउँपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढंगले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिचान भएका प्रकोपसँग प्रत्येक वडाको जम्मा अनुकूलन क्षमतालाई एक मानी बढी क्षमता भएको सूचकलाई बढी र कम क्षमता भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

तल तालिकामा देखाइएको अनुकूलन क्षमताको सूचकाङ्क अनुसार प्रकोपहरूसँग जुध्न वडा नं. २ सँग सबैभन्दा बढी र वडा ८ सँग सबैभन्दा कम अनुकूलन क्षमता रहेका छन् ।

सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत मान									
	वडा नं. १	वडा नं. २	वडा नं. ३	वडा नं. ४	वडा नं. ५	वडा नं. ६	वडा नं. ७	वडा नं. ८	वडा नं. ९	वडा नं. १०
जागिरेको संख्या	०.१०	०.०३	०.०५	०.१३	०.०१	०.००	०.०१	०.०३	०.०३	०.१३
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.००	०.१२	०.११	०.११	०.०८	०.११	०.०९	०.०९	०.११	०.०८
विद्युतमा पहुँच पुगेका घरधुरी	०.००	०.००	०.०९	०.०२	०.०१	०.००	०.१९	०.१८	०.११	०.०९
सामुदायिक वनको सङ्ख्या	०.०४	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०८	०.०३	०.०९
विद्यालयको संख्या	०.०२	०.००	०.०२	०.०२	०.०२	०.०४	०.०३	०.०६	०.०५	०.०४
स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०५	०.००	०.००
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या	०.००	०.००	०.०१	०.१२	०.०१	०.१०	०.००	०.१२	०.०७	०.०८
बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी	०.०६	०.०१	०.०७	०.०६	०.१०	०.११	०.००	०.०५	०.१०	०.००

	०.०४	०.०४	०.०९	०.०७	०.०९	०.०२	०.००	०.०९	०.०६	०.०५
खानेपानीका श्रोत तथा वितरण										
पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्या	०.००	०.०९	०.०५	०.००	०.००	०.०३	०.००	०.००	०.०९	०.००
जम्मा	०.२५	०.२२	०.४९	०.५३	०.२४	०.४२	०.३२	०.७५	०.५६	०.५६

३.८.५. जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण

संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताको वडागत कूल सूचकाङ्कको आधारमा वडागत संकटासन्नता पहिचान गरिएको छ र अन्त्यमा प्रकोप, सम्मुखता र संकटासन्नताका आधारमा जोखिमको वडागत सूचकाङ्क निकालिएको छ । यसरी जोखिमको वडागत सूचकाङ्कको पहिचान गरी दशवटा नै वडाहरूको स्तरीकरण गरिएको छ ।

तलिका १०: प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता, अनुकूलन क्षमता, संकटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण

वडा	प्रकोप (क)	सम्मुखता (ख)	संवेदनशीलता (ग)	अनुकूलन क्षमता (घ)	सङ्कटासन्नता (ङ) (ग-घ)	जोखिम (क* ख *ङ)	जोखिमको अवस्था
१	०७९.	०.६०९	०.५३२	०.२५९	०.२८९	०.१२९४८८	अति उच्च
२	०७९.	०.३००	०.६२३	०.२२५	०.३९८	०.०९४३४३	अति उच्च
३	०८९.	०.०९३	०.२९३	०.४८८	-०.२७५	-०.०२२७८०	अति कम
४	०८९.	०.८८६	०.३५२	०.५२७	-०.१७५	-०.१२५५९८	अति कम
५	१०६.	०.०५८	०.२६५	०.२४०	०.०२५	०.००९५४६	उच्च
६	०९७.	०.१२९	०.१६७	०.४९६	-०.२५०	-०.०२९२९९	अति कम
७	०९३.	०.२९४	०.४६४	०.३२३	०.१४९	०.०२८९८९	अति उच्च
८	०९३.	०.००८	०.३२६	०.७५२	-०.४२६	-०.००३०९७	कम
९	०९७.	०.०४९	०.६४४	०.५६४	०.०८०	०.००३७९४	उच्च
१०	०९४.	०.०२३	०.५४९	०.५५५	-०.०९५	-०.०००३९९	कम

३.९. मौसमी पात्रो □बालीपात्रो

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएका परिवर्तनहरूको जानकारी मौसमी सम्मुखताका सुचकहरूको प्रयोग गरी विधिको छलफलमा समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको सहभागिता रहेको थियो । यसै विधिको प्रयोग गरी समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले बालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरूको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरूमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरूको जानकारी समेत प्राप्त भएको छ ।

यस गाउँपालिकाको बाली चक्र बमोजिम यहाँका सबैजसो कृषियोग्य जमीन खनजोतको समयमा बाहेक बाँझो रहने गरेको देखिँदैन । भने अर्ध सिंचित र असिंचित जग्गा भने मनसुनी वर्षाको अभावमा १ महिना जति बढी बाँझो रहने गरेको देखिन्छ । भने अन्य समयमा समयानुकूल बालीहरू लगाईने गरिन्छ ।

क्षेत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत्र
सिंचित (कुलो लाग्ने)		धान, फलफुल र तरकारी वाली समेत										
असिंचित	मकै					गहुँ, जौ, मसुरो, तोरी, आलु,						

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)	
तापक्रम	गर्मिको दिन	पहिले													गर्मिका दिन २ महिनाले बढेको र गर्मिको मात्रा पनि बढेको	
		अहिले														
	जाडोको दिन	पहिले														जाडोका दिन करिब २.५ महिनाले घटेको
		अहिले														
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुनी वर्षा	पहिले													मनसुनी वर्षाका दिन २ महिनाले घटेका तर छोटो समयमा धेरै पानी पर्ने गरेको	
		अहिले														
	हिउँदे वर्षा	पहिले														हिउँदे वर्षाका दिनहरु करिब ३ महिनाले घटेको साथै मात्रा पनि घटेको
		अहिले														
	तुसारो	पहिले														तुसारो पर्ने दिनहरु २ महिनाले घटेको
		अहिले														
वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार	फुल फल्ने (लालिगुरास)	पहिले													लाली गुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको	
		अहिले														
	फल फल्ने (काफल)	पहिले														काफल पाक्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको
		अहिले														
प्रकोपको स्वरूप	बाढीको घटना	पहिले														अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ साथै मात्रा र वारम्भारता भने बढेको छ
		अहिले														
	पहिरोको घटना	पहिले														
		अहिले														
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	स्थानिय मकै लगाउने	पहिले													वर्षाको फेरबदलले गर्दा मकै लगाउने समय पछाडि सरेको	
		अहिले														

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)	
	स्थानिय मकै पाक्ने	पहिले														ढिलो रोपे पनि मकै पाक्ने समय अगाडि सरेको
		अहिले														
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	स्थानिय धान लगाउने	पहिले														बर्षाको फेरबदलले गर्दा धान रोप्ने समय पछाडि सरेको
		अहिले														
	स्थानिय धान काट्ने	पहिले														ढिलो रोपे पनि धान काट्ने समय अगाडि सरेको
		अहिले														

३.११. संकटासन्न घरधूरी तथा समुदायको जानकारी

तालिका ११ : बाँफिकोट गाउँपालिकाको घरधूरीहरूको सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण

घरधूरीगत संकटासन्नता स्तर					
वडा नं	न्यून (V1)	मध्यम (V2)	उच्च (V3)	अति उच्च (V3)	जम्मा
1	27	48	111	135	321
2	45	119	276	356	796
3	44	51	150	199	444
4	48	77	201	251	577
5	35	54	124	141	354
6	34	65	161	202	462
7	52	81	165	243	541
8	21	40	110	139	310
9	37	55	154	198	444
10	33	44	122	159	358
जम्मा	376	634	1574	2023	4607
प्रतिशत	8	14	34	44	100

जलवायु परिवर्तन संम्बेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०८०

परिच्छेद ४: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा जोखिम विपद न्युनीकरणका लागि मुलप्रवाहीकरण सम्बन्धी रणनीतिहरू

बाँफिकोट गाउँपालिकाले लागु गरी कार्यन्वयनमा रहेका कार्यविधि, ऐन, नियम, योजनाहरूको अबलम्बन गर्दै स्थानीय स्तरको अनुकूलन योजना कार्यन्वयन गरी प्रभावकारी रूपमा अनुकूलन र न्युनीकरणको क्षेत्रमा योगदान गर्न थप नयाँ रणनीतिहरूको तयार गर्न योजनामा लक्षित बनाउन जोड दिइने छ । स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी हुँदाको समयसम्म लागु भई कार्यन्वयन भएका जलवायु अनुकूलन योजनालाई सहयोग हुने नितीगत ब्यवस्थाहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

- ❖ बाँफिकोट गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन
- ❖ अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन ऐन २०७५
- ❖ बाँफिकोट गाउँपालिकाको विपद जोखिम न्युनीकरण ब्यवस्थापन ऐन २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको उर्जा विकास निर्देशिका २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा निर्देशिका २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको अपाङ्गता कार्यविधि २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको आपतकालीन कार्यसञ्चालन कार्यविधि २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको फोहोरमैला ब्यवस्थापन कार्यविधि २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको भु-उपयोग कार्यविधि २०७५
- ❖ गाउँपालिकाको कृषि, पर्यटन तथा स्यापु दह जलाधार संरक्षण गुरुयोजना

परिच्छेद ४

४.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद व्यवस्थापनका लागि मूलप्रवाहीकरण सम्बन्धी रणनीतिहरूको पहिचान

गाउँपालिकाले लागु गरेका निती, कार्यविधिहरूको अनुसरण गर्दै जलवायु अनुकूलन तथा विपद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय अनुकूलन योजना कार्यन्वयनमा सहज बनाउन थप नयाँ रणनीतिहरूको व्यवस्था गरिएको छ । जलवायु अनुकूलन विपद तथा जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्रस्ताव गरिएको बजेट मात्र नभई गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा प्रक्रियाटै नियमित रूपमा योजनाबद्ध प्रणालीवाट कार्यक्रम कार्यन्वयन गरी थप प्रभावकारी बनाईने छ ।

परिच्छेद ५ अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणको रणनीति

५.१. अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरू पहिचान

यस गाउँपालिकाका स्थानीय सुमदाय सबैले जलवायु, तापक्रम, पानी पर्ने समयमा आएका परिवर्तनहरूको महसुस गरेका भएता पनि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सूचना तथा जानकारीहरूको कमीले त्यस्ता परिवर्तनहरू

किन भईरहेका छन् भन्ने बारेमा उनीहरु सामान्य जानकारी रहेको र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमबाट कार्यक्रमहरु सम्पन्न भएका छन् । यसर्थ प्रत्येक वस्तीहरुमा गरिएका सचेतनामूलक क्रियाकलापहरुले स्थानीय सुमदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि ज्ञान वृद्धि गराउन निकै नै उपयोगी सावित भएका छन् । त्यसैले वडाका जन प्रतिनिधिहरु, स्थानीय सुमदायका साथसाथै वडामा कार्यरत सम्पूर्ण गैर सरकारी संस्थाहरु, सरकारी कार्यालयहरुलाई पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्न साथै सहकार्यको लागि उत्प्रेरित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया र अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरुको आवश्यकता देखिन्छ ।

गाउँपालिकाका कार्यालयहरुमा अध्यक्ष सहित ५ जना जन प्रतिनिधिहरु, १ जना सचिव र १ जना कार्यालय सहायकहरुबाट आफ्नो सेवा प्रदान गर्दै आएको छ । लापा निर्माणका सम्पूर्ण चरणहरुमा वडा कार्यालयहरुले मुख्य भूमिका खेल्दै आएको पनि छ । जन प्रतिनिधिहरु स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न केही हदसम्म दक्ष देखिएतापनि कार्यक्रमको लक्ष्य पुरा गर्न उनीहरुलाई थप ज्ञान, सीप दिनु पर्ने आवश्यक देखिन्छ । यस वडाको सम्पूर्ण सूचनाको अध्यावधिक राख्न कम्प्यूटर, जनशक्तिलाई तालिम साथै वडामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पुस्तकहरु राख्न तथा अध्ययन गर्न ज्ञान केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसरी स्थानीय अनुकूलन योजनालाई कार्यान्वयन गर्न यस्ता तालिम, गोष्ठीहरुको आवश्यक पर्ने भएको हुँदा त्यस्ता तालिम तथा गोष्ठीहरु संचालन तथा सम्पन्न गर्नको लागि सहयोगी निकायहरु जि.स.स., गाउँ पालिका, स्थानीय संघ संस्थाहरु साथै दातृ निकायहरुको साथ र सहयोगको आवश्यकता छ भने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि एक जना सामाजिक परिचालक, एक जना कृषि प्राविधिक र एक जना प्राविधिक (आभेरसियर) परिचालन गर्नु पर्ने पनि आवश्यकता देखिन्छ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु तथा सरोकारवाला निकायहरुलाई स्व:अनुगमन, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, योजना प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न पनि आवश्यक देखिन्छ । यिनै आवश्यकताहरुलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरोकारवालाहरूसंगको छलफलको आधारमा तयार गरिएको अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरु तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २६ अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरु

विषयगत क्षेत्र	अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरु
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	कृषि तथा पशु व्यवस्थापन तालिम
	भुईँँ घाँस तथा उन्नत जातको डालेघाँस रोपन
	उन्नत जातको पशु पालन तालिम
	माछापालन तालिम
	च्याउ खेती सम्बन्धी तालिम
	साना सिँचाइ प्रविधि तालिम
	भु क्षमता अनुसारको भु उपयोगिता तालिम
	पशु आहाराका लागि पासिलो दाना बनाउने तालिम
	प्रागारिम, कम्पोष्ट, अर्गानिक मल बनाउने तालिम
	अर्गानिक खेती प्रविधि सम्बन्धी तालिम
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	वायो बिकेट बनाउने तालिम
	दिगो वन व्यवस्थापन तालिम र आवश्यक सामग्रीहरु
	वन कार्ययोजना कार्यान्वयन तालिम
	वन उपभोक्ताहरुको अभिलेख व्यवस्थापन तालिम
	वन्यजन्तुको वासस्थान सम्बन्धी तालिम

	वन्यजन्तु संरक्षण केन्द्र(चिडियाखाना) स्थापना तालिम र प्रविधि पुर्वाधार सहयोग
	जलाधार व्यवस्थापन प्रविधि तालिम
जलस्रोत तथा उर्जा	जलाधार तथा उपजलाधार क्षेत्रको संरक्षणको लागि प्राविधिक र चेतनामुलक तालिम
	वैकल्पिक उर्जा व्यवस्थापन र विद्युतीय जडान तथा सुरक्षा सम्बन्धी तालिम
ग्रामीण र शहरी विकास	जलवायुमैत्री पुर्वाधार निर्माण सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम
	दिगो विकासको अवधारणा सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम
उद्योग यातायात तथा भौतिक पुर्वाधार	जलवायुमैत्री उत्थानशीलता उद्योग सञ्चालन सम्बन्धी तालिम
पर्यटन एवम प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	पर्यापर्यटन विकास सम्बन्धी तालिम
	होमस्टे तालिम
	वनस्पति उद्यान विकास सम्बन्धी तालिम
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	पानी सुद्धीकरण सम्बन्धी सचेतना
	पानीजन्य रोगहरुबाट बच्ने उपाय सम्बन्धी तालिम
	महामारी रोगसम्बन्धी सचेतना
विपद जोखिम न्युनीकरण व्यवस्थापन	विपद प्रतिकार्य सम्बन्धी तालिम
	आपतकालीन कोष स्थापना र सञ्चालन
	जलवायु ज्ञान केन्द्र स्थापना
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशिता, जिविकोपार्जन र सुशासन	महिला, दलित, जनजाति तथा फरक क्षमता भएकाहरुका लागि आयमुलक तथा जिविकोपार्जन सुधार सम्बन्धी तालिम र सिपमुलक तालिम(होजेरी, बुटिक, सिलाई कटाई, बुनाई) आदि सहयोग
	जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी नेतृत्व विकास तालिम
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास	जलवायु सचेतना तालिम
	अनुकूलन योजना कार्यान्वयन सम्बन्धी तालिम
अनुगमन, मुल्यांकन, प्रतिवेदन तथा प्रचार प्रसार	कार्यक्रम अवलोकन, भ्रमण तथा राम्रा अभ्यासहरुको प्रचार प्रसार सिप क्षमता विकास र प्रसारण

५.२. अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरू

बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिमको जलवायु अनुकूलन विपद् व्यवस्थापन तथा न्यूनीकरणका लागि आगामी ५ वर्षको लागि विषयगत क्षेत्र अनुसार बजेट सहितको योजना तयारी गरिएको छ । आगामी ५ वर्षको लागि सबै क्षेत्रगतको जम्मा रु.४,९७,२००,०००/- बराबरको रकम प्रस्ताव गरिएको छ । कार्यक्रम सञ्चालन गरिने स्थानहरूको विवरण अनुसूची १ मा उल्लेख गरिएको छ ।

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	लागत प्रति ईकाइ (हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										कूल अनुमानित बजेट	
						०८०-०८१		०८१-८२		०८२-०८३		०८३-८४		०८४-८५			
						परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट		
१	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा																
१.१	वेमोषमी तरकारी खेतीका लागि प्लाष्टिक घर सहित थोपा सिँचाई प्रविधि सहयोग	वटा	३५	८५	९८०	१५	१२७५	१५	१२७५	१०	८५०	५	४२५	०	०		३८२५
१.२	पोषण सुधारका लागि घर बगैचा व्यवस्थापन तालिम तथा सहयोग	वटा	१०	३५०	१७०	२	७००	२	७००	२	७००	२	७००	२	७००		३५००
१.३	आलुको विउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम तथा उन्नत विउ वितरण	क्विन्टल	१०००	२०	३२०	२००	४०००	२००	४०००	२००	४०००	२००	४०००	२००	४०००		२००००
१.४	फिरफिरे र थोपा सिँचाई योजना	वटा	३०	१५०	७६०	१०	१५००	१०	१५००	१०	१५००	०	०	०	०		४५००
१.५	फलफुलको रोपण (आप, अनार, मेवा, क्वि, सुन्तला, कागती, हलुवावेद, केरा)	पटक	५	१५०	२१५	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०		७५०
	जम्मा						७६२५		७६२५		७२००						३२५७५
२	जलस्रोत तथा उर्जा खानेपानी मुहान संरक्षण, खानेपानी योजना निर्माण, सिँचाई योजना तथा मर्मत																
२.१	खानेपानी योजना निर्माण	वटा	५०	२३००	१२३०	५	११५००	१०	२३०००	१५	३४५००	१०	२३०००	५	११५००		१०३५००
२.२.	खानेपानी मुहान संरक्षण, खानेपानी टंकी मर्मत, निर्माण	वटा	५०	१२५	११००	२०	२५००	१०	१२५०	१०	१२५०	१०	१२५०	०	०		६२५०
२.३	सिँचाई नहर निर्माण, मर्मत, पाइपलाईन विस्तार	वटा	७७	३१००	२२४०	२०	६२०००	२०	६२०००	२०	६२०००	१०	३१०००	७	२१७००		२३८७००
२.४	जलाधार क्षेत्र संरक्षण	वटा	३	६०००	६९५	१	६०००	१	६०००	१	६०००	०	०	०	०		१८०००
	जम्मा						८२०००		९२२५०		१०३७५०		५५२५०		३३२००		३६६४५०
३	बन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण																
३.१	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई दिगो वन व्यवस्थापन तालिम	संख्या	५८	३५०	१२५०	५	१७५०	३	१०५०	२	७००	०	०	०	०		३५००
३.२	वन क्षेत्रभित्र वन्यजन्तुको लागि संरक्षण र पानीको मुहान दिगो व्यवस्थापनको लागि रिचाजं पोखरी निर्माण	स्थान	७५	५०	११५०	१५	७५०	१५	७५०	१५	७५०	१५	२२५	१५	७५०		३२२५

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजाररुमा)	लाभान्वित घरघुरी	आर्थिक बर्ष										कुल अनुमानित बजेट	
						०८०-०८१		०८१-८२		०८२-०८३		०८३-८४		०८४-८५			
						परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट		
	जम्मा						2500		1800		1450		225		750	6725	
४	ग्रामीण र शहरी विकास																
४.१	पैदल वाटो	कि.मि	8	150	320	2	300	2	300	2	225	2	300	2	300	1425	
५	उद्योग यातायात तथा शैतिक पुर्वाधार																
५.१	वनजन्य तथा कृषिजन्य उपजबाट जुस उत्पादन उद्योग स्थापना	वटा	1	2500	75	1	2500	0	0	0	0	0	0	0	0	2500	
५.२	गाउँपालिकामा फुलवारी निर्माण	कि.मी.	1	200	130	0	0	1	200	0	0	0	0	0	0	200	
	जम्मा						2500		200		0		0		0	2700	
६	पर्यटन एवम प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा																
६.१	स्यापु हरित पर्यटकीय पैदल मार्ग र प्रतिक्षालय निर्माण	कि.मी.	5	125	320	1	125	1	125	1	125	1	125	1	125	625	
७	स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई																
७.१	पानी सुद्धीकरणको लागि सचेतनामुलक रेडियो प्रचार, स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन, स्वास्थ्य संस्थाहरुको सवलीकरण	वडा	10	300	1230	1	300	1	300	1	300	1	300	1	300	1500	
८	विपद जोखिम न्युनीकरण र ब्यवस्थापन																
८.१	बाढी यिन्त्रणको लागि तटबन्ध निर्माण	स्थान	10	7000		2	14000	2	14000	2	14000	2	14000	2	14000	70000	
८.२	प्रकोप जोखिम न्युनीकरण तालिम र सामग्री खरिद	पटक	1	500		0	0	0	0	1	500	0	0	0	0	500	
	जम्मा						14000		14000		14500		14000		14000	70500	
९	जलवायु परिवर्त सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैगिक तथा सामाजिक समाबेसीकरण																
९.१	क्षमता विकास तालिम	वडा	10	1500		5	7500	2	3000	1	1500	1	0	1	0	12000	
९.२	गाउँपालिकामा जलवायु ज्ञान केन्द्र स्थापना	वटा	10	300		2	600	2	600	2	600	2	0	2	0	1800	
९.३	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी, योजना अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	5	300		1	300	1	300	1	300	1	0	1	0	900	
	जम्मा						8400		3900		2400					14700	
	कुल जम्मा						117750		120500		129950		70200		48675	497200	

परिच्छेद ६ :अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरुको मूलप्रवाहिकरण

विस्तृत छलफलबाट तयार गरिएको यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको ७ चरणको स्थानीय योजना तर्जुमा प्रक्रिया, बाँफिकोट गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अन्तर्गत वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, गाउँ कार्यपालिकाको बैठक हुँदै गाउँ सभाको बैठकबाट अनुमोदन गरिएको छ । योजना कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिका र मातहतका विषयगत निकायहरुको जिम्मेवारी रहने गरी अन्य सहयोगी दातृ निकायहरु, संघ, प्रदेशमा योजना माग गरिने छ ।

परिच्छेद ७: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

७.१. अपेक्षित उपलब्धीहरू

- ❖ बाढीवाट आउने जोखिमहरू कम भई भौतिक सम्पत्तिहरूको मर्मत सम्भार हुनुका साथै कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने छ।
- ❖ पहिरोका घटनाहरूमा कमी आई आवश्यक जिविकोपार्जनका स्रोतहरूमा सकारात्मक सुधार भएको हुने छ।
- ❖ स्थानीय समुदायमा आगलागी सम्बन्धी चेतना स्तर वृद्धि भएको हुने छ।
- ❖ पानीका स्रोतहरूमा पानीको मात्रा घट्न नदिइ दिगो सञ्चालन भएको हुने छ।
- ❖ वनमा देखिएको मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण भई काम लाग्ने प्रजातिको अस्तित्व संरक्षण भएको हुने छ।
- ❖ वन तथा जैविक विविधतामा सुधार भई वनको दिगो व्यवस्थापनवाट वनपैदावर तथा वनपैदावरजन्य उद्योगहरूमा कच्चा पर्दाथको आपूर्ति भएको हुने छ।
- ❖ असिनावाट हुने क्षतिमा कमी आएको हुने छ।
- ❖ घर र सार्वजनिक क्षेत्रको वरिपरी वृक्षरोपण भई हावाहुरीवाट हुने क्षतिमा कमी भएको हुने छ।
- ❖ भौतिक, प्राकृतिक र आर्थिक स्रोतको क्षतिमा कमी आएको हुने छ।
- ❖ जलवायुजन्य प्रकोपवाट हुने मानवीय तथा आर्थिक क्षतिमा कमी भएको हुने छ।
- ❖ जलवायु उत्थानशीलता योजना कार्यान्वयनमा सहयोग भई जलवायु अनुकूलन र न्यूनीकरणका कार्यक्रमवाट संकटासन्नता क्षेत्रमा सुधार भएको हुनेछ।
- ❖ जलवायु उत्थानशीलता कार्यक्रमहरूको अवलम्बनवाट जलवायु न्यूनीकरण सम्बन्धी योजनावाट संकटासन्न तथा लक्षित समुदाय, वर्ग, घरधुरीहरूले लाभ प्राप्त गरेका हुने छन्।

७.२. वित्तीय संयन्त्र

जलवायु अनुकूलन विपद व्यवस्थापन तथा न्यूनीकरणका योजना अर्न्तगतका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा वडाका बस्तीहरूमा रहेका सम्बन्धित विषयगत समूहहरू कृषक समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, सहकारी, वडा स्तरमा रहेका अन्य विषयगत निकायहरू, आवश्यकता अनुसार समितीहरू गठन गरी परिचालन गरिने छ। वस्ती स्तरवाट छनौट भई प्राथमिकरणमा परेका योजनाहरू सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावली अनुसार गाउँपालिकाको दररेट भित्र रही काम गर्न सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा गाउँपालिकाले बजेट प्रवाह गर्ने छ। वडा स्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा खरिद समिती, निर्माण समिती, अनुगमन समितीहरू गठन गरी स्थानीय तहको संलग्नतामा पारदर्शिता कायम हुने गरी वित्तीय संरचना गठन हुनेछ।

७.३. प्रतिवेदन

स्थानीय अनुकूलन विपद जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी गाउँपालिकाकामा रहेका वडाका बस्तीहरूमा सम्पन्न भएका प्रत्येक क्रियाकलापहरूको योजनामा भएको बजेट, लाभदायीको विवरण, प्राविधिक योजना अनुसारको कार्य, विषयगत क्षेत्रमा लगानीवाट भएको उपलब्धी, सामाजिक लेखापरिक्षण, कार्यक्रमको फलक देखिने उपलब्धीमुलक चित्रण गर्ने फोटो, कार्यक्रममा सहयोग गर्ने निकाय र लगानीको निस्सा सहितको होडिङ्ग बोर्ड सहितको प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धित निकायमा अनिवार्य रूपमा पेश गरिने छ। आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित सहयोगी निकायको निर्देशन अनुसार चौमासिक, वार्षिक सक्षिा सहितको प्रगति प्रतिवेदन पेश गरिने छ र कार्यक्रम सम्पन्न हुने अन्तिम आर्थिक वर्ष ५ वर्षको अन्तमा योजना सम्पन्न प्रतिवेदन पेश गरिने छ।

७.४. योजना कार्यान्वयन रणनीतीहरू

स्थानीय अनुकूलन योजनाका प्राथमिकताहरूलाई वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठकवाट स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गर्दै एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीवाट गाउँ सभाको बैठकमा निर्णय गरी वाँफिकोट गाउँपालिकावाटको तर्फवाट हुने आर्थिक सहयोगमा यसै आयोजनाको प्रकृया अनुसार कार्ययोजना कार्यान्वयन हुनेछ।

वाँफिकोट गाउँपालिकाका १० वटै वडा कार्यालय, गाउँकार्यपालिका, टोल, बस्ती, समुदाय, घरधुरी जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार, संघ, गाउँपालिका अर्न्तगत भौतिक पुर्वाधार शाखा, वातावरण शाखा, कृषि शाखा, पशु शाखा, स्वास्थ्य शाखा, सहकारीहरू, डिभिजन/सब डिभिजन वन कार्यालय, नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम, इलाका प्रहरी कार्यालय, प्रहरी चौकी, वाँफिकोटमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू, जिल्लामा क्रियाशिल सहकारी,

कृषक समुहहरु तथा गैर सरकारी संस्थाहरु, वॉफिकोट गाउँपालिकाको न्यायिक समिती, महिला विकास शाखा, अधिकार तथा पैरवी क्षेत्रमा काम गर्ने संघ संस्थाहरुको सहकार्यमा प्रभावकारी रूपमा योजनाको कार्यन्वयन गरी उपलब्धिमुलक बनाउने रणनीतीहरु अवलम्बन गरिने छ ।

७.५ प्रगति समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन

कार्यक्रम कार्यन्वयनमा सहयोग गर्ने सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय, संघ, प्रदेश, सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग, शाखा र उपशाखाहरु, वॉफिकोट गाउँपालिकाका विषयगत शाखा तथा कार्यालयहरुको संलग्नतामा समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, स्थलगत सयुक्त अनुगमन माध्यमबाट उपलब्धीहरुको अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरु:

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६

राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजना (नापा) २०६७

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना संरचना (लापा फ्रेमवर्क) २०७८

नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम कार्यन्वयन कार्यविधि दोस्रो चरण २०७८

नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वाँफिकोट गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा निर्देशिका २०७५

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तथा कार्ययोजना २०७७-२०७८

अनूसूचीहरू

अनूसूची: १ जलवायू अनुकूलन बिपद व्यवस्थापन न्यूनीकरणका लागि सञ्चालन गरिने योजनाहरूको क्षेत्रगत स्थानहरू

क्र.सं	योजनाको किसिम	स्थान	योजनाको किसिम	स्थान
1	खानेपानी	थारमारे माथिल्लो, देउरालीकोट, तल्लो लागिम, खेरीखोला दब्लागं, वडा नं २ को लामाचौर टांसी, काँकीबाग, थारकाटे भलाचौर, छिप्राखेला, कुनाखेत वडा नं ३ को निपाने, दह, कोलचौर, डानें, वडा नं ४ को यागमुल, भालुछहरा, गोब्रेनी, ढाँराखोला, पानी छिर्ने, छिच्या नलुकेनी वडा नं ५ को यागमुल, भालुछहरा, गोब्रेनी, ढाँराखोला, पानी छिर्ने, छिच्या नलुकेनी वडा नं ६ को ओखरवोटखोला घट्टेखोला, माथिल्लो, वडा नं ७ को दुली, मग्मा, वडा नं ८ को दुली गाउँमा ४ वटा, वडा नं ९ को भूला, भेराखेत, पुरानोठाँटी, गाराघाट, मयरी, वडा नं १० को मयरी, भगंखोला, चमेरी सेज, मयरी सिँगाखोला, साउनेपानी जिपसिँ खानेपानी योजना निर्माण तथा स्तरोन्नति वडा नं ६	मुहान संरक्षण, टंकी मर्मत, निर्माण	वडा नं २ को :छपेरीखोला, लामाचौर, जारेमुल, वडा नं ३ को निपाने, कोलचौर, डानें, वडा नं ४ को, ज्यामनधारा, कमेरेखानी, ठुलापँधेरा, गारकटेरी, घट्टेखोला, दुर्जिखोला, नौपानी, मेघाखोला, पानीखोला, वडा नं ९ को पुरानोठाँटी, वडा नं ८ को दुलीमा ५ वटा, वडा नं १० को मयरी सिँगाखोला
3	सिँचाई योजना(फिरफिरे, नहर कुलो, पाइपलाइन विस्तार)	वडा नं १ को ब्युरेनी दानीपिपल, दबदबे तल्लो लागिम, खेतखोला दरमारखोला, लागिम खेत, वडा नं २ को जिपु, लामाचौर, रुखाबाग,कुनाखेत, भलाचौर, पुमाखेत, वडा नं ३ को निपाने, कोलचौर दह, वडा नं ४ को जुगाने, बराखेत, हाँखोला, डाँडागाउँ, टरिखेत, कालाखोला,बडगाइखोला छिन्खेत, किमान लोछाबाग, टरिखेत, तिल्वा खोलीबडगाउँ, वडा नं ५ को सिमैछरी, स्यापु, भारमारेधार , कालाखोला दादुरे, रातीखोली, खारखोला, ढाँरा, स्यापु, लेखाबागं, वडा नं ६ को रेरेखोला दामाचौर, मग्माखोला, छिप्रा किमाना, दहखोला दुलीखोला बाभ्रा, बराहखोला बहुचारा, मग्माखोला बाँकी, वडा नं ७ को मग्मा, स्यालामा ७ वटा, वडा नं ८ को दुलीमा ५ वटा, वडा नं ८ को भूला, गाराघाट, पुरानोठाँटी, वडा नं १० को जोरखोला, लामाखेत, जोरखोला नौलापाखा, गेलसेजे, गाराबाग फेरा सेजे, ठाँटी, गाराबागखोला मयरी	क्षमता विकास तालिम	महिलाहरूका लागि जलवायू अनुकूलनका लागि नेतृत्व विकास तालिम, विपन्न महिलाहरूलाई वैकल्पिक आयमुलक क्रियाकलाप (होजेरी, बुटक, क्रिस्टल तथा खेलौना तयारी तालिम, महिला तथा बन्चित वर्गलाई जलवायु उत्थानशीलता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि तालिम
4	जलाधार क्षेत्र संरक्षण	गुप्तीदह वडा नं १०, स्यापु दह वडा नं ३, सिमैछरी वडा नं ३	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	आलुको विउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम तथा उन्नत विउ बितरण
5	गाउँपालिका वडा स्तरमा	वेमौषमी तरकारी खेतीका लागि प्लाष्टिक घर सहित थोपा सिँचाई प्रविधि सहयोग	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	पोषण सुधारका लागि घर बगैचा व्यवस्थापन तालिम तथा सहयोग
6	गाउँपालिका वडा स्तरमा	फिरफिरे र थोपा सिँचाई योजना	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	फलफूलका वेर्ना रोपण (आप, अनार, मेवा, किवि,सुन्तला, कागती, हलुवावेद, केरा)
7	गाउँपालिका वडा स्तरमा	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई दिगो वन व्यवस्थापन तालिम	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	वन क्षेत्रभित्र वन्यजन्तुको लागि संरक्षण र पानीको मुहान दिगो व्यवस्थापनको लागि रिचार्ज पोखरी निर्माण
8	पैदल बाटो	स्यापु, भारमारे, भुम्पु, लागिम, तासुकांडा, गाराघाट गुप्तीदह पैदल बाटो बाटो	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	स्थापित उद्योगहरूको सवलीकरण

9	गाउँपालिका वडा स्तरमा	र	वनजन्य तथा कृषिजन्य उपजवाट जुस उत्पादन उद्योग स्थापना	गाउँपालिका र वडा स्तरमा	पानी सुद्धीकरणको लागि सचेतनामुलक रेडियो प्रचार, स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन, स्वास्थ्य संस्थाहरुको सवलीकरण
10	स्यार्यापु दह		स्यार्यापु हरति पर्यटकीय पैदल मार्ग र प्रतिकालय निमाण	गाउँपालिका भवन वरीपरी	गाउँपालिकामा फुलवारी निर्माण
11	गाउँपालिका वडा स्तरमा	र	सान्नीभेरी नदी क्षेत्र(लागिम, पुमाखेत, कुनाखेत, भागले, छिन्खेत, भेराखेत, गाराघाट, ठाँटी, तिलिचोखोला, मग्माखोला		प्रकोप जोखिम न्युनीकरण तालिम र सामग्री खरिद

अनुसूची २ : स्थानीय अनुकूलन बिपद व्यवस्थापन न्युनीकरण योजना तयारीमा संलग्न सहभागीहरु

क.वडास्तरीय योजना तर्जुमाका सहभागीहरु

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
1	धन बहादुर खडका	वडा अध्यक्ष	वडा नं १	3	2	9868900722
2	जीवन खडका	अध्यक्ष	दिब्या नेपाल प्रा.ली.	3	2	9858077802
3	हर्कु मल्ल	पुर्व वडा अध्यक्ष	वडा नं १	3	2	9847836264
4	सन्तोष सिंह ठकुरी	स्वा.से.प्रमुख	वडा नं १	3	2	9863134888
5	बादी मल्ल	वडा सदस्य	वडा नं १	3	2	9847936450
6	कमारो कामी	वडा सदस्य	वडा नं १	3	2	9869740557
7	मीना विश्वकर्मा	वडा सदस्य	वडा नं १	1	1	
8	कमला के.सी.मल्ल	वडा सदस्य	वडा नं १	3	1	
9	अमर बहादुर सुनार	शिक्षक	वडा नं १	1	2	
10	तिलकराम शर्मा	शिक्षक	वडा नं १	3	2	
11	भगवती शर्मा	म.स्वा.स्व.से.	वडा नं १	3	1	
12	रामकृष्ण गिरी	सहभागी	वडा नं १	3	2	
13	सुभासना खडका मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	1	
14	सन्देश कुमार के.सी.	सहभागी	वडा नं १	3	2	
15	सुगा चन्द	वडा सदस्य	वडा नं १	3	1	
16	ज्ञानु चन्द	वडा सदस्य	वडा नं १	3	2	
17	ठगु मल्ल	वडा सदस्य	वडा नं १	3	2	
18	बालकृष्ण गौतम	शिक्षक	वडा नं १	3	2	9843288559
19	बल बहादुर जैसी	शिक्षक	वडा नं १	3	2	
20	बल बहादुर वि.क.	कृषक	वडा नं १	1	2	
21	बल बहादुर हमाल	कृषक	वडा नं १	3	2	
22	बलु सिंह	कृषक	वडा नं १	3	2	
23	दलीप हमाल	कृषक	वडा नं १	3	1	
24	आसु चन्द	कृषक	वडा नं १	3	2	
25	मोहित मल्ल	कृषक	वडा नं १	3	2	
26	भीम बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
27	भीम बहादुर के.सी.	सहभागी	वडा नं १	3	2	
28	नर बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
29	जय बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
30	परु मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
31	प्रेम बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
32	प्रमिला गिरी	सहभागी	वडा नं १	3	1	
33	पार्वती गिरी	सहभागी	वडा नं १	3	1	
34	पवन चन्द	सहभागी	वडा नं १	3	2	
35	विष्णु मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
36	विनिता सेन मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	1	
37	तिलकुमारी मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	1	
38	इन्द्र बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
39	चन्द्र बहादुर खत्री	सहभागी	वडा नं १	3	2	
40	कृष्ण हमाल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
41	कमारो मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
42	कमारो कामी	सहभागी	वडा नं १	1	2	
43	कमला बि.क.	सहभागी	वडा नं १	1	1	
44	काले चन्द	सहभागी	वडा नं १	3	2	
45	काले कामी	सहभागी	वडा नं १	1	2	
46	कलिभान खत्री	सहभागी	वडा नं १	3	2	
47	कल कुमारी सेन	सहभागी	वडा नं १	3	1	
48	धन बहादुर मल्ल	सहभागी	वडा नं १	3	2	
49	शशु गिरी	सहभागी	वडा नं १	3	2	
50	हाथिराम बस्नेत	वडा सदस्य	वडा नं २	3	2	9851097851
51	प्रविण कुमार शाही	वडा सचिव	वडा नं २	3	2	
52	डिल बहादुर नाथ	समाजशेवी	वडा नं २	3	2	984795108
53	कमानसिंह नाथ	का.स.	वडा नं २	3	2	9841104511
54	धन बहादुर खत्री	समाजशेवी	वडा नं २	3	2	9867969506
55	कमलसिंह पौडेल	सहभागी	वडा नं २	3	2	9843864457
56	बुधे नेपाली	सहभागी	वडा नं २	1	2	9744282728
57	टोप बहादुर पौडेल	सहभागी	वडा नं २	3	2	9869276947
58	पशुपति नाथ	सहभागी	वडा नं २	3	2	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
59	डिल बहादुर खत्री	सहभागी	वडा नं २	3	1	
60	ललिता खत्री	सहभागी	वडा नं २	3	1	
61	चन्द्रकुमारी के.सी.	का.स.	वडा नं २	3	1	9849173953
62	मनसरी बस्नेत	सहभागी	वडा नं २	3	1	
63	रुपा के.सी.	सहभागी	वडा नं २	3	1	
64	पिमा पौडेल	सहभागी	वडा नं २	3	1	
65	सरीता नाथ	सहभागी	वडा नं २	3	1	
66	दिलसरा खत्री	सहभागी	वडा नं २	3	1	
67	शुसिला खत्री	सहभागी	वडा नं २	3	1	9842706819
68	दलकुमारी दमाइ	सहभागी	वडा नं २	1	1	
69	देउसरी के.सी.	सहभागी	वडा नं २	3	1	
70	कल्पना जैसी	म.स्वा.स्व.	वडा नं २	3	1	
71	रत्नविर पौडेल	वडा सदस्य	वडा नं २	3	2	
72	कृष्ण पौडेल	सहभागी	वडा नं २	3	2	9847198228
73	प्रताप पौडेल	सहभागी	वडा नं २	3	2	9867881769
74	गणेश खत्री	सहभागी	वडा नं २	3	2	9840319170
75	अर्जुन कुमार के.सी.	वडा सदस्य	वडा नं ३	3	2	9820804865
76	संगिता के.सी. ओली	वडा सदस्य	वडा नं ३	3	1	9820804477
77	जमुना कामी	वडा सदस्य	वडा नं ३	1	1	9822400256
78	प्रवेश परियार	वडा सचिव	वडा नं ३	1	2	9844976611
79	दिपक शाह	सव इञ्जिनियर	आ.न.पा.	3	2	9849952643
80	शसीराम खत्री		वडा नं ३	3	2	
81	पूर्णकली के.सी.		वडा नं ३	3	1	
82	सन्जु वि.क.		वडा नं ३	1	1	
83	दिलिप के.सी.		वडा नं ३	3	2	
84	प्रकाश के.सी.		वडा नं ३	3	2	
85	शान्त कुमार बोहरा		वडा नं ३	3	2	
86	काली बहादुर बोहरा		वडा नं ३	3	2	
87	विष्णुमाया पुरी बुढाथोकी		वडा नं ३	3	1	
88	दिपा बोहरा		वडा नं ३	3	1	
89	कृष्णी वि.क.		वडा नं ३	1	1	
90	निर्मला के.सी.		वडा नं ३	3	1	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
91	जेनिशा के.सी.		वडा नं ३	3	1	
92	गिता पुन		वडा नं ३	2	1	
93	शुसिला खत्री बुढा		वडा नं ३	2	1	
94	कुमारी बुढा		वडा नं ३	2	1	
95	सेती खत्री बोहरा		वडा नं ३	3	1	
96	ललिता बोहरा ओली		वडा नं ३	3	1	
97	धनमाया विष्ट खत्री	स्यमसेविका	वडा नं ३	3	1	
98	गंगा बि.क.		वडा नं ३	1	1	
99	सिता बोहरा		वडा नं ३	3	1	
100	बिमला रिजाल देवकोटा		वडा नं ३	3	1	
101	प्रजित ओली		वडा नं ३	3	2	
102	रतिभान के.सी.		वडा नं ३	3	2	
103	शसिकला लिम्बु ओली		वडा नं ३	2	1	
104	गिता के.सी. खत्री		वडा नं ३	3	1	
105	तिलक बि.क.		वडा नं ३	1	2	
106	चन्द्रशेखर के.सी.		वडा नं ३	3	2	
107	शेर बहादुर के.सी.	वडा का.स.	वडा नं ३	3	2	9869849612
108	राम बहादुर के.सी.	अ.हे.ब.	वडा नं ३	3	2	9867730682
109	ललिता मल्ल	अ.न.पी.	वडा नं ३	3	1	9809561357
110	लक्ष्मी बोहरा		वडा नं ३	3	1	9800542687
111	श्रुष्टि सुनार		वडा नं ३	3	1	9809596967
112	सुनिता बि.क.		वडा नं ३	1	1	9822970627
113	शेर बहादुर ओली	वडा अध्यक्ष	वडा नं ४	3	2	9809509484
114	विवेक शाही	वडा सदस्य	वडा नं ४	3	2	9812513546
115	रिता जैसी	का.पा. सदस्य	वडा नं ४	3	1	9806219060
116	कमला बि.क.	का.पा. सदस्य	वडा नं ४	1	1	9822970644
117	चन्द्रजंग मल्ल	का.पा. सदस्य	वडा नं ४	3	2	
118	खम्बु मल्ल	समाजशेवी	वडा नं ४	3	2	9809557350
119	नर बहादुर चन्द्र		वडा नं ४	3	2	
120	गोवर्धन चन्द्र	ब्यापारी	वडा नं ४	3	2	
121	अमृता भूल	कृषक	वडा नं ४	1	1	
122	गोर्ख बहादुर जैसी	वडा सचिव	वडा नं ४	3	2	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
123	उपेन्द्र बहादुर मल्ल		वडा नं ४	3	2	
124	धर्म बहादुर के.सी.		वडा नं ४	3	2	
125	मनकला गिरी		वडा नं ४	3	1	
126	निर्मला मल्ल		वडा नं ४	3	1	
127	अन्जुसिंह के.सी.		वडा नं ४	3	1	
128	जोग बहादुर सिंह		वडा नं ४	3	2	
129	अलकमारी जैसी		वडा नं ४	3	1	
130	कमल दहाल		वडा नं ४	3	2	
131	कर्ण प्रसाद दहाल		वडा नं ४	3	2	
132	पूर्ण प्रसाद जैसी		वडा नं ४	3	2	
133	रुपा पुन		वडा नं ४	2	1	
134	कमला बि.क.		वडा नं ४	1	1	
135	अमृता भुल		वडा नं ४	1	1	
136	काली परियार		वडा नं ४	3	1	
137	चन्द्रकला घर्ति	म.स्वा.स्व.	वडा नं ४	2	1	
138	सरिता बि.क.		वडा नं ४	1	1	
139	कमला भुल		वडा नं ४	1	1	
140	धनमाया सुनार नेपाल		वडा नं ४	1	1	
141	नन्दकला परियार		वडा नं ४	1	1	
142	अमृता परियार		वडा नं ४	2	1	
143	दिपा बाँठा पुन		वडा नं ४	3	1	
144	टिका रसायली		वडा नं ४	3	1	9812887015
145	कदि बि.क.		वडा नं ४	1	1	
146	जूनमाया के.सी.		वडा नं ४	3	1	
147	मन् शाही	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट ५	3	2	98443109133
148	बिरेन्द्र प्रसाद रिजाल	वडा सदस्य	वाँफिकोट ५	3	2	
149	पुष्पा के.सी.	वडा सचिव	वाँफिकोट ५	3	1	9866907555
150	धुवराज के.सी.	शिक्षक	वाँफिकोट ५	3	2	9847999810
151	खडक बहादुर के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	
152	देव बहादुर के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	
153	चंखलाल के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	
154	टोप बहादुर के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
155	सरिता पौडेल		वाँफिकोट ५	3	1	
156	धनमाया के.सी.		वाँफिकोट ५	2	1	
157	सितली पुन		वाँफिकोट ५	2	1	
158	धनमाया पुन	वडा का.स.	वाँफिकोट ५	2	1	9868630008
159	लीला कुमारी पुन	वडा सदस्य	वाँफिकोट ५	2	1	
160	रमेश रिजाल		वाँफिकोट ५	3	2	
161	मोतीलाल कामी		वाँफिकोट ५	1	2	
162	हरिभान दहाल		वाँफिकोट ५	3	2	
163	दत्तप्रसाद रिजाल		वाँफिकोट ५	3	2	
164	सम्भना पौडेल		वाँफिकोट ५	1	1	
165	अमृता बि.क.		वाँफिकोट ५	3	1	
166	दिलमाया पुरी		वाँफिकोट ५	3	1	
167	देउदत्त खत्री		वाँफिकोट ५	3	2	
168	डम्मर बि.क.		वाँफिकोट ५	1	2	
169	धर्मलाल के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	
170	कर्णविर दहाल		वाँफिकोट ५	3	2	
171	खडक बहादुर शाही		वाँफिकोट ५	3	2	
172	हरि प्रसाद दहाल		वाँफिकोट ५	3	2	
173	काली बि.क.	वडा सदस्य	वाँफिकोट ५	1	1	9765370432
174	चाँदनी के.सी.		वाँफिकोट ५	3	1	
175	सीता के.सी.		वाँफिकोट ५	3	1	
176	दिपा दहाल		वाँफिकोट ५	3	1	
177	बिमला बोहरा देवकोटा	स्वा.का. का.स.	वाँफिकोट ५	3	1	
178	कल बहादुर के.सी.		वाँफिकोट ५	3	2	
179	नारायण चन्द्र गिरी	सि.अ.हे.ब.	वाँफिकोट ५	3	2	9847869486
180	दलकुमारी बस्नेत	अ.न.मी.	वाँफिकोट ५	3	1	984973753
181	आशा के.सी.	अ.हे.ब.	वाँफिकोट ५	3	1	9843815988
182	लक्ष्मण अधिकारी		वाँफिकोट ५	3	2	
183	बिमल बहादुर शाही		वाँफिकोट ५	3	2	
184	मनोज कुमार अधिकारी	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट ६	3	2	9829553574
185	ज्योतिका नेपाली	वडा सदस्य	वाँफिकोट ६	1	1	9841103579
186	अमृता खडका	वडा सदस्य	वाँफिकोट ६	3	1	9812871143

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
187	नरे पुन	वडा सदस्य	वाँफिकोट ६	2	2	9745533048
188	गंगा ओली	वडा सचिव	वाँफिकोट ६	3	1	9877919113
189	अमृत कुसारी	शिक्षक	वाँफिकोट ६	3	2	9818073240
190	ओपेन्द्र डाँगी	प्र.स.नि.	वाँफिकोट ६	3	2	9844999995
191	भूप बहादुर शाही		वाँफिकोट ६	3	2	
192	रगे कुसारी		वाँफिकोट ६	3	2	
193	हरि बहादुर खत्री		वाँफिकोट ६	3	2	
194	गोपाल परियार		वाँफिकोट ६	1	2	
195	विमला कुसारी खत्री		वाँफिकोट ६	3	1	
196	धमेन्द्र कुमार परियार		वाँफिकोट ६	1	2	
197	धर्म बहादुर खत्री		वाँफिकोट ६	3	2	
198	निम बहादुर नेपाली		वाँफिकोट ६	1	2	
199	इन्द्र बहादुर खत्री	शिक्षक	वाँफिकोट ६	3	2	9840012283
200	मन बहादुर पुन	शिक्षक	वाँफिकोट ६	2	1	9864718515
201	जुना परियार	स्वा.स्व.से.	वाँफिकोट ६	1	1	9809539181
202	कमला नेपाली	आमा समुह	वाँफिकोट ६	1	1	9822503720
203	सुमित्रा कुसारी खत्री	आमा समुह	वाँफिकोट ६	3	1	
204	निर्मला खत्री गौतम	आमा समुह	वाँफिकोट ६	3	1	
205	सपना वि.क.	स्वा.स्व.से.	वाँफिकोट ६	1	1	9809735072
206	सिता साकी		वाँफिकोट ६	1	1	9868785562
207	नरेन्द्र बहादुर थापा	प्रहरी हवलदार	वाँफिकोट ६	3	2	9848659748
208	नर बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट ७	3	2	9847306177
209	दरवे खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट ७	3	2	
210	लिले खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट ७	3	2	
211	भुमे खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट ७	3	2	
212	धनसरा विष्ट	वडा सचिव	वाँफिकोट ७	3	1	9869246085
213	सेती कुसारी	म.स्वा.स्व.से.	वाँफिकोट ७	3	1	
214	विमला खत्री	आमा समुह	वाँफिकोट ७	3	1	
215	विना के.सी. गौतम	म.स्वा.स्व.से.	वाँफिकोट ७	3	1	
216	टिका खनाल	आमा समुह	वाँफिकोट ७	3	1	
217	उषा के.सी.		वाँफिकोट ७	3	1	
218	हिरा कुसारी		वाँफिकोट ७	3	1	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
219	शोभा अधिकारी खनाल		वाँफिकोट ७	3	1	
220	रतिराम खत्री		वाँफिकोट ७	3	2	
221	दलविर कुसारी		वाँफिकोट ७	3	2	
222	राम बहादुर खत्री		वाँफिकोट ७	3	2	
223	कर्णाविर खत्री		वाँफिकोट ७	3	2	9843865874
224	सेती कामी		वाँफिकोट ७	1	2	
225	अमती कुसारी		वाँफिकोट ७	3	1	
226	टेक बहादुर खनाल		वाँफिकोट ७	3	2	
227	निम बहादुर खत्री		वाँफिकोट ७	3	2	
228	सर्जन खनाल		वाँफिकोट ७	3	2	
229	धन बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट ८	3	2	9882982310
230	मोहन रिजाल	वडा सचिव	वाँफिकोट ८	3	2	9857888718
231	जगत बहादुर बाँठा	वडा सदस्य	वाँफिकोट ८	2	2	
232	तल बहादुर खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट ८	3	2	
233	कर्ण जैसी	समाजसेवी	वाँफिकोट ८	3	2	9866919065
234	गिता गुरुगं	आमा समुह	वाँफिकोट ८	2	1	9849382840
235	कमला वि.क.	आमा समुह	वाँफिकोट ८	1	1	9806227735
236	प्रतिभा देवकोटा	आमा समुह	वाँफिकोट ८	3	1	9822811581
237	बालिका वि.क	आमा समुह	वाँफिकोट ८	1	1	9809797927
238	विना के.सी.	आमा समुह	वाँफिकोट ८	3	1	9868115000
239	अमला के.सी.		वाँफिकोट ८	3	1	981098334
240	मनकला के.सी.	* FCFV	वाँफिकोट ८	3	1	9822986193
241	ईश्वरी खत्री		वाँफिकोट ८	3	1	9823248033
242	हिमाली के.सी.		वाँफिकोट ८	3	1	9889528571
243	मन्कुमारी खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट ८	3	1	9863117307
244	नन्दकुमारी बाँठा	आमा समुह	वाँफिकोट ८	2	1	9848699638
245	दिलमाया बाँठा	आमा समुह	वाँफिकोट ८	2	1	9812802880
246	चन्द्रकला जैसी	* FCFV	वाँफिकोट ८	3	1	
247	कल्पना जैसी	आमा समुह	वाँफिकोट ८	3	1	9816428559
248	देविका खडका बाँठा	आमा समुह	वाँफिकोट ८	2	1	9762200173
249	जिवनकला विष्ट बाँठा	आमा समुह	वाँफिकोट ८	2	1	9810881351
250	पविता के.सी.	अ.हे.व.	वाँफिकोट ८	3	1	9866963108

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
251	हिमाली शर्मा गौतम	आमा समुह	वाँफिकोट ८	3	1	9828773058
252	खम्बु खत्री		वाँफिकोट ८	3	2	9848057640
253	सरुण जैसी		वाँफिकोट ८	3	2	9812843519
254	अल बहादुर जैसी		वाँफिकोट ८	3	2	
255	जय बाहदुर खत्री	का.स.	वाँफिकोट ८	3	2	9749275980
256	गोपाल खत्री	वि.व्य.स.अध्यक्ष	वाँफिकोट ८	3	2	
257	लोकेन्द्र के.सी.		वाँफिकोट ८	3	2	
258	हरि के.सी.		वाँफिकोट ८	3	2	
259	लक्ष्मण वि.क.		वाँफिकोट ८	1	2	
260	अल बहादुर जैसी		वाँफिकोट ८	3	2	
261	गौमती बाँठा		वाँफिकोट ८	2	1	
262	सुनील के.सी.		वाँफिकोट ८	3	2	
263	कमल बाँठा		वाँफिकोट ८	2	2	
264	भरत के.सी.		वाँफिकोट ८	3	2	
265	अल बहादुर जैसी			3	2	
266	जोग बहादुर चन्द	वडा अध्यक्ष	९ वडा कार्यालय	3	2	984499067
267	कमला परियार	वडा सदस्य	९ वडा कार्यालय	1	1	
268	चन्द्र बहादुर जैसी	वडा सदस्य	९ वडा कार्यालय	3	1	
269	कल्पना खत्री	वडा सदस्य	९ वडा कार्यालय	3	1	
270	देवराज जैसी	वडा सदस्य	९ वडा कार्यालय	3	2	
271	नर बहादुर वि.क.		वडा नं ९	1	2	
272	तिलसरा नेपाली		वडा नं ९	1	2	
273	विना खत्री		वडा नं ९	3	1	
274	विकास शर्मा		वडा नं ९	3	2	9840872225
275	टेकराज वि.क.	सहजकर्ता	दिव्या नेपाल प्रा.ली.	1	2	
276	तिलक परियार		वडा नं ९	1	2	
277	पवन देवकोटा		वडा नं ९	3	2	
278	गोर्ख बहादुर वि.क.		वडा नं ९	1	2	
279	कविराम खत्री		वडा नं ९	3	2	
280	राजेन्द्र शाही		वडा नं ९	3	2	
281	लक्ष्मी वि.क.		वडा नं ९	1	1	
282	ससिराम वि.क.		वडा नं ९	1	2	

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती १, दलित २, जनजाति ३, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत
283	कमल वि.क.		वडा नं ९	1	2	
284	लक्ष्मण वि.क.		वडा नं ९	1	2	
285	भरत वि.क.		वडा नं ९	1	2	
286	भमिसेन खडका		वडा नं ९	3	2	
287	भरत के.सी.		वडा नं ९	3	2	
288	लक्ष्मी अरसपती		वडा नं ९	1	1	
289	हरी बहादुर चन्द	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	2	
290	लक्ष्मी गुरुगं	वडा सचिव	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	1	
291	चन्द्र बहादुर वि.क.	वडा सहायक	वाँफिकोट गा.पा. १०	1	2	9866907174
292	भमि बहादुर नेपाली	वडा सदस्य	वाँफिकोट गा.पा. १०	1	2	
293	अस्मिता खत्री	वडा सदस्य	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	1	
294	सन्ध्या ओली वि.क.	वडा सदस्य	वाँफिकोट गा.पा. १०	1	1	
295	हरी मल्ल	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	2	
296	टिकाराम धिताल	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	2	
297	शशीराम पुन	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	2	
298	शेर बहादुर पुन	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	2	
299	बलजित बुढा	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	2	
300	पविता पुन बुढा	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	1	9868073075
301	ममता बाँठा बुढा मगर	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	1	9849882478
302	विमा बुढा मगर	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	1	9868635415
303	सम्फना बुढा मगर	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	2	1	9806260301
304	कर्ण कामी	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	1	2	
305	करीस्मा चन्द	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	1	
306	कमला मल्ल शाही	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	1	
307	दिर्घराज चन्द	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	3	2	
308	महाविर वि.क.	सहभागी	वाँफिकोट गा.पा. १०	1	2	
309	देउभान ओली	जि.स.स.	जि.स.स.रुकुम पश्चिम	3	2	
310	तारा बुढा के.सी	गा.पा.उपाध्यक्ष	वाँफिकोट गा.पा.	2	1	
311	तुल बहादुर देवकोटा	सदस्य	दिब्या नेपाल प्रा.ली.			
312	जीवन खडका	सञ्चालक	दिब्या नेपाल प्रा.ली.			9858077802
314	भूपाल बुढा मगर	अपरेटर	वाँफिकोट गा.पा.			
315	देउकुमार बोहरा	लापा सहजकर्ता	दिब्या नेपाल प्रा.ली.			

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना निकाय	जाजताती दलित १, जनजाति २, अन्य उच्च जाति ३	लिंग महिला १, पुरुष २	कैफियत

**ख.वाफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिमको स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीको लागि
गाउँकार्यपालिका स्तरीय पूर्वयोजना तर्जुमा गोष्ठी**

मिति: २०८० वैशाख ३० देखि ज्येष्ठ १ सम्म

क्र.स.	नाम थर	पद	ठेगाना /संस्था
1	जनक कुमार बाँठा मगर	अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
2	तारा बुढा के.सी.	उपाध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
3	दर्ग बहादुर ओली	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
4	धन बहादुर खडका	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका १ रुकुम पश्चिम
5	प्रकाश खत्री	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका २ रुकुम पश्चिम
6	तिलविर के.सी.	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ३ रुकुम पश्चिम
7	शेर बहादुर ओली	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ४ रुकुम पश्चिम
8	मन् शही	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ५ रुकुम पश्चिम
9	मनोज अधिकारी	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ६ रुकुम पश्चिम
10	नर बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ७ रुकुम पश्चिम
11	धन बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ८ रुकुम पश्चिम
12	जोग बहादुर चन्द	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका ९ रुकुम पश्चिम
13	हरि बहादुर चन्द	वडा अध्यक्ष	वाँफिकोट गाउँपालिका १० रुकुम पश्चिम
14	शेरु विश्वकर्मा	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
15	मन बहादुर बादी	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
16	कमला के.सी. मल्ल	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
17	पविता परियार	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
18	रिता दहाल	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
19	ज्योतिका नेपाली	कार्यपालिका सदस्य	वाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम
20	तुल बहादुर देवकोटा	सदस्य	दिव्या नेपाल प्रा.ली.
21	जीवन खडका	सञ्चालक	दिव्या नेपाल प्रा.ली.
22	भुपाल बुढा मगर	अपरेटर	वाँफिकोट गा.पा
23	देउकुमार बोहरा	लापा सहजकर्ता	दिव्या नेपाल प्रा.ली.

अनुसूची ३: जलवायू अनुकूलन बिपद व्यवस्थापन न्यूनीकरणका लागि सचेतना कार्यक्रममा प्रयोग भएका शब्दावलीहरूको व्याख्या

1. Weather (मौसम)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भइरहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता, आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन, हप्ता र महिना जसो परिवर्तन भइरहन्छ।

2. Climate (जलवायु वा हावापानी)

लामो अवधि (करिब ३० वर्ष) को मौसमको सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ।

3. Climate Change (जलवायु परिवर्तन)

लामो समयको अन्तराल अथवा दीर्घकालमा जलवायुका विभिन्न सूचक/तत्वहरूमा भएको/हुने औसत परिवर्तन/बदलावलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ।

4. Greenhouse Gases -GHGs, हरितगृह ग्याँसहरू)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा रहेका विश्वव्यापी तापक्रम उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनका लागि जिम्मेवार ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँसहरू भनिन्छन्। क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँसहरू अन्तर्गत कार्बन डाईअक्साईड (CO₂), मिथेन (CH₄), नाईट्रस अक्साईड (N₂O), हाईड्रोफ्लोरोकार्बनहरू (Hydrofluorocarbons, HFCs), परफ्लोरोकार्बनहरू (Perfluorocarbons, PFCs), सल्फर हेक्जाफ्लोराईड (SF₆) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन्। कतारको दोहामा सम्पन्न पक्ष राष्ट्रहरूको (CoP) ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोराईड (NF₃) लाई थप गरे पश्चात हरितगृह ग्याँसहरूको संख्या ७ पुगेको छ।

5. United Nations Framework Convention on Climate Change -UNFCCC, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि)

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि १९९२ मा रियो दि जेनेरियामा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महशुस गरी त्यसलाई सम्बोधन गर्नका लागि यस संयन्त्रको स्थापना गरेका हुन्। यस महासन्धिलाई १९४ देशहरूले अनुमोदन गरेका छन् र यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्नु रहेको छ।

6. Conference of Parties -CoP, पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन)

पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ। यो रङ्गुरङ्गुरा को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन वर्षमा एक पटक हुने गर्दछ।

7. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

क्षलतभचनयखभचलकभलतर्वा एवलर्भा यल ऋषिवतभ ऋजवलनभ जलवायु परिवर्तको क्षेत्रमा कार्यरत वैज्ञानिकहरूको अन्तरराष्ट्रिय संयन्त्र हो। यसमा संसार भरबाट खयगिलतवचथ किसिमले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन गर्न वैज्ञानिकहरू आवद्ध छन्। यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरदेशीय समूह अर्थात अन्तरसरकारी नियोग हो जसले

मानव श्रृजित जलवायु परिवर्तनका असरहरुबारे मूल्याङ्कन गर्दछ। यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरस्कार समेत पाएको थियो। जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा यस एबलर्भा बाट प्रकाशित प्रतिवेदन नै आधिकारिक मानिन्छ।

8. Adaptation (अनुकूलन)

जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग जुध्न गरिने उपायहरु नै अनुकूलन हुन्। जस्तै गर्मी बढेको अवस्थामा गर्मी सहन सक्ने प्रजातिका वोटविरुवाहरु लगोउनु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु। यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्वलाई निरन्तरता दिन गरिने प्रतिक्रिया हो।

9. Mitigation (न्युनीकरण)

हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनलाई कटौती वा कम गर्न अपनाईने क्रियाकलापलाई न्युनीकरण भनिन्छ।

10. Risk Reduction (जोखिम न्युनीकरण)

जलवायु परिवर्तन र मौसमसँग सम्बन्धित विषय घटना का कारण हुन सक्ने हानी नोक्सानी र जोखिमलाई कम गर्न अपनाईने क्रियाकलापहरुलाई जोखिम न्युनीकरण भनिन्छ।

11. Hazard (प्रकोप)

कुनै समुदाय, वातावरण, जैविक विविधतामा लगायत पृथ्वीमा भएका स्रोतहरुमा पर्ने गम्भीर व्यवधान(प्राकृतिक वा मानवीय) नै प्रकोप हो। प्रकोपले मानव समुदाय र भौतिक वस्तुहरुमा आर्थिक एवं वातावरणीय क्षति तथा प्रभाव पार्दछ। जुन कुरा समुदाय र समाजको आफ्नो स्रोत प्रयोग गरी पुनः स्थापित हुने क्षमता भन्दा बढी हुन्छ।

12. National Adaptation Programme of Action -NAPA, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम)

मराकेश एकर्ड्स ३ अनुसार अनुकूलनको विषय आएको हो। जस अनुसार कम विकसित मुलुकहरुले जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग अनुकूलित हुन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) बनाएको खण्डमा विकसित मुलुकहरुले सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता अनुसार नेपालमा वातावरण मन्त्रालयले वि.सं.२०६७ मा नापा तयार गरी लागु गरेकोमा अहिले वि.सं.२०७६ मा विभिन्न तहमा नयाँ अनुकूलन खाका कार्यान्वयनमा रहेको छ।

13. Local Adaptation Plans for Action -LAPA, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना)

नापाले पहिचान गरेका कार्यक्रमहरुलाई समुदाय तहसम्म पुऱ्याउनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय संरचनालाई LAPA Framework भनिन्छ। नेपाल सरकारले वि.सं. २०६८ मा अनुमोदन गरी यस संरचनालाई कार्यान्वयनमा ल्याईसकेको छ। अहिले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाका २०७६ कार्यान्वयनमा रहेको छ। यसै खाका अनुसारनै स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग अनुकूलित हुन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिन्छ।

14. Gender Equality (लैंगिक समानता)

महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरुमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्थानै लैंगिक समानता हो।

15. Gender Integration (लैंगिक समायोजन)

लैंगिक समायोजन भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया (कार्ययोजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरु) मा लैंगिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरी सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ।

16. Reproductive Role (पारिवारिक प्रजनन भूमिका)

यस भूमिका अन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरू पर्दछन् । (१) जैविक जस्तै: बच्चा जन्माउने र (२) सामाजिक जस्तै: बच्चाहरूको स्याहार गर्ने, भान्साको काम, बजार जाने, परिवारको स्वास्थ्यको हेरविचार गर्ने एवं अन्य घरायसी कार्यहरू गर्ने जुन कार्यको मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुँदैन । यस्ता काममा बढी श्रम र समय लाग्छ । महिला तथा बालिकाहरूले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन् ।

17. Vulnerability (संकटासन्नता)

जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जना भएका जोखिम तथा खतराहरूका प्रतिफल तथा प्रभावहरू आदिसँग जुध्न सक्ने हैसियत वा क्षमतामा कमी आएको अवस्थालाई संकटासन्नता भनिन्छ ।

18. Geographic Information System -GIS, भौगोलिक सूचना प्रणाली)

भौगोलिक तथ्यांक तथा सूचनाहरू लिन (capture)जम्मा गर्न (store) मिलाउन (manipulate) वश्लेषण गर्न (analyze)व्यवस्थापन गर्न (manage) र प्रस्तुत गर्न (Present) बनाइएको प्रणालीलाई भौगोलिक सूचना प्रणाली भनिन्छ । पहाडी साना किसानका लागि अनुकुलन आयोजनाले परिक्षणको रूपमा पुर्ण रूपमा भौगोलिक सूचना प्रणालीमा तथ्यांक संकलन गरी स्थानीय अनुकुलन योजना तयार गरी कार्यन्वयनको लागि समुदायमा रहयोग गरेको थियो ।

19. Sensitivity (संवेदनशीलता)

जलवायु परिवर्तनका कारण कुनै पनि प्रणालीमा पर्ने सकारात्मक वा नकारात्मक प्रतिफल तथा प्रभावलाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

20. Adaptive Capacity (अनुकूलन क्षमता)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूसँग अनुकूलित हुन सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरू, प्रविधिहरूमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरूमा पहुँच, सूचनाहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै राष्ट्र वा समुदाय जति बढी विकसित हुन्छ, तिनको अनुकूलन क्षमता पनि उच्चि बढी हुन्छ ।

21. Risk (जोखिम)

जलवायु परिवर्तनका कारण हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वा प्रकोपको सम्भावनाहरू नै जोखिम हुन् ।

22. Inclusiveness (समावेशी)

समावेशी भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षित सरोकारवालाहरू जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

23. NCCSP नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम) Nepal Climate Change Support Programme

बेलायती सहयोग नियोग र नेपाल सरकारको सयुक्त लगानीमा जलवायु परिवर्तनको असरसँग अनुकुलन हुनका लागि नेपालको सबै तहमा योजना निर्माण गरी सहयोग गर्दै आएको छ । हाल २०२३ सम्म जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम दोस्रो चरण कार्यन्वयन भनिएको छ । रुकुम जिल्लाकमा हाल वाँफिकोट गाउँपालिकामा कार्यरत रहेको छ ।

24. Resilience (उत्थानशिलता)

जलवायु परिवर्तनले पारेका असरहरूलाई कम गरी जिविकोपार्जन वातावरण र पारिस्थिकिय प्रणालीलाई साविक प्राकृतिक अवस्था वा सो भन्दा सवल अवस्थामा लैजान गरिने कार्यलाई उत्थानशीलता भनिन्छ ।

25. Climate Friendly Development (जलवायुमैत्री विकास)

जलवायु परिवर्तन कम गर्न र विकास निर्माण कार्य गर्दा हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन न्युन गर्दै गरिने विकास कार्यलाई जलवायु मैत्री विकास भनिन्छ ।

अनुसूची ७: लापा खाका २०१९को अनुसूची २. स्थानीय अनुकूलन रणनीतिहरूमा समावेश गर्न सकिने केही विषयगत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरू

२.१. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- सुख्खा, खडेरी, डुवान सहन गर्न सक्ने स्थानीय वाली तथा तिनका प्रजातिहरू पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- दबाव सहन सक्ने प्रजातिहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय स्तरमा सामुदायिक बीउबिजन बैङ्क स्थापना गरी संचालन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण वालीनाली र बोट विरुवाको उत्पादकत्व घट्ने र गुणस्तरमा आउने समस्यालाई समाधानको लागि उन्नत बीउ, विरुवा पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषियोग्य जमिनको जलवायुजन्य प्रकोप (बाढी, पहिरो) बाट हुने क्षयीकरण रोक्न आवश्यक प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने । जस्तै: बायोइन्जिनियरिङ, नदी कटान नियन्त्रण, वृक्षरोपण ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण वालीनालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रण गर्ने एकीकृत रोग कीरा व्यवस्थापन, जैविक मल जस्ता स्थानीय परिवेश सुहाउँदा प्रविधि विकास गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि वालीको उत्पादकत्व घट्ने समस्या समाधानको लागि उपयुक्त वालीको पहिचान, छनौट तथा प्रवर्द्धन, कृषि जैविक विविधताको प्रवर्द्धन, वालीको विविधीकरण, बहुवर्षीय वालीको प्रयोग जस्ता असल अभ्यासलाई बढावा दिने ।
- एक घर एक बगैँचा र करेसावारीको अवधारणा मार्फत जैविक विविधताको प्रवर्द्धन र खाद्य तथा पौष्टिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने । हैसियत विग्रिएको र नदी उकास जमिनमा माटो सुहाउँदा वाली लगाउने । जस्तै: नदीको किनारमा - बगर खेती गर्ने, आयमूलक कृषि (वन प्रजाति रोप्ने) गर्ने ।
- कृषि जमिनमा सिँचाइको समस्या समाधानको लागि सरल थोपा सिँचाइ, नियन्त्रित सौर्यऊर्जा, सिँचाइ प्रविधि, विविध पानी प्रयोग गर्ने विधि ९:१० लगायतका प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने । त्यस्तै वर्षाको पानी संकलन गर्ने प्रविधि प्रचार प्रसार गर्ने ।
- माटोमा चिस्यान कायम राख्न मल्चीङ प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्राङ्गारिक मल तथा कम्पोस्ट मलको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण र यससँग अनुकूलन हुन सहजीकरण गर्ने र कृषिसँग सम्बन्धित जलवायु पूर्वसूचना प्रणाली (Early Warning system) स्थापना गरी कृषक समुदायहरूलाई सूचना प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय र कृषक समूह स्तरमा कृषि सूचना प्रणाली (जस्तै: मौसमी पात्रो) स्थापना गरी कृषक समुदायबीच सूचना प्रवाह गर्ने ।
- पशुपक्षीमा प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण लाग्ने रोग नियन्त्रण गर्न उपयुक्त प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गरिव, भूमिहीन र संकटासन्न घरधुरीको अनुकूलनका लागि वैकल्पिक आय आर्जन र जीविकोपार्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पादित वस्तुमा पर्ने असर कम गर्न आवश्यक उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि र पशुपक्षी बिमा लागु गरी कृषकहरूको जोखिम न्यूनीकरण र अनुकूलन क्षमता बढाउने ।
- जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण र अनुकूलनको प्रभावकारिताको लागि कृषक पाठशाला संचालन गरी सूचना, ज्ञान र सीपको आदानप्रदान गर्ने ।
- जलवायुमैत्री परम्परागत र स्थानीय प्रविधि तथा अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने, जस्तै: अन्न भण्डारका लागि प्रयोग गरिएको प्रविधि, बीउ उमाने प्रविधि, अरलो नर्सरी ब्याड, बीउ उमाने र वालीनाली लगाउने समयमा परिवर्तन ।
- वाली विविधीकरणमा जोड दिने ।

२.२. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण

- रोगव्याधि, खडेरी आदिको दबाव सहन सक्ने वन प्रजातिहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको संरक्षण गर्ने गरी स्थानीय स्तरमा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका वन, वन्यजन्तु एवं सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्न र जोखिममा रहेका लोपोन्मुख प्रजातिहरूको संरक्षणको लागि स्थानीय र सामुदायिक स्तरमा नर्सरी र जिन बैङ्क स्थापना गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित गरिव, विपन्न, महिला तथा संकटासन्न घरधुरी र समुदायका लागि अनुकूलन क्षमता बढाउने वैकल्पिक आय आर्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।

- जलवायुजन्य जोखिमबाट प्रभावित भिरालो तथा हैसियत कम भएको वन क्षेत्र र नदी उकास जमिनमा कृषि वन विकास गर्ने र संकटासन्न घरधुरी र समुदाय केन्द्रित कार्यक्रम पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने जस्तै: भिरालो जमिनमा गह्रा सुधार तथा उपयुक्त खेती प्रणाली, साल्ट प्रविधि, एकीकृत कृषि वन अवलम्बन गर्ने ।
- भूस्खलन तथा भूक्षय रोक्न गरिने गल्छी निर्माण, वृक्षरोपण र चरीचरण नियन्त्रण गर्ने ।
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्ने ।
- वनमा लाग्ने रोग तथा कीरा, खडेरी तथा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन डहेलो न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने । साथै यस सम्बन्धी स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमबाट प्राप्त वातावरणीय सेवाको भुक्तानी प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२.३. जल तथा ऊर्जा

- जलवायु परिवर्तनले पानीको उपलब्धता र पहुँचमा पार्ने असरलाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय स्तरमा बर्सातको पानी सोस्न र भूमिगत जल पुनर्भरणका लागि गरिने कुलेसा, पोखरी निर्माण, पानी संकलन र भण्डारण गर्ने । जस्तै: पानीको संकलन र समुचित व्यवस्थापनको लागि पानी घट्ट, प्लास्टिक पोखरी, पोखरी, तलाउ र सूक्ष्म जलाशयहरू निर्माण गरी प्रवर्द्धन गर्ने र लोप भएका पोखरीहरूको पुनःस्थापना गर्ने ।
- खानेपानीका मुहानहरू संरक्षण तथा वैकल्पिक पानीको स्रोतको पहिचान गरी पानीको उपलब्धता र पहुँचमा स्थानीय समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।
- सिँचाई र पानीको वितरणमा हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने स्थानीय स्तरमा उपयुक्त मापदण्ड तथा प्रविधिको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- समुदायस्तरमा सञ्चालित सिँचाई कुलो, पोखरी, साना ताल तलैया र तलाउहरूको संरक्षण गर्ने ।
- हरेक घरमा स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच विस्तारका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा लघु जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, बायोग्याँस, पानी घट्ट, वायु ऊर्जा, बायो ब्रिकेट, सुधारिएको चुलो लगायतका प्रविधि पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने र यस्ता प्रविधिमा विपन्न वर्गको पहुँचका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
- नदी किनाराका गह्रा - सदा हराभरा भन्ने नाराका साथ पहाडी क्षेत्रका नदी छेउछाउमा अवस्थित कृषियोग्य जमिनमा सौर्य ऊर्जा समेत उपयोग गरी लिफ्ट सिँचाई आयोजनालाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

२.४. स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई

- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारीको बारेमा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालालाई सुसूचित गर्ने ।
- तातो हावा (लु), सितलहर, अति गर्मी र अति जाडोबाट हुने जलवायुजन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्याबाट बच्न र यसको समाधानको लागि स्थानीय स्तरमा जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारी फैलिन नदिन स्थानीय र समुदाय स्तरमा पूर्वतयारी आवश्यक संयन्त्रको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संक्रामक रोगको नियन्त्रणको लागि स्थानीय संरचनाहरू जस्तै : हेल्थ पोस्ट, स्थानीय अस्पतालको सेवा सुविधालाई सुधार गर्ने ।
- घरेलु तथा होटल व्यवसाय र अस्पतालहरूबाट निस्कने फोहरमैलाको स्रोतमा वर्गीकरण गरी सफा ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- घरभित्र हुने धुँवा र यसबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने जस्तै: सुधारिएको चुलोको प्रवर्द्धन ।
- स्थानीय विद्यालय र शैक्षिक संस्थाहरूमा जलवायु परिवर्तनको कारण स्वास्थ्य तथा सरसफाइमा पर्ने असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

२.५. स्थानीय ग्रामीण तथा सहरी बस्ती

- स्थानीय तह स्तरीय भूउपयोग योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूको आधारमा वन, कृषि, बस्ती तथा औद्योगिक क्षेत्र लगायतका क्षेत्रहरूको निर्धारण गर्ने ।
- एक गाँउ एक वातावरण र जलवायुमैत्री हरित सडक, जलवायु उत्थानशील खानेपानी, ढल निकास, विद्युत् र दूरसंचार, एक गाँउ १० पानी संकलन पोखरी र एक गाँउ एक पूर्वसूचना प्रणाली केन्द्र लगायतका संरचना विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

- अव्यवस्थित सहरी तथा ग्रामीण बस्तीहरू एवं जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा बसोवास गरेका घरपरिवार र समुदायमा पर्ने जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू न्यूनीकरण गर्न अनुकूलन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
 - ग्रामीण र सहरी बस्ती पूर्वाधार एवं घरका संरचनाहरूको डिजाईन र निर्माण गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूलाई दृष्टिगत गरी अनुकूलनका प्रविधिहरू अनुसरण गर्ने । जस्तै: हरेक घरमा पानी संकलन र सडकको दाँया बाँया पानी निकास गर्ने प्रविधि ।
- हरित बस्तीको अवधारणा अनुसरण गर्दै सडक किनारा र खाली रहेका जमिनमा वृक्षरोपणका साथै उद्यानहरू निर्माण गर्ने ।

२.६. जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन

- प्रकोपजन्य मौसमी घटनाहरूको पूर्वानुमान र पूर्वतयारी
 - मौसम पूर्वानुमानमा पहुँच र विपद् मौसमी अवस्था (खडेरी, अति गर्मी, शीत लहर आदि) तथा घटनाहरू (लु - तातो हावा, आँधीवेहेरी, चट्याङ, असिना, अतिवृष्टि आदि) का बारेमा सचेतना जगाउने ।
 - पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
 - सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्ने ।
 - घर, खेतबारी वरिपरि आँधीहुरी छेक्न सक्ने रूख प्रजातीका वृक्ष हुर्काउने र उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित कामहरू वा रणनीतिहरू
 - घर तथा सार्वजनिक सेवाका भवनहरूमा (विद्यालय, अस्पताल, किनमेल केन्द्र, कार्यालय आदि) चट्याङ पार गराउने प्रविधि र रड प्रयोग गर्ने ।
 - बाढी, पहिरोका जोखिमयुक्त ठाउँहरूको पहिचान गरी जोखिममा रहेकालाई अन्यत्र सार्ने ।
 - जोखिमबाट बच्न सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार सुरक्षित सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने ।
 - बाढी तथा पहिरोको रोकथाम गर्न सवै संरचनात्मक तथा गैरसंरचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
 - सडक, पुल, नाली, खानेपानी, सिँचाई तथा अन्य भौतिक संरचना डिजाइन र निर्माणमा भविष्यमा हुन सक्ने उच्च तापक्रम र त्यसको असर, अति वर्षा र त्यसको असर साथै अन्य मौसमी दबावहरूको मात्रा आकलन गरी उपयुक्त प्रतिरोध क्षमता राखी डिजाइन र निर्माण गर्ने, ती संरचनाहरूको स्तर र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।
 - हावापानी परिवर्तनले बर्दलिन सक्ने मौसमी रोगव्याधिहरूका बारेमा जानकारी र रोकथामका उपायहरू अपनाउने ।
 - जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने क्षतिबाट पुनरुत्थानका लागि अति संकटासन्न र जोखिममा रहेका व्यक्ति र परिवारहरूको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
 - जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन विमाका साथै जलवायुजन्य जोखिमका कारण क्षति हुन सक्ने सम्पत्तिको पनि विमा गर्ने ।
- अन्य
 - प्रकोप कम गर्न तथा विपद्को सामना गर्न आवश्यक ऐन, नीति नियम र योजनाहरू बनाउने ।
 - आपतकालीन अवस्थामा गर्नुपर्ने वा नपर्ने कामहरू, विधि र प्रक्रियाहरू तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।
 - आवश्यक कर्मचारी, साधन स्रोत व्यवस्था गर्ने, तालिम तथा फिल्ड अभ्यास गराउने ।
 - हरेक विकास योजना जलवायुमैत्री भए वा नभएको जाँच गर्न व्यवस्था गरी, विधि र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने ।

२.७. उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार

- स्थानीय तहमा स्थापना भई संचालनमा आएका उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधारमा किफायती ऊर्जा प्रविधि र विद्युतीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधारको डिजाईन, विकास र रेखदेख गर्दा अनुकूलनका उपायहरू अनुसरण गर्ने ।
- सार्वजनिक यातायातलाई बढावा दिँदै, साइकलको प्रयोग एवं विद्युतीय र जैविक ऊर्जामा आधारित यातायातको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा बस्ती विकास गर्दा विपद्बाट सुरक्षित हुने स्थान छनौट गर्ने ।
- ग्रामीण सडक संजाल विस्तारमा संकटासन्न समुदायका बासिन्दाहरूको (आधारभूत सेवा केन्द्रहरू, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, कृषि सेवाकेन्द्र जस्ता ठाँउ लगायत स्थानीय बजारसम्मको) सहज आवागमनलाई ध्यानमा राखी शाखा सडकहरू, गोरेटो सुधार, पुल पुलेसा निर्माण तथा बर्सातको पानी निकासको उचित व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्ने ।

२.८. पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

- स्थानीय तहमा पर्यटन क्षेत्रलाई वातावरण र जलवायुमैत्री बनाउन आवश्यक कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

- संवेदनशील एवं जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका पर्यटनस्थल र सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूको स्थानीय समुदाय र संघसंस्थाको सक्रिय सहभागितामा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- पर्यापर्यटन व्यवसायमा संलग्न महिला तथा संकटासन्न समुदायका लागि विशेष सहूलियतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्ने ।
- जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका घरधुरी र समुदाय केन्द्रित पर्यटनमा आधारित रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- पर्यटन क्षेत्रबाट सृजित फोहोर मैला एवं प्रदूषणलाई नियन्त्रण र व्यवस्थित गर्न आवश्यक मापदण्ड बनाई नियमनकारी व्यवस्था गर्ने ।
- पर्यटन व्यवसायलाई भरपर्दो, सुरक्षित बनाउनको लागि पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- जलवायु अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय सांस्कृतिक ज्ञान र महत्त्वका बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

२.९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन

- स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- संकटासन्नता र जोखिम विश्लेषण गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितालाई मुख्य आधार बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरूबाट जोखिममा परेका महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरू लक्षित गरी जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन र रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- जलवायुमैत्री प्रविधि, ज्ञान र सूचनामा महिला र संकटासन्न समूहहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा र समुदाय केन्द्रित पूर्वसूचना प्रणाली विकास गरी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा दक्ष महिला जनशक्ति तयार गर्नका लागि सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने ।
- सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिरोधात्मक कार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्दा पारदर्शिता र सुशासनका अभ्यासहरूलाई अनुसरण गर्ने ।

२.१० जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास

- स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम न्यूनीकरण एवं अनुकूलनका उपायहरूबारे समुदाय स्तरमा स्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनलाई स्थानीय तहमा औपचारिक तथा अनौपचारिक शैक्षिक पाठ्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने ।
- विभिन्न लक्षित समूहको लागि उपयुक्त हुने तथ्यांक, सूचना, सिकाइ तथा असल अभ्यास सहितका ज्ञानमूलक सामग्रीहरू तयार गरी वितरण गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय सरकार, गैरसरकारी संस्था एवं नागरिक समाजको सहभागितामा सञ्चालन गर्ने ।

अनुसूची ८: स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू (Ad-hoc Principles of Local Adaptation Planning)

तत्कालका जोखिमहरूको सम्बोधन (Address immediate vulnerability): जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम तथा योजनाहरू छनौट गर्दा तत्कालका जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने र स्थानीय वा भूपरिधि (Landscape) स्तरमा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यहरू समावेश गर्नु पर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू भौगोलिक स्थान, सम्मुखता (Exposure), समुदायको सामाजिक आर्थिक विशेषताहरू, र विशिष्टीकृत संकटासन्नताको आधारमा फरक प्रकृतिका र भिन्न-भिन्न हुन सक्दछन्। तसर्थ तत्कालका सम्भावित जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने कामलाई सधैँ प्राथमिकतामा राख्नु पर्दछ। यस्ता तत्कालका कार्य तथा रणनीतिहरू दीर्घकालीन अनुकूलन रणनीतिको अंश पनि हुनु पर्दछ, जसले वर्तमान र भविष्यमा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित चुनौतीहरूलाई सामना गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ।

जीवन र जीविकोपार्जनको संरक्षण (Protect life and livelihoods): जलवायु परिवर्तनको प्रभावले व्यक्तिको जीवन र जीविकोपार्जनलाई धेरै असर गर्ने भएकोले यसलाई जोगाउन स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्दा यस्ता कार्यक्रमहरूलाई मुख्य प्राथमिकता दिनु पर्दछ। यस्ता योजनाहरूमा संकटासन्न समुदाय र क्षेत्रको विशेष जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यक्रमहरू समावेश गर्नु पर्दछ। यसका लागि जोखिम मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली (Early warning system), उत्थानशील पूर्वाधार, आर्थिक विविधीकरण, कृषिमा अनुकूलन, सामाजिक सुरक्षा, उत्थानशील सार्वजनिक सेवाहरू, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, सामुदायिक शिक्षा र जागरूकता, स्थानीय शासन र निर्णय लिने क्षमता निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन जस्ता विषयवस्तुहरू समावेश गर्नुपर्दछ।

पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र उपयोग (Promote both conservation and utilization of ecosystem services): स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने रणनीति र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ। यी सेवाहरू मानिसहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त गर्दछन् जस्तै स्वच्छ पानी, उर्वर माटो, खाद्यान्न र जलवायु नियमन आदि। यी सेवाहरूको जिम्मेवारपूर्ण उपयोगको साथ सन्तुलित संरक्षणले समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र दिगो उपयोगलाई बढावा दिएर, स्थानीय समुदायहरूले आफ्नो अनुकूलन क्षमता बढाउन, आफ्नो जीविकोपार्जन कायम राख्न र जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न चुनौतीहरूको सामना गर्न सक्दछन्।

अनुकूलन मार्फत छोटो अवधिमा प्राप्त गर्न सकिने लाभहरूको प्राथमिकता (Focus on supply of direct adaptation benefits in short run): अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समुदायलाई छोटो अवधिमा छिटो, छरितो र प्रत्यक्ष लाभहरू प्रदान गर्न केन्द्रित हुनु पर्दछ, र समुदायको उत्थानशीलताको लागि तत्काल र ठोस सकारात्मक परिणामहरू प्रदान गर्ने कार्यहरू र रणनीतिहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ। अल्पकालीन र प्रत्यक्ष अनुकूलन लाभहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर, स्थानीय समुदायहरूले सकारात्मक परिणामहरू अनुभव गर्न सक्दछन्, जसले जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति उनीहरूको उत्थानशीलता बढाउँछ र दिगापनको तयारीका लागि आधार निर्माण गर्दछ।

अनुकूलनका गलत अभ्यास नगर्ने (Avoid maladaptation): जलवायु परिवर्तनको प्रभावले समाज र पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूमा नकारात्मक असर नपर्ने अनुकूलन विधि र उपायहरू छनौट गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि गरिएका कार्यहरूले नकारात्मक वा उल्टा परिणामहरू निम्त्याएमा, त्यसले व्यक्ति र समाजमा थप समस्या सिर्जना गर्दछ, उदाहरणका लागि माथिल्लो भूभागमा बनेका सिँचाई तथा तटबन्धहरूको अनुपयुक्त डिजाइन र कमजोर गुणस्तरका कारण उक्त संरचनाहरू भत्केमा तल्लो भूभागमा बाढी र पहिरो गई जनघनको ठूलो क्षति हुने जोखिम रहन्छ।

त्यस कारणले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अनुकूलनका सहि अभ्यास र कार्यहरू छनौट गर्नुपर्दछ। यसरी सचेत रहँदा खराब अनुकूलन अभ्यासका जोखिमलाई कम गर्न सकिन्छ र स्थानीय स्तरमा निर्माण गरेका अनुकूलन कार्यक्रम र रणनीतिहरूले सही रूपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्न सक्दछ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव सम्बोधनका कार्यक्रमहरू र नियमित विकासका प्रक्याहरू (No amalgamation with regular development actions): जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम र रणनीतिहरूलाई नियमित विकास प्रक्याहरूमा मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ, तर जलवायु परिवर्तनबाट तत्कालमा उत्पन्न हुने जोखिमहरूको सम्बोधनका लागि छुट्टै र भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावको सम्बोधनका लागि स्थानीय सन्दर्भहरू, उपलब्ध स्रोतहरू, शासकीय संरचनाहरू र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न भएका विशिष्टीकृत चुनौतीहरूलाई ध्यान दिई भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ।

संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने योजना (Direct benefits to vulnerable household and community): जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने अनुकूलन योजना तथा कार्यक्रमहरू निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। यो स्थानीय अनुकूलनको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो। जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरूबाट गरीब तथा संकटासन्न समुदाय र घरपरिवारहरूले प्रायः असमान जोखिमहरूको सामना गरिरहेका हुन्छन्। यी प्रभावहरूको सामना गर्न र पुनः पहिलेको अवस्थामा फर्किन उनीहरूका लागि नगण्य वा सीमित स्रोतहरू मात्र प्राप्त हुन सक्छन्, जसले गर्दा यस्ता समुदाय बढी प्रभावित र पीडित हुन्छन्। उनीहरूको उत्थानशीलता र अनुकूलन क्षमता बृद्धिका लागि विशेष योजनाहरू जस्तै जीविकोपार्जनमा विविधीकरण, जलवायु उत्थानशील कृषि, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली, सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति र सामुदायिक क्षमता निर्माण सम्बन्धी योजनाहरू पहिचान गरी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनु पर्दछ। जोखिममा परेका घरपरिवारलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने अनुकूलन योजनाहरूको डिजाइन र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सन्दर्भ र चुनौतीहरूको विस्तृत बुझाइ आवश्यक हुन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँगको सहभागितामुलक छलफलबाट प्रभावकारी र दिगो समाधानहरूको खोजी गर्न आवश्यक हुन्छ जसले जोखिममा रहेका व्यक्ति र समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ।

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको संरक्षण (Protection of critical infrastructures): महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको निर्माण तथा संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको एक महत्वपूर्ण पक्ष हो। संकटासन्न समुदायहरूको दैनिक जीवन र जीविकोपार्जनमा यस्ता पूर्वाधारहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। उत्थानशील पूर्वाधारहरू जस्तै पानी आपूर्ति, सिंचाइ, यातायात, ऊर्जा, सञ्चार, र स्वास्थ्य सेवाहरूले समुदायको जीवन र जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउँदछन्। यस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधारको संरक्षणका लागि सरकारी निकायहरू, निजी क्षेत्र, सामुदायिक संस्थाहरू, स्थानीय समुदाय लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूको आपसी सहयोग र समन्वय आवश्यक हुन्छ।

प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण (Conservation of nature and natural resources):

जलवायु परिवर्तनको स्थानीय अनुकूलनमा प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षणले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण, उपलब्ध सेवाहरूको उपयोग र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति उत्थानशीलता बढाउन र जीविकोपार्जन सुरक्षित गर्न सक्दछन्। जस्तै पानीको मुहान संरक्षण गरी निरन्तर खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। प्रकृति, प्राकृतिक स्रोतहरू र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको अन्तरसम्बन्धलाई आत्मसात गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू विरुद्ध उत्थानशीलता निर्माण गर्दै वातावरण संरक्षण गर्ने रणनीतिहरू विकास गर्न सक्दछन्। प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय कार्यहरू, जलवायु अनुकूलन रणनीतिको एक महत्वपूर्ण कार्य हो।

रोजगारी सृजना र आयस्रोतको संरक्षण (Employment generation and protection of income sources):

हरित रोजगारी सिर्जना र आमदानीका स्रोतहरूको संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासका महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन्। आयआर्जन, रोजगारी सिर्जना गर्ने र जीविकोपार्जनको सुरक्षा गर्ने रणनीतिहरूलाई एकीकृत गरेर, समुदायहरूले आर्थिक स्थायित्वलाई प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति आफ्नो उत्थानशीलता बढाउन सक्दछन्। यसबाट समुदायहरूको जलवायु परिवर्तनको प्रभावसँग जुध्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न सक्दछन्। स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले समुदायको आयआर्जन, रोजगारी तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरूको सृजना र सुरक्षा गर्ने रणनीति तथा कार्यक्रमहरूको पहिचान र कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ।